ZÁPISNÍK

SLOVENSKÉHO JAZYKOVEDCA

ročník 15 1996

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV
Panská 26
813 64 BRATISLAVA
tel. 07/533 17 61–3, fax 07/533 17 56

ZÁPISNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKOVEDCA
ROČNÍK 15 – 1996

Obsah

Správy o činnosti SJS pri SAV. *M. Nábělková* 5
Správa o činnosti SJS pri SAV za obdobie od 17. 5. 1994 do 15. 10. 1996 5
Správa z valného zhromaždenia SJS pri SAV konaného 15. 10. 1996 9
Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1996 11
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1996 13

VI. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra-Piesok 27.–29. 11. 1996. *M. Nábělková* 15
Prednesené príspevky 16

Tézy prednášok
Ferenčíková, A.: Slovenská roľnícka terminológia z historického a sociolingvistického aspektu 19
Horecký, J.: Systém pádov 21
Sabol, J.: Arbitrárnosť jazykového znaku 21
Škvareninová, O.: Reč mužov a žien 23
Mistrík, J.: Verbálne a neverbálne prvky v reči 24
Mistrík, J.: Ekonómia reči 25
Majtán, M.: O jazyku slovenských prekladov Biblie 25
Palková, Z.: Rytmická výstavba prózy 28
Ďurčo, P.: Počítačový korpus vlastných mien a automatický výslovnostný transkriptor 31
Majtán, M.: Názvy Nitry a Bratislavy v historickom kontexte 34
Sabol, J.: Roman Jakobson – iniciátor nových výskumných trás v jazykovede 35
Horecký, J.: Roman Jakobson (1896–1982) 37
Sabol, J.: Vývin zvukovej stavby slovenčiny a jej opis za ostatných 50 rokov 39
Ondrejovič, S.: Eugen Pauliny ako sociolingvista 41
Bosák, J.: Samo Cambel – najrozporuplnejší slovenský jazykovedec? 42
Odaloš, P.: Sociolingvistický pohľad na názvy slovenských ulíc a námestí (Premeny jazykových štruktúr v závislosti od vývoja spoločnosti) 43
Buzássyová, K.: Vstupné slovo na besede o zákone o štátnom jazyku SR 45
Sekaninová, E.: Rusko-slovenská a slovensko-ruská dvojjazyčná lexikografia (osobné spomienky) 47

Vedecké semináre organizované v spolupráci s vedeckou radou JÚĽŠ SAV 49
Jarošová, A.: Nové trendy v lexikografii 49
Šimková, M.: Počítačová lingvistika v JÚĽŠ SAV 50
Benko, V.: Niekoľko lexikografických postrehov z ciest 50
Považaj, M.: O kodifikácii slov utvorených príponou *-ár, -áreň,* resp. *-ar, -areň* 51

Register Zápisníka slovenského jazykovedca (1982–1996) 53

Správy o činnosti SJS pri SAV

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za obdobie od 17. 5. 1994 do 15. 10. 1996

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV vo funkčnom období od 17. 5. 1994 do 15. 10. 1996 pracovala v tradičných smeroch, sledujúc – tak ako jej ukladajú stanovy – utváranie podmienok na optimálny rozvoj jazykovedy, rozširovanie poznatkov získaných na poli vedeckého výskumu, zvyšovanie odbornej úrovne a podporu kontaktov a spolupráce jazykovedcov rozličných pracovísk – usporadúvala prednášky, semináre a kolokviá, rozvíjala vlastnú edičnú činnosť.

V tomto funkčnom období viedol spoločnosť výbor zvolený na valnom zhromaždení 17. 5. 1994 v zložení: *I. Ripka*, predseda, *J. Dolník, P. Žigo, A. Ferenčíková*, podpredsedovia, *M. Nábělková*, tajomníčka, *Ľ. Balážová*, hospodárka, *J. Sabol*, predseda pobočky v Prešove, *J. Klincková*, predsedníčka pobočky v Banskej Bystrici, *E. Krošláková*, predsedníčka pobočky v Nitre, *P. Ďurčo, S. Ondrejovič, A. Oravcová, J. Skladaná*, členovia. Revízorkami spoločnosti boli *S. Mislovičová* a *J. Benkovičová*.

Výbor spoločnosti sa zišiel na 11 zasadnutiach, na ktorých sa priebežne pripravovala a hodnotila práca spoločnosti.

V členskej základni jazykovednej spoločnosti nastali v tomto období väčšie zmeny – pravdepodobne so zvýšením členského stúpol počet tých, čo si členské neplatili, a tak po predchádzajúcej komunikácii z tohto dôvodu ukončila členstvo v spoločnosti väčšina zo 71 členov, ktorí spoločnosť v tomto dvojročnom období opustili. Na druhej strane výbor SJS pri SAV schválil prijatie 15 nových členov (G. Cadorini, M. Čeripková, E. Jarunek, M. Imrichová, E. Kostolanský, J. Krško, I. Očenáš, Z. Profantová, I. Rumánek, J. Rusnák, M. Sitárová, M. Stejskalová, I. Valentová, J. Wachtarczyková, P. Žeňuch). Tieto roky patrili medzi najsmutnejšie z hľadiska nenávratných odchodov našich kolegov – dlhoročných členov spoločnosti: v krátkom časovom období sme sa rozlúčili s doc. PhDr. Petrom Bunganičom, CSc., Máriou Filkusovou, Lýdiou Jurzovou, doc. PhDr. Imrichom Kothajom, CSc., Jozefom Nižnanským, Štefanom Michalusom, PhDr. Vladom Uhlárom, v mladom veku nás opustil kolega PhDr. Pavol Dolejš. V súčasnosti má SJS pri SAV 182 členov.

Činnosť SJS pri SAV sa v rokoch 1994–1996 rozvíjala vo viacerých smeroch.

1. *Prednášková činnosť, celoslovenské stretnutia jazykovedcov a kolokviá mladých jazykovedcov.* V tomto období sa SJS ako po minulé roky koncentrovala na prednáškovú činnosť – v Bratislave a v pobočkách odznelo 76 ve-

deckých prednášok (40 v Bratislave vrátane príspevkov na celoslovenských stretnutiach jazykovedcov, 9 v Banskej Bystrici, 12 v Nitre a 15 v Prešove a Košiciach). Na prednáškach, zameraných na metodologické otázky a konkrétne výsledky jednotlivých jazykovedných disciplín doma i v zahraničí, sa zúčastňovali vedeckí a pedagogickí pracovníci a študenti jazykovedného zamerania, ale aj záujemcovia z iných odborov. Viaceré podujatia v Bratislave aj v pobočkách sa konali pri príležitosti životných jubileí prednášateľov. 13 z uvedených prednášok (vrátane 4 na 7. celoslovenskom stretnutí jazykovedcov) predniesli zahraniční hostia: E. Gülichová (Bielefeld), L. Urbanová (Brno), J. Petruchinová (Moskva), F. Čermák (Praha), R. Katičić (Viedeň), A. Divičanová (Budapešť), M. Žiláková (Budapešť), O. Schulzová (Praha), M. Dudok (Nový Sad), M. Lončarić (Záhreb), M. Honowska (Krakov), Ľ. Ďurovič (Lund), Z. Palková (Praha). Viacerí členovia spoločnosti naopak prednášali v zahraničí.

V tomto období SJS pri SAV pripravila niekoľko väčších vedeckých podujatí. Bezprostredne po minulom valnom zhromaždení sa uskutočnilo *6. celoslovenské stretnutie jazykovedcov* na tému *Lexikológia a lexikografia v synchronickom a diachronickom aspekte* (Bratislava 17.–18. mája 1994), pripravené vlastne ešte v predchádzajúcom funkčnom období. V dvoch poldňoch tohto seminára odznelo 12 príspevkov venovaných lexikografickým projektom, pripravovaným, resp. rozpracovaným a dokončovaným na jednotlivých slovakistických pracoviskách SAV a slovenských vysokých škôl (slovník súčasného slovenského jazyka, systémový slovník slovenčiny, valenčný slovník, morfematický slovník, slovotvorný slovník, bernolákovský slovník a slovník slovenských terénnych názvov) aj blízko súvisiacej problematike (korpus slovenského jazyka, počítačová podpora lexikografickej práce, potreby a využitie slovníkov slovenského jazyka v špecializovanej pedagogickej praxi). Aktuálnosť problematiky sa odrazila v značnom záujme o podujatie a v zaujímavej diskusii. V roku 1995 SJS pri SAV pokračovala v organizovaní svojich pravidelných „stretnutí" – *7. celoslovenské stretnutie jazykovedcov* na tému *Sociálne a teritoriálne aspekty výskumu národného jazyka* (Bratislava 19. októbra 1995), ktoré bolo pôvodne plánované na dva dni s viacerými tematickými okruhmi aktuálnych sociolingvistických tém, sa napokon uskutočnilo ako jednodňový seminár. Pôvodná tematická šírka sa odrazila v rozmanitosti prednesených príspevkov, ktorých odznelo 15 (z nich 4 zo zahraničia). Príspevky aj následná diskusia sa zameriavali na rozličné otázky výskumu slovenčiny z teritoriálneho a sociálneho aspektu (od všeobecnej problematiky metamorfóz sociolingvistického výskumu na Slovensku a ďalšieho vývinu teritoriálne orientovaných výskumov po konkrétnejšie otázky slovenčiny v jednotlivých regiónoch Slovenska, slovenčiny v Maďarsku a v Juhoslávii, maďarsko-slovenského bilingvizmu u Maďarov na Slovensku, vyučovania slovenčiny na zahraničných pedagogických pracoviskách). Tézy príspevkov z oboch podujatí boli uverejnené v *Zápisníkoch slovenského jazykovedca*, celé príspevky zo 7. stretnutia podujatia predstavujú obsah samostatného zborníka *Sociolingvistica Slovaca 2* (*Sociolingvistika a areálová lingvistika*. Bratislava, Veda 1996).

Už tradičnými sa stali kolokviá mladých jazykovedcov, ktoré Slovenská jazykovedná spoločnosť organizuje spolu s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra, pripisujúc im značnú dôležitosť v príprave mladej generácie jazykovedcov, v prvom rade v rovine ich vedeckej prípravy, prezentácie vlastných výskumných výsledkov a diskusie o nich, bez podceňovania spoločenskej dimenzie týchto stretnutí, spoznávania kolegov jednotlivých pracovísk, nadväzovania osobných kontaktov – a to nielen v úzko chápanom vlastnom odbore, ale aj v jeho takpovediac blízkom pohraničí, keď na tieto podujatia chodia aj mladí literárni vedci, psychológovia, špeciálni pedagógovia či kolegovia z oblasti výskumu umelej inteligencie a kybernetiky. Úspešnými boli aj v poradí už IV. a V. ročník kolokvia mladých jazykovedcov (30. november–2. decemer 1994, 29. november–1. december 1995 Modra-Piesok). Na IV. kolokviu mladých jazykovedcov odznelo 25 príspevkov, ktoré predniesli mladí výskumníci z JÚĽŠ SAV, FF v Bratislave, PdF a FF UPJŠ v Prešove, PdF a FHPV UMB v Banskej Bystrici, VŠPg v Nitre, FF Karlovej univerzity v Prahe, OPF Slezskej univerzity v Karvinej, katedry slavistiky univerzity v Łodži, Univerzity L. Eötvösa v Budapešti; interdisciplinárnosť, resp. možno zatiaľ skôr multidisciplinárnosť podujatia posilňovala prítomnosť mladých kolegov z nelingvistických pracovísk – z Kabinetu výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV a katedry pedagogiky sluchovo postihnutých PdF UK. Dvadsaťštyri príspevkov, prezentovaných o rok neskôr na V. kolokviu mladých jazykovedcov, predniesli mladí jazykovedci a literáti z JÚĽŠ SAV, Kabinetu orientalistiky SAV, Slavistického kabinetu SAV, FF UK, UPJŠ v Prešove, PdF a FHPV UMB v Banskej Bystrici, FF Karlovej univerzity v Prahe, zahraničných katedier slavistiky (Łodž, Ľubľana, Sofia); o širší tematický záber podujatia sa tak ako aj po iné roky postarali aj mladí výskumníci z nelingvistických pracovísk – Kabinetu výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV, Ústavu svetovej literatúry SAV, katedry umelej inteligencie a kybernetiky Fakulty elektroniky a informatiky TU v Košiciach. Podujatia prebiehali v príjemnej tvorivej a diskusnej atmosfére, ku ktorej okrem prednášateľov prispievali aj viacerí prítomní mladší aj skúsenejší jazykovedci. K týmto stretnutiam SJS pri SAV pripravila dva ročníky zborníka *VARIA – VARIA III* a *VARIA IV*, ktoré sa podarilo vydať vďaka spolupráci s JÚĽŠ SAV pri príprave tlačových podkladov a vydavateľskej a finančnej spoluúčasti Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Zborník *VARIA V* z V. kolokvia vyjde do konca roka 1996.

2. *Edičná činnosť.* Edičným úspechom SJS pri SAV v tomto období bolo pokračovanie vo vydávaní spomínaného zborníka prác z kolokvia mladých jazykovedcov – *VARIA III* a *IV*, rovnako aj 13. a 14. ročníka interného bulle-

tinu spoločnosti *Zápisníka slovenského jazykovedca* so správami o činnosti, tézami vedeckých prednášok a príspevkov na stretnutiach SJS, informáciami o knižných novinkách a pripravovaných odborných podujatiach slovenskej jazykovedy. *Zápisník* za rok 1995 obsahuje aj aktuálny zoznam členov Slovenskej jazykovednej spoločnosti s kontaktovými adresami, po prvý raz aj s adresou elektronickej pošty tých kolegov, ktorí majú možnosť pomocou elektronickej pošty komunikovať. Tlačové podklady *Zápisníka slovenského jazykovedca* boli vyhotovené v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Výbor spoločnosti sa usiloval doriešiť otázku X. zväzku cudzojazyčného zborníka *Recueil linguistique de Bratislava*, pripraveného ešte k XI. medzinárodnému zjazdu slavistov v Bratislave, ktorý sa vtedy z finančných dôvodov nepodarilo vydať – a neskôr boli spoločnosťou nezavinené problémy s nájdením konečnej verzie pripraveného rukopisu. V súčasnosti je rukopis zborníka, ktorý by mohol vyjsť s finančnou účasťou JÚĽŠ SAV, odovzdaný vedeckej rade JÚĽŠ SAV, posudzujúcej aj edičné otázky, na posúdenie prípadných nevyhnutných úprav vzhľadom na značný časový odstup od dohotovenia pripraveného textu.

V tomto funkčnom období si po zániku Organizačného strediska vedeckých spoločností SJS finančné hospodárenie a účtovníctvo spravovala sama, čo kládlo zvýšené nároky na prácu hospodárky spoločnosti.

Tak ako aj po minulé roky v období 1994–1996 mala SJS pri SAV dobrú spoluprácu s vysokoškolskými lingvistickými pracoviskami a Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV, ktorý okrem iných foriem podpory umožňoval aj prípravu tlačových podkladov publikácií spoločnosti. Po dvakrát svoje priestory na podujatia SJS pohostinne poskytla Univerzitná knižnica v Bratislave.

3. *Záver*. Osvedčené formy uplatňované v doterajšej činnosti SJS pri SAV výbor spoločnosti rozvíjal a plánoval rozvíjať aj ďalej. Z tohto funkčného obdobia do ďalšieho kontinuálne presahuje už pripravené VI. kolokvium mladých lingvistov, viaceré z ideí, predostretých na zasadnutiach odstupujúceho výboru spoločnosti bude už realizovať, resp. zvažovať nový výbor – ide najmä o pozoruhodný projekt opakovaného celoplošného výskumu hovorenej podoby súčasnej slovenčiny (výskum realizovaný pred 30 rokmi pod vedením prof. Paulinyho), či o stimulovanie edície biografických monografií slovenských jazykovedcov. V Bratislave aj v pobočkách sa pripravujú ďalšie prednášky a diskusie o výsledkoch grantových úloh. Práca SJS pri SAV v ďalšom funkčnom období bude iste obohatená o nové projekty. Veríme, že isté podnety odznejú aj na pôde tohto valného zhromaždenia.

Správa z valného zhromaždenia Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV konaného 15. 10. 1996

Valné zhromaždenie Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV sa konalo 15. 10. 1996 v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave. Podujatie s cieľom zhodnotiť prácu spoločnosti v uplynulých dvoch rokoch, naznačiť smer jej fungovania v ďalšom období, priniesť nové podnety a zvoliť nový výbor spoločnosti otvoril predseda SJS pri SAV I. Ripka. V krátkom úvodnom slove vyzval prítomných, aby si minútou ticha uctili pamiatku jazykovedcov, členov jazykovednej spoločnosti, ktorí nás v krátkom časovom úseku dvoch rokov navždy opustili – doc. PhDr. Petra Bunganiča, CSc., Márie Filkusovej, Lídie Jurzovej, doc. PhDr. Imricha Kothaja, CSc., Jozefa Nižnanského, Štefana Michalusa, PhDr. Vlada Uhlára a PhDr. Pavla Dolejša. Pred začatím časti valného zhromaždenia orientovanej na koncepčné otázky fungovania spoločnosti I. Ripka otvoril tradičnú odbornú časť podujatia. S prednáškou vystúpil prof. J. Horecký. V príspevku venovanom storočnici Romana Jakobsona sa zameral na význam, prínos, základné oporné body vedeckej práce významného lingvistu vo všeobecnom pohľade aj špeciálne s koncentráciou na slovenčinu.

V ďalšej časti valného zhromaždenia plénum zvolilo návrhovú komisiu v zložení A. Ferenčíková, E. Krošláková, P. Odaloš a volebnú komisiu v zložení A. Oravcová, M. Šimková, V. Benko. M. Nábělková, vedecká tajomníčka spoločnosti, prečítala potom správu o činnosti v uplynulom období a J. Benkovičová, revízorka, predniesla správu revíznej komisie. V čase zratúvania hlasov z volieb nového výboru plénum diskutovalo o vykonanej práci a ďalších úlohách SJS. Viacero vystúpení sa týkalo edičnej činnosti jazykovednej spoločnosti v súvislosti s vydávaním jej už tradičných periodík *Recueil linguistique de Bratislava, Zápisník slovenského jazykovedca* a zborník z kolokvií mladých jazykovedcov *Varia*. V. Benko upozornil na anachronizmus v číslovaní teraz už každoročne jediného súhrnného čísla *Zápisníka slovenského jazykovedca* ako čísla 1–4, čo bolo odôvodnené v čase zmeny periodicity z pôvodných štyroch čísel ročne, dnes už však nemá zmysel. V diskusii sa objavili názory navrhujúce zmenu názvu interného bulletinu spoločnosti, aj protinázory obhajujúce kontinuitu a zachovanie názvu. M. Nábělková spomenula nedoriešenú otázku z finančných dôvodov nevydaného X. zväzku *Recueil linguistique de Bratislava*, pripraveného ešte k bratislavskému slavistickému kongresu, ktorý obsahoval zaujímavé príspevky; dnešné zvažovanie vydania by však už asi predpokladalo ich istú revíziu. I. Ripka v tejto súvislosti uviedol, že otázkou tohto oneskoreného vydania sa (vzhľadom na vydavateľské súvislosti) ako kompetentný orgán bude zaoberať vedecká rada JÚĽŠ SAV. A. Ferenčíková upozornila na stálu aktuálnosť budovania fotoarchívu jazykovedcov; existuje kvantum fotografií z rozličných podujatí – SJS

by bola vhodnou pôdou na ich systematické uchovávanie. I. Ripka doplnil v tomto smere účelnosť archívu portrétov jazykovedcov. V hodnotení náplne činnosti aj vlastnej činnosti spoločnosti ďalej poukázal na to, že popri každoročných kolokviách mladých jazykovedcov nie je celkom únosné organizovať každoročne aj celoslovenské stretnutia jazykovedcov – tu asi treba počítať s istým rozumným, najlepšie možno dvojročným intervalom. M. Nábělková požiadala členov spoločnosti, aby prípadné zmeny pracoviska alebo zmeny adries, a rovnako aj nadobudnutie e-mailovej adresy oznámili výboru.

Po diskusii A. Oravcová oznámila výsledky volieb nového výboru zvoleného podľa platných stanov spoločnosti na dvojročné funkčné obdobie. Výbor bol zvolený v zložení: *S. Ondrejovič*, predseda, *I. Ripka, M. Majtán, V. Patráš*, podpredsedovia, *A. Rajčanová*, vedecká tajomníčka, *Ľ. Balážová*, hospodárka, *J. Sabol*, predseda pobočky v Prešove, *J. Klincková*, predsedníčka pobočky v Banskej Bystrici, *E. Krošláková*, predsedníčka pobočky v Nitre, *P. Ďurčo, M. Nábělková, D. Slančová, E. Tibenská*, členovia. Revízorkami spoločnosti sa stali *J. Benkovičová* a *S. Mislovičová*. Odstupujúci predseda spoločnosti I. Ripka poďakoval členom výboru, ktorého bol dve funkčné obdobia predsedom, za spoluprácu a zaželal novému výboru veľa úspechov v práci na prospech slovenskej jazykovedy. Novozvolený predseda S. Ondrejovič poďakoval doterajšiemu výboru ako celku aj jeho jednotlivým členom za vykonanú prácu, v súvislosti s výsledkami volieb sa poďakoval za prejavenú dôveru a načrtol predstavu ďalšej orientácie SJS pri SAV. Aj v ďalšom funkčnom období by v činnosti SJS pri SAV v Bratislave aj v pobočkách mali mať významné miesto odborné prednášky a semináre na aktuálne témy (pričom bude zrejme potrebné nájsť formy ich širšej propagácie a, hoci treba počítať s tým, že je „individuálnejšia doba", predsa ďalej „vychovávať" mladých kolegov, k „vôli" zúčastňovať sa na prednáškach spoločnosti). Ďalej sa budú organizovať pravidelné kolokviá mladých lingvistov, do programu spoločnosti možno nový výbor zaradí prípravu fotoarchívu, za jednu z úloh výboru spoločnosti, prechádzajúcu do ďalšieho z minulého funkčného obdobia, možno považovať aj iniciovanie prípravy a vydávanie bibliografických publikácií o významných postavách slovenskej lingvistiky. Za ťažiskovú úlohu, ktorá vlastne podstatne ovplyvnila jeho rozhodnutie prijať kandidatúru na predsedu spoločnosti, však S. Ondrejovič považuje koncepčnú a koordinačnú funkciu spoločnosti pri *výskume živej podoby slovenčiny*, ktorý by mal vyústiť do syntetizujúcej konferencie. Výskum by sa mal opierať o výskum spisovnej slovenčiny vedený prof. E. Paulinym, ktorý organizovalo Združenie slovenských jazykovedcov v 60. rokoch. Z tohto obdobia existuje dodnes nevyužitý archív, ktorý je potrebné bližšie preskúmať, prípadne prepísať. Cieľom súčasného výskumu by malo byť „spoznanie" jazykovej situácie, predovšetkým jazyka miest (v súčasnosti je najhoršie zmapované západné Slovensko, najlepšie východné), ale aj výskum etnojazykových pomerov, štátnej politiky

a spolunažívania národností. Pracovnými metódami na rozdiel od predchádzajúcich dotazníkov by malo byť *nahrávanie* a *interview*. Výskum počíta s účasťou lingvistov zo všetkých (podľa možnosti) slovakistických pracovísk, so zapojením vysokoškolských študentov, ako aj s užšou spoluprácou s inými príbuznými odbormi (sociológia, etnológia). Slovenská jazykovedná spoločnosť bude na práce spojené s touto úlohou žiadať finančnú dotáciu cez Radu vedeckých spoločností pri SAV, obrátiť sa na MK SR a na iné nadácie a organizácie, ktoré by mohli na výskum finančne prispieť. V závere svojho vystúpenia vyslovil S. Ondrejovič nádej, že sa v priebehu dvojročného funkčného obdobia podarí dosiahnuť naznačené ciele.

Plénum potom schválilo uznesenie valného zhromaždenia, ktorého návrh prečítala predsedníčka návrhovej komisie A. Ferenčíková: 1. valné zhromaždenie SJS pri SAV schvaľuje správu o činnosti SJS v minulom funkčnom období; 2. VZ SJS schvaľuje revíznu správu o hospodárskej činnosti a udeľuje absulotórium hospodárke Ľubici Balážovej; 3. VZ schvaľuje správu volebnej komisie o výsledku voľby výboru; 4. VZ ukladá výboru SJS pri SAV prerokovať námety z diskusie, predovšetkým a) organizačne pripraviť výskum súčasnej jazykovej situácie na Slovensku, na ktorom by participovali aj JÚĽŠ SAV a katedry slovenského jazyka filozofických, pedagogických a humanistických fakúlt; b) požiadať RVS SAV, Ministerstvo kultúry SR a ďalšie organizácie o dotácie na finančné zabezpečenie tohto výskumu; c) postarať sa o väčšiu propagáciu prednášok konaných na pôde SSJ; d) založiť a budovať biografický a fotodokumentačný archív slovenských jazykovedcov. 5. VZ sa uznieslo, a) aby sa nemenilo miesto a čas konania prednášok v sídle SJS; b) aby na Zápisníku slovenského jazykovedca, vydávaného raz ročne, bol uvádzaný iba jeho ročník (a nie už, že ide o štvorčíslo, ako sa písalo v minulých rokoch). 6. VZ odporúča výboru a) naďalej každoročne usporadúvať kolokvium mladých jazykovedcov; b) hľadať cesty, ako pokračovať vo vydávaní zborníka príspevkov z kolokvia mladých jazykovedcov VARIA a zborníka Recueil linguistique de Bratislava. 7. Valné zhromaždenie prijíma rámcový plán činnosti SJS na roky 1996–98.

Na záver valného zhromaždenia SJS pri SAV zaželal S. Ondrejovič prítomným (aj neprítomným) členom jazykovednej obce veľa síl, pracovnej pohody a úspechov v práci.

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za rok 1996

Prácu SJS pri SAV v roku 1996 do 15. 10. organizoval výbor v zložení: *I. Ripka*, predseda, *J. Dolník, P. Žigo, A. Ferenčíková*, podpredsedovia,

M. Nábělková, tajomníčka, *Ľ. Balážová*, hospodárka, *J. Sabol*, predseda pobočky v Prešove, *J. Klincková*, predsedníčka pobočky v Banskej Bystrici, *E. Krošláková*, predsedníčka pobočky v Nitre, *P. Ďurčo, S. Ondrejovič, A. Oravcová, J. Skladaná*, členovia. Revízorkami spoločnosti boli *S. Mislovičová* a *J. Benkovičová*. 15. 10. 1996 bol na valnom zhromaždení SJS pri SAV zvolený nový výbor v zložení: *S. Ondrejovič*, predseda, *I. Ripka, M. Majtán, V. Patráš*, podpredsedovia, *A. Rajčanová*, vedecká tajomníčka, *Ľ. Balážová*, hospodárka, *J. Sabol*, predseda pobočky v Prešove, *J. Klincková*, predsedníčka pobočky v Banskej Bystrici, *E. Krošláková*, predsedníčka pobočky v Nitre, *P. Ďurčo, M. Nábělková, D. Slančová, E. Tibenská*, členovia. Revízorkami spoločnosti ostali *J. Benkovičová* a *S. Mislovičová*.

Výbor spoločnosti sa zišiel na 4 zasadnutiach, na ktorých sa priebežne pripravovala a hodnotila práca spoločnosti v roku 1996. Na decembrovom zasadnutí výbor schválil rozpočet a rámcový plán činnosti SJS pri SAV na rok 1997: 1) pravidelné prednášky a semináre v Bratislave a v pobočkách, 2) VI. kolokvium mladých jazykovedcov, 3) koncepčná a organizačná príprava výskumu živej podoby súčasnej slovenčiny, 7. celoslovenské stretnutie jazykovedcov venované tejto problematike, 4) vydávanie periodík SJS pri SAV s materiálmi z uskutočnených podujatí.

Organizačná a vedeckovýskumná činnosť v r. 1996. V tomto roku podobne ako v predchádzajúcich obdobiach sa Slovenská jazykovedná spoločnosť koncentrovala na prednáškovú činnosť – v Bratislave a v pobočkách odznelo 22 vedeckých prednášok (7 v Bratislave, 4 v Nitre, 6 v Banskej Bystrici a 5 v Prešove), na ktorých sa zúčastňovali vedeckí a pedagogickí pracovníci a študenti jazykovedného zamerania, ako aj záujemcovia z iných odborov. Už tradične sa viaceré z prednášok konali pri príležitosti životných jubileí domácich jazykovedcov. Jedna z bratislavských prednášok odznela ako vstupné slovo na besede o zákone o štátnom jazyku SR, ktorú SJS pri SAV pripravila s cieľom utvoriť prostredie na širšiu výmenu názorov v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave. V druhej polovici roku 1996 začala SJS pri SAV spolupracovať s vedeckou radou JÚĽŠ SAV pri organizovaní vedeckých seminárov na aktuálne témy. Zo seminárov plánovaných ako pravidelné podujatia sa uskutočnili dva – seminár o kodifikačných zmenách v oblasti rytmického krátenia a seminár o súčasných trendoch v lexikografii.

15. októbra 1996 sa po uplynutí dvojročného funkčného obdobia výboru spoločnosti konalo *valné zhromaždenie SJS pri SAV* s prednáškou J. Horeckého pri príležitosti storočnice *Romana Jakobsona*, so zhodnotením práce spoločnosti, voľbou nového výboru a prijatím programu na roky 1996–1998. Tradične úspešným podujatím bol v poradí už *VI. ročník kolokvia mladých jazykovedcov*, ktorý v dňoch 27.–29. novembra 1996 zorganizovala SJS spolu s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV v Modre–Piesku. K tomuto podujatiu SJS pri SAV pripravila zborník príspevkov *VARIA V*, obsahujúci 23 príspevkov z piateho ročníka podujatia. Na VI. kolokviu mladých jazykovedcov odznelo 38 (predovšetkým jazykovedne, ale aj literárnovedne a národopisne) orientovaných príspevkov (z toho 10 zahraničných), ktoré predniesli mladí výskumníci z JÚĽŠ SAV, Kabinetu orientalistiky SAV, Slavistického kabinetu SAV, Ústavu etnológie SAV, FF UK, FF a PdF UPJŠ v Prešove, PdF a FHPV UMB v Banskej Bystrici, FF Karlovej univerzity v Prahe, zahraničných katedier slavistiky a iných pracovísk (Belehrad, Kyjev, Sofia, Zürich, Poľský inštitút v Bratislave). Podujatie prebiehalo v tradične príjemnej, tvorivej a diskusnej atmosfére. SJS plánuje v roku 1997 vydať príspevky z kolokvia v zborníku *VARIA VI.*

Podobne ako po iné roky SJS pri SAV pripravila do tlače súhrnné číslo *Zápisníka slovenského jazykovedca* so správami o činnosti, tézami vedeckých prednášok a registrom bulletinu za 15 rokov jeho existencie (1980–1996).

V roku 1996 si SJS pri SAV finančné hospodárenie a účtovníctvo spravovala sama. V roku 1996 mala SJS pri SAV dobrú spoluprácu s vysokoškolskými lingvistickými pracoviskami a Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV, ktorý umožňoval aj prípravu tlačových podkladov publikácií spoločnosti.

M. Nábělková

Zoznam prednášok v SJS pri SAV uskutočnených v roku 1996

Bratislava

12. 3. – prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.: Systém pádov v rómčine
16. 4. – prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc.: Ekonómia reči
4. 6. – doc. Peter Ďurčo, CSc.: Vlastné mená v počítačovom spracovaní
15. 10. – prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.: Roman Jakobson (1896–1982)
21. 11. – Alexandra Jarošová, CSc. – Ing. Vladimír Benko – PhDr. Mária Šimková: Nové trendy v lexikografii
3. 12. – PhDr. Klára Buzássyová, CSc.: Zákon o štátnom jazyku v Slovenskej republike
10. 12. – PaedDr. Matej Považaj: O kodifikácii slov utvorených príponou *-ár, -áreň*, resp. *-ar, -areň*
10. 12. – doc. PhDr. Ella Sekaninová, DrSc.: Rusko-slovenská a slovensko-ruská dvojjazyčná lexikografia (osobné spomienky)

Nitra

26. 2. – prom. fil. A. Ferenčíková, CSc.: Slovenská poľnohospodárska lexika z historického a sociolingvistického aspektu

21. 3. – PhDr. O. Škvareninová, CSc.: Reč mužov a reč žien
9. 10. – PhDr. Milan Majtán, DrSc.: Názvy Nitry a Bratislavy v historickom kontexte
5. 12. – doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.: Samo Cambel – najrozporuplnejší slovenský jazykovedec?

Banská Bystrica

19. 3. – prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.: Arbitrárnosť jazykového znaku
25. 4. – PhDr. Milan Majtán, DrSc.: Jazyk slovenských prekladov Biblie
23. 10. – prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.: Vývin zvukovej stavby slovenčiny a jej opis za ostatných 50 rokov
29. 10. – PhDr. Slavo Ondrejovič, CSc.: Eugen Pauliny ako sociolingvista
11. 11. – doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.: Samo Cambel – najrozporuplnejší slovenský jazykovedec?
26. 11. – PaedDr. Pavol Odaloš, CSc.: Sociolingvistický pohľad na názvy slovenských ulíc a námestí (Premeny jazykových štruktúr v závislosti od vývoja spoločnosti)

Prešov

21. 3. – prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc.: Verbálne a neverbálne prvky v reči
26. 4. – prof. PhDr. Zdena Palková, CSc.: Rytmická výstavba prózy
20. 5. – prof. PhDr. Juraj Furdík, CSc.: Súkromné pohľady na jazyk, jazyky a jazykovedu
24. 6. – doc. PhDr. Gustáv Moško, CSc.: Z problematiky vetného rozboru v školskej praxi
10. 10. – prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.: Roman Jakobson – iniciátor nových výskumných trás v jazykovede

VI. kolokvium mladých jazykovedcov

Modra-Piesok 27.–29. november 1996

Nie je jednoduché pravidelne písať „krátku správu" o podujatí so špecifickou, stabilizovanou a každoročne napĺňanou koncepciou – podstatná, resp. značná časť informácie sa v takom prípade prirodzene musí opakovať. Menia sa niektoré konkrétne údaje, „štatistika" – pretrváva cieľ, zmysel, atmosféra... Šiesty ročník pravidelných kolokvií mladých jazykovedcov, organizovaných Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri SAV v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV, slúžil tak ako po iné roky na predstavenie pracovných výsledkov, konfrontáciu názorov a pracovných postupov, na nadviazanie osobných kontaktov mladých lingvistov a výskumných pracovníkov z pracovísk blízkeho zamerania. Šieste kolokvium mladých jazykovedcov sa ako obyčajne konalo v chate UK v Modre-Piesku tri dni na konci novembra (27.–29. 11. 1996). Na kolokviu odznelo 38 tematicky rozmanitých príspevkov mladých výskumných pracovníkov zo slovenských aj zahraničných lingvistických pracovísk, ako aj z blízkych, resp. styčných odborov (literárna veda, etnológia). Desať z nich bolo zahraničných – tento rok prišli kolegovia z Bulharska, ČR, Juhoslávie, Poľska, Švajčiarska a Ukrajiny. Z roka na rok vzrastajúci počet účastníkov a predstavených prác svedčí o záujme domácich aj zahraničných mladých vedcov o podujatie „tohto žánru", ktoré si kládlo a kladie za cieľ popri aktuálnom prezentovaní pracovných výsledkov, prístupov a metód budovať aj základy budúcnostných osobných a pracovných kontaktov a „spoluprác". Ukazuje sa, že záujem o takýto typ podujatia a takýto druh kontaktu existuje vo všetkých tých skupinách, ktorým bolo kolokvium od začiatku adresované – medzi mladými lingvistami slovenských jazykovedných pracovísk, medzi mladými slovakistami v krajinách so slovenskou menšinou, medzi mladými zahraničnými slavistami (nielen, ale aj slovakistami), medzi (niektorými) mladými vedcami blízkych disciplín, pričom z tejto poslednej skupiny sa zastúpenie v jednotlivých ročníkoch podujatia najviac mení. Tento rok napr. „namiesto" príspevkov s psychologickým pozadím z rozličných v minulosti zastúpených spoločenskovedných pracovísk po prvý raz odznela práca etnologickej proveniencie. Pohľad na počty zástupcov jednotlivých pracovísk ukazuje, že v tomto roku boli (po vlaňajšej „technickej absencii") najpočetnejšie zastúpení mladí kolegovia z obidvoch fakúlt prešovskej UPJŠ. Podujatie má (aj vzhľadom na počet príspevkov) intenzívnu pracovnú atmosféru, „prepínanie" medzi tematickými blokmi mu dáva istý dynamický charakter, prebiehajúce diskusie svedčia o zainteresovanosti a aktívnej účasti prítomných (aj „štatutárne už nie mladých") v chode kolokvia.

SJS pri SAV sa (aj vďaka spolupráci s JÚĽŠ SAV, kde vznikali tlačové podklady) podarilo k podujatiu pripraviť zborník VARIA V, prinášajúci 23

príspevkov z V. kolokvia (29. 11.–1. 12. 1995). Zborník VARIA VI plánuje SJS vydať v priebehu roka 1997.

M. Nábělková

Prednesené príspevky

FHV UMB Banská Bystrica
- Slavomíra Očenášová: Obsahová, lexikálno-sémantická a jazyková charakteristika prosieb Modlitby Pána
- Jaromír Krško: Mikrotoponymá Revúcej v historických cirkevných dokumentoch
- Lujza Urbancová: Variácie v sémantickom trojuholníku

PdF UMB Banská Bystrica
- Mariana Stejskalová: Z lexiky detskej reči
- Ľubomír Kováčik: Obraznosť v poézii Janka Kráľa

Filologická fakulta Belehrad
- Zuzana Strehovská: Reklamné prejavy v lokálnom rozhlase

Kabinet orientalistiky SAV Bratislava
- Edgar Jarunek: Prepis a preklad arabských slov do slovenčiny

JÚĽŠ SAV Bratislava
- Katarína Balleková: Lexikálna sémantika pradiarskej a tkáčskej terminológie
- Ľubica Dvornická: Zastúpenie lexikálnych prevzatí z latinčiny a gréčtiny v súčasnej slovenčine
- Alexandra Rajčanová: Tabuizovaná lexika v historickom fonde
- Miriam Sitárová: Administratívno-právne termíny v Budmerickej mestskej knihe
- Mária Šimková: Častice v korešpondencii Ivana Kadlečíka. Syntaktickopragmatická analýza
- Jana Wachtarczyková: Sémantické pole ukrivdenosti alebo príznakové javy feministického diskurzu

Slavistický kabinet SAV Bratislava
- Peter Žeňuch: Pieseň k počajevskej ikone Bohorodičky. Historickoliterárna a religiózna interpretácia

Ústav etnológie SAV Bratislava
- Juraj Zajonc: Činovať – k vývoju obsahu a pôvodu pojmu

FF UK Bratislava
- Oľga Orgoňová: Slovotvorná štruktúra galicizmov a ich deriváty
- Oľga Škvareninová: Štylistika koloriky v komunikácii

Poľský inštitút Bratislava
- Wirginia Mirosławska: Uwagi o deklinacji nazwisk polskich

OPF Slezské univerzity Karviná
- Monika Javorská: Reklama očima Benettonu
- Jiří Mezulánik: Postavení přirozeného jazyka v současné komunikaci

FF Kyjev
- Antonina Grigoraš: Stilističeskij aspekt ispoľzovanija frazeologii biblejskogo proischoždenija v publicističeskom stile (na materiale sovremennoj pressy Ukrainy)

FF UK Praha
- Giorgio Cadorini: Komenský a morfém

PdF UK Praha
- Martina Černá: Postavení rukopisů Dalimilovy kroniky ve vývoji českého pravopisu

FF UPJŠ Prešov
- Iveta Bónová: Intralingválne a paralingválne prvky v suprasegmentálnom podsystéme
- Martina Čeripková: Vokalizmus východoslovenských sotáckych nárečí z hľadiska slovensko-ukrajinských jazykových vzťahov
- Xénia Činčurová: Priestor v Iwaszkiewiczovej próze Brezový háj
- Milan Ferenčík: O interakčnej dynamike rozhlasového dialógu
- Zoriana Jastremska: Slovenská frazeológia s komponentmi názvov peňazí
- Slávka Krajčovičová: Diskurz masmediálnej komunikácie: analýza televíznych správ
- Ingrid Majeriková: Mníšsky rád kamaldulov a jeho miesto v dejinách slovenského jazyka
- Juraj Rusnák: Niekoľko poznámok o ritualizovanej reči

PdF UPJŠ Prešov
- Eva Frühaufová: Porovnanie vyučovania materinského jazyka na I. stupni ZŠ v európskych krajinách

- Mária Imrichová: Zvukové ustrojenie logoným
- Jana Kesselová: Detská reč a komunikačné vyučovanie materinského jazyka na 1. stupni ZŠ (na materiáli adjektívnej lexiky)
- Ľudmila Liptáková: Okazionalizmy v hovorenej komunikácii
- Katarína Potomová: K problematike slovného prízvuku žiakov II. stupňa ZŠ
- Marianna Sedláková: K problematike foném [h] a [x] v Soľnobanskej mestskej súdnej knihe

Univerzita Klimenta Ochridského Sofia
- Ľuba Stojanova: Substantívna univerbizácia v súčasnej slovenčine a bulharčine (náčrt problematiky)

Slavistický seminár Zürich
- Markus Giger: Ireverzibilita výsledných stavů jako faktor při interpretaci slovenských časových souvětí

Tézy prednášok

Slovenská roľnícka terminológia z historického a sociolingvistického aspektu

Lexika spojená s tradičným poľnohospodárstvom patrí medzi najstaršie vrstvy slovnej zásoby, preto aj dobre odráža genetické vzťahy príbuzných jazykov. Na druhej strane poskytuje aj závažné dôkazy o spoločensko-hospodárskych kontaktoch susedných etník bez ohľadu na ich genetickú príslušnosť.

Aj slovenčina si v lexike patriacej do tejto tematickej oblasti zachovala výrazné praslovanské dedičstvo, no v porovnaní so susednými slovanskými jazykmi sa vyznačuje aj osobitnými prvkami, a to tak v lexikálnom inventári, ako aj v sémantickej štruktúre slov rovnakého pôvodu.

Roľnícke hospodárenie bolo na našom území na relatívne vysokom stupni už v čase prenikania staromaďarských kmeňov do Dunajskej kotliny. Od tamojších Slovanov, našich priamych predkov, starí Maďari s preberaním nového spôsobu života prebrali aj vysoké percento výrazov súvisiacich s obrábaním pôdy. Výrečným dôkazom toho sú prípady ako *puszta* – **pusta (zemja)*, *mocsár* – **močar* močiar, *pázsit* – **pažitъ*, *barazda* – **borzda* brázda, *ugar* – *ugorъ* úhor, *parlag* – **perlogъ* prieloh, *kapál* – **kopati* kopať, *borona, boronál* – **borna, *borniti* brána, brániť, *kasa, kasál* – **kosa, *kositi, gerebly, gereblyéz* – **grabje* hrable, hrabať, *lapát* – **lopata, csép* – **cěpъ* cep, *szita* – **sito, rozs* – **rъžь* raž, *szalma* – **solma,* slama, *kalász* – **kolsъ* klas, *polyva* – **pelva* pleva, *konkoly* – **kǫkolь* kúkoľ, *asztág* – **stogъ* stoh, *széna* – **sěno* seno, *répa* – **rěpa* repa.

Tisícročné spolužitie Slovákov s Maďarmi v spoločnom štáte slovenskú roľnícku terminológiu ako celok výraznejšie nepoznačilo. Pri výpožičkách z tohto tematického okruhu ide zväčša o názvy takých reálií a javov, ktoré na Slovensko prenikli z maďarského prostredia. Badateľnejší výskyt hungarizmov tohto typu je len v dialektoch na slovensko-maďarskom pohraničí, zo slov, ktoré majú väčší územný rozsah, možno uviesť zemplínsky výraz *kenderica* z maď. *tengeri* ako názov kukurice a sloveso *moržovať* s významom ‚odzrňovať kukuričný klas' z maď. *morzsol*, rozšírené v časti zslov. a strslov. nárečí. Osobitným prípadom sú spätné výpožičky, t. j. slová, ktoré majú slovanský pôvod, ako napr. *gazda* < **gospod* pán, hospodár, *pajta* < **pojata* stodola, kôlňa, *parlág* < **perlogъ* prieloh.

Vznik Česko-slovenskej republiky bol dôležitým medzníkom vo vývine spisovnej slovenčiny. Sociálno-politické pomery po roku 1918 priniesli zmeny aj do života dedinského obyvateľstva, ale tradičnú lexiku z oblasti poľnohospodárstva nedestabilizovali, zachovala sa jej nárečová diferencovanosť

a neologizmy, súvisiace s postupujúcou mechanizáciou, sa do nej včleňovali ako organické prvky.

Po druhej svetovej vojne sa systém nárečí začína narúšať. Mimojazykovým faktorom, ktorý v najvyššej miere zapríčinil pohyb v slovenskej spisovnej i nárečovej lexike z okruhu poľnohospodárstva, bola jeho násilná kolektivizácia po r. 1948. Tak ako iné výrobné sektory aj poľnohospodárstvo bolo riadené centrálnymi stranickými a vládnymi orgánmi. Prechod z tradičného roľníckeho hospodárenia rodinného typu na veľkoprodukciu v roľníckych družstvách a štátnych majetkoch priniesol aj zmenu v komunikačných situáciách. Direktívy centrálnych orgánov v Prahe sa prekladali z češtiny do slovenčiny bez rešpektovania tradičnej slovenskej roľníckej terminológie. Nerešpektoval ju ani jazyk slovenských masovokomunikačných prostriedkov. Podstatnú zodpovednosť za prenikanie nepotrebných bohemizmov do tejto vrstvy slovenskej slovnej zásoby mali rozhlas a televízia. Dvojjazyčné vysielanie hlavného spravodajstva, ktoré pravidelne prinášalo informácie aj o poľnohospodárskej problematike, vytváralo podmienky pre pasívny bilingvizmus a postupné nahrádzanie časti slovenských slov z okruhu poľnohospodárstva výrazmi prevzatými z češtiny. Dobrým príkladom môže byť osud spisovného aj nárečového slova *úhoriť*, ktoré terénny výskum pre *Atlas slovenského jazyka* zachytil vo význame ‚plytko orať po žatve' vo všetkých troch hlavných nárečových skupinách. Jeho teritoriálne synonymá *preorávať, podorávať, zvrhovať* mu konkurujú iba v malých areáloch. Napriek tomu, že stáročné slovenské sloveso malo pevné miesto aj v spisovnom jazyku, masovokomunikačné prostriedky a odborné príručky od začiatku kolektivizácie používajú sloveso *podmietať*, ktoré je slovakizovanou podobou českého výrazu *podmítat*. V dôsledku destabilizácie jazykového vedomia začal tento bohemizmus od konca šesťdesiatych rokov prenikať aj do nárečových prejavov starších družstevných roľníkov.

Druhým závažným faktorom, ktorý destabilizoval tradičnú poľnohospodársku terminológiu, bolo zvyšovanie percenta odborne školených osôb pri celkovom znižovaní počtu osôb pracujúcich v poľnohospodárstve. Terminológia používaná v odbornej literatúre nie vždy vychádza z domácich prameňov (napr. *brezivá kravà, brezivá ovca, struk* vo význame ‚cecok na vemene', *ladom ležiaca pôda* namiesto *úhor, prieloh, celina*). Odborne školení poľnohospodári prenášajú aj do nárečového prostredia jazykové návyky získané v odbornej škole. Použitie domáceho alebo prevzatého výrazu môže závisieť aj od toho, či ide o družstevnú alebo privátnu sféru. Tak sa napr. v družstve jednotí repa a na vlastnom pozemku si majiteľ *pretŕha burgyňu*, hoci ide o rovnakú činnosť a tú istú rastlinu.

prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc.
(26. 2. 1996 – Nitra)

Systém pádov

Systémový (celostný) pohľad na význam pádov predstavil r. 1936 R. Jakobson v štúdii *Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre* v *Travaux du Cercle Linguistique de Prague VI.* V kontexte slovenskej jazykovedy možno sledovať vývin od lokalistickej koncepcie F. Mika k opisom založeným na pojme účasti na deji. Účasť na deji sa chápe ako centrálna, okrajová, celková u J. Oravca alebo ako zasiahnutosť slovesným dejom u E. Paulinyho. J. Taraba zdôraznil účasť nejakej entity na danom jave. J. Horecký využil Jakobsonovu metódu na opis celostného významu pádov v latinčine.

V novších úvahách však prišiel k záveru, že význam pádov možno výstižnejšie opísať podľa stupňa ich závislosti od slovesa. Túto závislosť však formuluje celostnejšie, a teda aj jednoduchšie než Ch. Fillmore a berie pritom do úvahy aj závislosť od substantíva.

Latinské pády možno na základe princípu závislosti usporiadať do dvoch relatívne samostatných línií, do línie závislosti od slovesa a do línie závislosti od substantíva:

$$\underset{\text{Subst}}{\text{Voc} - \text{Nom}} - \text{Verb} - \text{Ac}_1 - \text{G}_2 - \text{D}_3 - \text{Ab}_4$$

Podobne možno konštruovať aj líniu závislosti pádov v rómčine, ale s tým rozdielom, že genitív je závislý od substantíva, prirodzene, vo vyššom stupni než nominatív.

prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.
(12. 3. 1996 – Bratislava)

Arbitrárnosť jazykového znaku

1. V štruktúre jazykového znaku sa realizujú viaceré vzťahy: denotatívny vzťah (prepojenie významovej, obsahovej zložky znaku s denotátom), signifikatívny vzťah (relácia formy, designátora a obsahu, designátu); vzťah medzi materiálnou stránkou znaku a denotátom (resp. denotátom, „prefiltrovaným" ideálnym obsahom znaku) sa realizuje ako arbitrárny (ľubovoľný). Pripomíname, že pri jazykovom znaku sa vymedzujú aj ďalšie vzťahy: štruktúrny vzťah (vzťah medzi znakmi navzájom, a to na syntagmatickej i paradigmatickej osi) a pragmatický vzťah (vzťah medzi znakom a používateľmi jazyka).

Jedným z dôsledkov arbitrárnosti jazykového znaku je špecifické „vyznenie" vzťahu formy a obsahu jazykových prvkov: popri symetrii sa vo vzťahu výrazu a významu uplatňuje asymetria (porov. napr. javy homonymie, polysémie a synonymie v prvkoch slovnej zásoby a niektoré „prechodné" syntaktické

javy: tzv. nepravé podraďovacie súvetie, nepravé priraďovacie súvetie a i.). Forma a obsah jazykových prvkov sú takto do značnej miery „autonómne".

2. Arbitrárnosť jazykového znaku však nie je stopercentná (porov. napr. oblasť onomatopojických slov, resp. niektoré zložky rytmu). Jej uvoľňovanie či narúšanie zapája do hry vnútorné prepojenia a väzby formy a obsahu jazykových jednotiek v mene „nadstavbovej" sémantiky.

Všetky prípady, v ktorých sa arbitrárnosť ruší alebo aspoň oslabuje, majú aj svoj skutočnostný „dotyk", skutočnostný reflex. Tento reflex je dvojstranný: alebo skutočnosť cez designát tlačí na jazykovú formu a vynucuje si svoje, aspoň sčasti „adekvátne" vyjadrenie (napr. monumentalizácia foriem plurálu či komparatívu a superlatívu), alebo zasa forma jazykového znaku svojím fyziologickým (akusticko-optickým, organogenetickým a percepčným) pozadím vsugerúva – a to najmä pre oblasť, ktorá je doménou umeleckého štýlu – istý skutočnostný dotyk, záber: cez designát istú „adekvátnu" predstavu nejakej skutočnosti. Tento vzťah je, prirodzene, dialektický.

2.1. Výrazové „echo", posolstvo foném a suprasegmentálnych javov (oblasť designátora) sa vo význame lexikálnej a syntaktickej jednotky odráža v dvoch prípadoch: pri eufonickej a expresívnej výstavbe slova a textu. V obidvoch prípadoch sa zvukové jednotky „oslobodzujú" spod područia fonologického zaťaženia (na úrovni slova i vety) a ponúkajú zo svojej štruktúry čosi navyše; toto „navyše" – to je fonické gesto, zvukový stimulátor spolupracujúci so sémantikou výrazu a výpovede. Pravda, vedúca úloha sémantiky je neodškriepiteľná aj v týchto prípadoch.

3. Arbitrárny vzťah v štruktúre jazykového znaku je veľkou výhodou znaku (porov. Ondruš, Š. – Sabol, J.: Úvod do štúdia jazykov. 3 vyd. Bratislava 1987, s. 58–65): a) zmena významu je možná aj bez zmeny formy, b) forma sa môže meniť bez zmeny obsahu – v týchto prípadoch ide o komunikačnú kontinuitu znakovej sústavy aj pri postupnej zmene obsahu znaku, resp. o kontinuitu znakovej sústavy ako nástroja komunikácie a myslenia aj pri „materiálnej" zmene znaku, c) arbitrárnosť umožňuje fungovanie znaku ako elastického, vysoko ekonomického a efektívneho prostriedku, vyplývajúce z určitej autonómnosti formy a obsahu (možnosť polysémie až homonymie).

3.1. Uvoľňovanie arbitrárnosti otvára dvierka na eufonické a expresívne vyťaženie zvukových prvkov. Arbitrárnosť sa znižuje s rozširovaním priestoru para- a extralingválnych prvkov, v ktorom sú si jednotlivé jazyky „rovné". Čím viac sa komunikácia spolieha na para- a extralingválny kontext, tým je ľudsky univerzálnejšia. Ale na druhej strane arbitrárnosť vlastne garantuje suverénny obraz skutočnosti v jazyku i jeho úspešnú komunikáciu (porov. v 3). Jedinou – hoci krásnou (lebo prirodzenou) – „nevýhodou" arbitrárnosti jazykového znaku je množstvo jazykov na svete.

4. Osobitnú problematiku z hľadiska uplatnenia miery arbitrárnosti predstavujú alternatívne, iné než verbálne akusticko-auditívne komunikačné sys-

témy. V neverbálnych komunikačných sústavách sa oslabuje „prienik" konvenčných znakov a posilňujú sa ikonické črty znaku. Je to priestor nižšej intenzity arbitrárnosti znakových jednotiek a doména ich univerzálnejších – „všeľudských" parametrov. Neverbálna komunikácia nás takto vlastne upozorňuje na diachronicko-synchronické súvislosti rozličných komunikačných médií. Ňou sa znakovo – cez ikonickosť a uvoľňovanie arbitrárnosti – zbližujú ľudské komunikačné sústavy. Je to echo tichého súručenského posolstva alternatívnych komunikačných systémov.

prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.
(19. 3. 1996 – Banská Bystrica)

Reč mužov a žien

Jedným z extralingvistických činiteľov, ktoré ovplyvňujú proces dorozumievania, je aj pohlavie komunikantov. Biológia človeka totiž nemôže nemať vplyv na jeho prístup k jazyku. Do určitej miery je však tento fakt determinovaný aj spoločenskými normami. Veď postavenie muža sa u nás spája s takými charakteristikami ako dominancia, samostatnosť, sebavedomie; postavenie ženy s charakteristikami ako jemnosť, citovosť, altruizmus. Tieto už od detstva vštepované normy vplývajú aj na komunikáciu. Partneri v dialógu často podvedome – ale niekedy aj zámerne – dokumentujú svoju príslušnosť k pohlaviu. V ich reči sa vyskytujú také charakteristické prvky, že ju možno polarizovať na reč mužov a reč žien.

V globálnom pohľade na reč muža a reč ženy sú závažné tieto momenty. Muži pred vstupom do dialógu viac premýšľajú. Snažia sa svojou rečou získať si a upevniť postavenie. Empiricky si možno overiť, že muži sú radi stredobodom pozornosti, ochotnejšie rozprávajú, ak ich niekto počúva a obdivuje. Hoci v ich reči majú prevahu fakty, ak hovoria o sebe a o svojich dosiahnutých úspechoch, v reči je plno detailov a podrobností, ktoré majú znaky súvislých samostatných exkurzov. Muži riešia v rozhovore najskôr jeden problém, až po ňom prejdú na iný. Muž v komunikácii chce najmä poskytovať a prijímať informácie.

Ženy vstupujú do dialógu bez rozmýšľania, bez páuz. Rady prerušujú partnera, niektoré až nespoločensky vstupujú do jeho reči. Ženy sa chcú vyrozprávať, aj preto dokážu enormne dlho hovoriť. Ich reč je presýtená detailmi, podrobnosťami, často aj intímnosťami. Ženský prejav je lahodnejší a jemnejšie členený ako mužský. Žena v komunikácii vyjadruje najmä svoje pocity, city, emócie. Žena si rečou buduje pocit spolupatričnosti, vymieňa si skúsenosti.

Muži a ženy majú rozdielne názory na svet, rozdielne formulujú svoje predstavy o ľuďoch a o okolí, rozdielne vyjadrujú svoje pocity, city, emócie. Ide o dve špecifické reči, preto možno hovoriť o reči mužov a o reči žien.

PhDr. Oľga Škvareninová, CSc.
(21. 3. 1996 – Nitra)

Verbálne a neverbálne prvky v reči

Klasický výskum teórie jazyka obracia svoju pozornosť predovšetkým na verbálne, „lingválne" prvky jazyka, ale i reči. Niežeby sa zanedbávala tá druhá stránka, ale takto to doniesla a nesie tradícia. Tak je to napriek všetkým, akoby druhoradým dorozumievacím prvkom a prostriedkom.

Jednako však pri pozornejšom pohľade na obraz reči alebo pri starostlivejšom sledovaní ľudskej reči nemožno nevidieť neverbálne výrazové prostriedky dokonca priezračnejšie ako verbálne prvky. Predsa však vieme, že hlasový, teda primárny jazyk plnšie zapĺňa výpovedné siete ako pavučinový lingválny systém. A ďalej, nemôžeme obchádzať tú skutočnosť, že ľudská reč sa začína naoko, ale iba naoko, bezvýznamnými pohybmi, ako aj – zase naoko – bezvýznamnými zvukmi. Jazyk je „o niečo" viac ako len gramatika, súčasná gramatika vyspelých jazykov. Ibaže jazyk má z istého hľadiska dve zložky – verbálnu, ale i neverbálnu.

Neverbálne prvky sú v nevýhodnej situácii oproti verbálnym preto, že neverbálne sú ťažko fixovateľné, že sú maximálne semiotické a v symbióze s verbálnymi neodštiepiteľné.

Fixujeme ich z hľadiska zmyslového vnímania a aj z pozície psychologického opisu v opore o kontexty a kotexty. Neverbálne prvky splývajú s verbálnymi natoľko, že samotné, holé verbálne prvky sú bez pomoci hoci len asociatívnosti nepresné, neúplné.

K základnému repertoáru neverbálnych prvkov počítame proxemiku, kineziku, zvuk, olfaktoriku, grafiku, koloriku, ale v silnej miere aj prostredie, osobnosť emitenta, percipienta s ich psychickými i zmyslovými vlastnosťami. Neverbálne jazykové prvky umožňujú širšie chápať proces dorozumievania a presnejšie interpretovať kompaktný text včítane so silnou zložkou jeho mimolingválnej situácie.

prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc.
(21. 3. 1996 – Prešov)

Ekonómia reči

Najväčší tlak na vývin jazyka v súčasnosti kladie prekonávanie časových a priestorových vzdialeností. Úroveň rečovej komunikácie závisí predovšetkým od schopnosti prekonať a prekonávať vzdialenosti medzi komunikantmi a popri ďalších kvalitatívnych faktoroch skracovať dĺžku emitovaných replík vo vysielaní. Z histórie žánrov je evidentné, že sa v teórii tvorby komunikátov vykonali už mnohé pozitívne úpravy (správy, telegrafická reč, tvorba mnohých a mnohých administratívnych a žurnalistických žánrov), no v súčasnosti sa ukazuje potreba hlbšej interpretácie rečových útvarov. V našich koncíznych tézach môžeme len heslovite naznačiť problematiku ekonómie reči.

Na ekonómiu reči vplývajú rovnako negatívne, ako aj pozitívne faktory, ktoré núkajú zvýšenú pozornosť jazykovedného výskumu.

Prvým negatívnym faktorom pôsobiacim pri úprave ekonómie reči je typ jazyka – pričom, domnievame sa, ide o prvok idúci proti ekonómii. Slovenčina je flektívny jazyk, ktorý patrí medzi jazyky so zložitou morfológiou a syntagmatikou tvarov a konštrukcií.

Druhým činiteľom je veľký import cudzích prvkov, ktoré komplexne donášajú do jazyka problémy foneticko-fonologické a slovotvorné.

Tretím faktorom je prudký vývin žánrových rodov a druhov vo všetkých štylistických oblastiach, najmä v publicistike, administratíve a masmediálnej, resp. elektronickej komunikácii.

Za pozitívne faktory, ktoré vyrovnávajú ekonómiu výrazu, môžeme pokladať a) gramatizáciu exponovaných a frekventovaných častí textových útvarov (titulky, heslá, dialogické formy), b) využívanie štylistiky konektorových možností jazyka, maximálne uplatňovanie počítačových výrazov číselných výpovedí, využívanie normalizovaných prvkov reči.

No okrem toho sa veľmi vyvinuli metódy neverbálnej komunikácie vo všetkých oblastiach dorozumievania vo všetkých mediálnych prostriedkoch vo vede, publicistike, didaktike, reklame a v každej rétorike.

prof. PhDr. Jozef Mistrík, DrSc.
(16. 4. 1996 – Bratislava)

O jazyku slovenských prekladov Biblie

Od počiatkov šírenia kresťanstva sa na našom území používali biblické texty latinské.

S veľkomoravskou misiou Konštantína a Metoda súviseli preklady štvorevanjelia a iných liturgických textov do prvého slovanského spisovného jazyka, do staroslovienčiny.

Keď pápež Hadrián II. r. 869 odporúčal Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocelovi Metoda, dovolil používať pri bohoslužbe sloviensky jazyk a pohrozil exkomunikáciou tým, čo by hanili knihy zostavené v tomto jazyku.

Pápež Ján VIII. r. 880 v liste Svätoplukovi povolil slovensku bohoslužbu:

Veď ani viera, ani náuka nijako neprekáža či už omše spievať v tomže slovienskom jazyku, či čítať sväté evanjelium alebo sväté čítanie Nového alebo Starého zákona správne preložené a vysvetľované, či prespevovať všetky iné hodinkové pobožnosti, pretože kto stvoril tri hlavné jazyky, a to hebrejský, grécky a latinský, ten aj všetky ostatné stvoril ku svojej chvále a sláve. Avšak nariaďujeme, aby sa vo všetkých kostoloch vašej krajiny čítalo evanjelium pre väčšiu slávu po latinsky a len potom preložené do slovienskeho jazyka zaznievalo do uší ľudu, nerozumejúceho latinskému slovu, ako sa to vraj v niektorých cirkvách robí.

Pápež Štefan V. r. 885 zakázal používať sloviensky bohoslužobný jazyk (*s výnimkou, že ide o vyučovanie prostého a nevzdelaného ľudu, akže výklad evanjelia či apoštola hlásajú v tomže jazyku vzdelaní, aj dovoľujeme, aj nabádame a napomíname, aby sa tak čo najčastejšie dialo, aby každý jazyk velebil Boha a vyznával ho*).

Po ústupe veľkomoravskej a staroslovienskej liturgie sa používali latinské biblické texty; popri nich nemožno vylúčiť od 15. stor. na našom území ani existenciu rukopisných alebo i tlačených staročeských prekladov Biblie.

V Dejinách českej literatúry od J. Vlčka sa píše, že české znenie Biblie podľa Vulgaty zrevidoval v prvej polovici 15. stor. Ján Hus. Známe sú staročeské rukopisné Biblie: Litoměřicko-třeboňská (1409–1416), Olomoucká (1417), Emauzská (1416 – staročeská písaná hlaholikou) a z polovice 15. stor. Biblie Boskovská, Táborská a Šafhauská. Prvými českými tlačenými prekladmi sú Pražská (1488), Kutnohorská (1489), Benátska (1506), Severínova (1529, 1536), Norimberská (1540), Melantrichova biblia (1549–1575).

České preklady sa mohli dostávať na Slovensko najmä po vzniku pražskej univerzity r. 1347, vplyvom husitského hnutia v r. 1419–1434, potom po Lutherovej reformácii r. 1517. Klasickým liturgickým textom slovenských evanjelikov sa stal predovšetkým tzv. Kralický preklad Biblie z r. 1579–1593.

Zo Slovákov celú Kralickú Bibliu aj s apokryfickými knihami pripravili na vydanie Matej Bel a Daniel Krman (s Krmanovým predhovorom), vyšla v Halle r. 1722. V Bratislave vydali kralický preklad Biblie Michal Semian (1787 a 1790) a profesor Juraj (Jiří) Palkovič (1808) [vysvetlenie slov najmä Slovákom neznámych a nezrozumiteľných pridal k nej Š. Leška].

Prvým slovenským prekladom Biblie je tzv. kamaldulský preklad z polovice 18. stor. Ide o preklad z Vulgaty do kultúrnej západoslovenčiny, možno povedať kamaldulského typu (na rozdiel od kultúrnej západoslovenčiny tr-

navského, jezuitského typu): **Swaté Biblia Slowenské aneb Pjsma Swatého částka I.–II.** Odpis rukopisu z r. 1756–59 (920 + 775 s.) je uložený na rímskokatolíckom farskom úrade v Číferi; ftk. v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave.

Prvým tlačeným prekladom je preklad ostrihomského kanonika Juraja Palkoviča do bernolákovskej spisovnej slovenčiny, ktorý vyšiel v Ostrihome v r. 1829–1832 pod názvom **Swaté Písmo starého i nowého Zákona.**

Preklad Franka Víťazoslava Sasinka, ktorý preložil celé Písmo sväté, sa začal tlačiť, nebol však úspešný, jeho tlač bola r. 1889 zastavená. Zachovali sa stránkové korektúry (s. 49–76) časti prvých dvoch Mojžišových kníh.

Úspešný bol preklad Biblie, ktorý v r. 1913–1926 vydal v desiatich zväzkoch Spolok sv. Vojtecha (**Písmo sväté starého i nového zákona** z latinského typického vydania Vulgaty na slovenský jazyk preložené. Sväzok I–X. Trnava, SSV 1913–1926). Preklad Nového zákona vyhotovil Ján Donoval, knihy Starého zákona pripravovali viacerí prekladatelia, najväčšiu časť Andrej Hlinka.

Súčasný katolícky preklad Biblie, ktorý pripravila biblická komisia Spolku sv. Vijtecha, vychádza vo viacerých vydaniach od r. 1946 (**Písmo sväté. Starý zákon. Nový zákon**). Posledné vydania jednotlivých častí sú z r. 1994 a 1995.

Evanjelické preklady Biblie do slovenčiny sú novšie. Súvisí to aj so skutočnosťou, že až do druhej polovice tohto storočia sa ako liturgický jazyk evanjelickej cirkvi používala čeština.

Evanjelický slovenský preklad celej Biblie Jozefa Roháčka (**Svätá biblia čiže celé Sväté písmo Starého i Nového zákona.** Preložené z pôvodných jazykov. Praha, Biblická spoločnosť britická a zahraničná 1936. 971, 301 s.) vyšiel vo viacerých vydaniach.

Redakčná komisia Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v. pripravila oficiálny preklad Biblie (**Biblia. Písmo sväté Starej a Novej zmluvy.** Liptovský Mikuláš, Tranoscius 1978).

V súčasnosti vrcholia práce na tzv. ekumenickom preklade Biblie, zatiaľ (r. 1996) vyšiel ekumenický preklad Nového zákona.

Preklady Nového zákona alebo jednotlivých kníh Starého zákona (Veľpieseň Šalamúnova, Mojžišove knihy) sa v tomto prehľade neuvádzajú.

Dnes máme teda k dispozícii celý rad slovenských prekladov Biblie. Preklady možno a treba z vecného hľadiska rozdeliť na katolícke, evanjelické, jehovistický a židovský, pretože každá skupina má svoje špecifické znaky.

Novšie katolícke preklady sa vyznačujú bohatými poznámkami k textu, ktoré majú vysvetľujúci teologický i encyklopedický charakter a môžu byť aj vynikajúcou pomôckou pri interpretácii starovekých reálií a starobylého jazyka biblie, ako aj „biblickej" lexikológie, semaziológie a frazeológie.

Súčasné evanjelické preklady neobsahujú niektoré knihy Starého zákona (Knihu Tobiášovu, Knihu Judit, Knihu múdrosti, Knihu Ekleziastikus, Proroctvo Baruchovo, posledné dve kapitoly Danielovho proroctva a dve knihy Machabejcov).

Židovský slovenský preklad Biblie predstavujú iba dve knihy Mojžišove (Trenčín 1932).

Jazykom Biblie sa zo slovenských jazykovedcov v poslednom polstoročí monograficky nezaoberal nikto.

Pochopiteľne, ide o základný vieroučný text pre všetky kresťanské cirkvi.

Knihy Starého zákona obsahujú aj jedinečný a novšími epochami nesprostredkovaný pohľad na hospodársky, spoločenský a duchovný život starých Hebrejov a okolitých národov spred dvoch tisícročí, na ich dejiny a právny poriadok. Nový zákon predstavuje život a utrpenie Ježiša Krista a ďalšie dokumenty o zrode a o prvých počiatkoch kresťanstva.

V starších prekladoch išlo o priblíženie starovekých reálií čitateľom, v novších prekladoch prevláda úsilie o čo najpresnejší preklad východiskových textov.

PhDr. Milan Majtán, DrSc.
(25. 4. 1996 – Banská Bystrica)

Rytmická výstavba prózy

1. Jistý podíl rytmičnosti je obsažen v každém vzorku řeči. Jejím základem je sled zvukových jednotek na strukturní úrovni tzv. slovního přízvuku. Rytmus v užším slova smyslu jako specifická redundantní zvuková kvalita je inherentní vlastností verše. Možnost jeho realizace v próze je předmětem diskusí (např. již Zich, 1920).

1.1 Podstata rytmu obecně se většinou spatřuje ve střídání prvků různé výraznosti, a to takovém, že výsledkem je dojem opakování téhož.

Při popisu rytmičnosti v řečovém materiálu se obvykle vychází od představy prominence (některého typu přízvuku) a podobnost se hledá v pravidelnosti tohoto opakování (nejčastěji v nějaké formě isochronie). Diskuse o rytmu prózy se pak soustřeďuje k otázce, v čem máme v próze pravidelnost hledat. Analýza materiálu většinou ukáže, že např. v délce či uspořádání přízvukových taktů není mezi prozaickými texty výrazného rozdílu, případně že se rytmická organizace objevuje jen jako okrajová ozdoba (např. klauzule). Přesto běžný uživatel jazyka v některých prozaických textech rytmus pociťuje a v jiných nikoli.

1.2 V tradičním přístupu, který činí východiskem představu prominence, je segmentace souvislé linie textu na rytmické jednotky odvozeným jevem, jakožto důsledek opakování prominence.

Soudíme, že blíže k podstatě věci je obrácený vztah. Za výchozí pro vznik rytmu považujeme fakt segmentace sám o sobě, a to na sled vnitřně strukturovaných zvukových jednotek, které příjemce vnímá jako jednotky téhož řádu (již Palková 1963).

Nehledáme tedy rozčlenění, které je způsobeno výskytem prominence, nýbrž apriorní rozčlenění na jednotky, které jsou výskytem prominence vnitřně strukturovány. Střídání přízvučných a nepřízvučných slabik uvnitř takových vyšších jednotek činí tyto jednotky navzájem podobnými. Zdá se, že tato volná podobnost stačí, aby vznikl žádoucí dojem rytmického „opakování".

2. V češtině je pro vznik prozaického rytmu patrně rozhodující způsob, jak se v textu prosazuje intonační jednotka, promluvový úsek (pojem srov. Daneš, 1957) a jaký je vztah této jednotky k syntaktické a sémantické stavbě daného textu.

Tendence vytvářet zvukové jednotky tohoto řádu je zřejmě přirozenou vlastností produkce řeči. Z hlediska jazykové stavby textu bývá použití úsekového předělu závazné (ať v kladném či záporném slova smyslu).

2.1 V tom spočívá možnost rozdílů ve stavbě prozaického textu, pokud jde o vznik rytmického dojmu: texty se odlišují v tom, do jaké míry jsou s přirozenou tendencí k intonačnímu členění v souladu nebo v rozporu. Text, jehož stavba podporuje vznik souvislého sledu intonačních úseků, považujeme za rytmický. Soudíme, že vnitřní složení úseků z přízvukových textů (bez nároků na jejich shodnou délku) stačí k tomu, aby posluchač pociťoval řetěz promluvových úseků jako opakování schématu.

2.2 Vlastnosti textu, které podporují nebo naopak potlačují tendenci mluvčího členit text na intonační jednotky tohoto řádu, mají v češtině především dvojí základ (Palková 1974).

a) Těsnost syntaktických vztahů mezi vedle sebe stojícími prvky textu. Syntaktické konstrukce se liší podle toho, jak přijatelné je pro posluchače jejich oddělení do různých intonačních jednotek. Členění na promluvové úseky podporuje text, v němž vzniká průběžně nerovnováha v těsnosti syntaktických vazeb. Naopak, výskyt několika stejně těsných spojení za sebou intonačnímu členění brání.

b) Podmínky pro umisťování zvukových prominencí. Tendence vedoucí k zvukovému zvýraznění některých výrazů v reálném textu mají více motivací (a nelze je např. zjednodušit na schéma odpovídající pojmům aktuálního členění). Promluvový úsek je přitom jednotkou, jež pro posluchače vymezuje dosah platnosti prominence, takže členění na úseky může být vyvoláno snahou vytvořit podmínky pro určité rozložení prominencí v textu.

3. Porovnávání různých prozaických textů dovoluje soudit, že tendence k vytváření úseků dostatečně podložená vlastnostmi textu může být natolik

silná, aby působila i v próze jako metrický impuls (ve smyslu J. Mukařovského, 1948).

Ověřování (vágních) intuitivních pojmů založených na percepčním pocitu uživatele jazyka je obtížné a vyžaduje vyhledávaní nepřímých ukazatelů, jež lze sledovat v konkrétním materiálu. Jako příklad byly v přednášce uvedeny dílčí výsledky sondy zaměřené na účinek rozdílů v rytmické strukturaci textu při jeho zvukové prezentaci (podrobněji Palková 1992).

Sledovány byly jednak poruchy plynulosti, jednak tempo řeči ve variantách textu s týmž věcným obsahem, ale odlišných co do možnosti intonačního členění.

3.2 Výsledky podporují výše uvedený předpoklad. Mezi jiným: Text příznivý úsekovému členění je odolnější proti poruchám plynulosti. Přechod z tohoto textu do varianty potlačující členění má za následek zvýšený počet poruch souvislé linie. Obrácený postup takový důsledek nemá.

V textu homogenním z hlediska rytmické stavby mají změny tempa řeči u různých mluvčích podobný vývoj. Podobnost je silnější u textu podporujícího členění. Vložení textu se snadným členěním navozuje tendenci k zrychlení řeči, vložení textu s omezeným členěním vede spíše k zpomalení a rozdílům mezi mluvčími. Výsledky povzbuzují k pokračování výzkumu.

4. Hypotéza, že při popisu prozodické stavby češtiny je vhodné vycházet z představy segmentace řetězu slabik na lineární jednotky, bez apriorní závislosti na prominenci, se osvědčila jako základ nového modelu prozodie v automatické syntéze text-to-speech budované v rámci spolupráce FÚ FFUK a ÚRE AV ČR (srov. Palková – Ptáček, 1995). Klíčovou jednotkou je zde přízvukový takt, který je zvukově modifikován v závislosti na své délce a pozici v jednotce vyšší. Charakteristika zvukových kvalit je rozložena vždy po celé délce taktu. Algoritmus nezahrnuje zvláštní úpravu první slabiky jakožto nositele „přízvučnosti". Výsledek je pro posluchače velmi dobře přijatelný.

(Přednáška byla doplněna grafickým zobrazením výsledku testů a zvukovými ukázkami automatické syntézy.)

Literatura

DANEŠ, F.: Intonace a věta ve spisovné češtině. Praha, Academia 1957.

MUKAŘOVSKÝ, J.: Intonace jako činitel básnického rytmu. Kapitoly z české poetiky I. Praha 1948, s. 170–205 (překlad dle TCLP I, 1929).

PALKOVÁ, Z.: K rytmu v české próze. Slovo a slovesnost, 24, 1963, s. 221–230.

PALKOVÁ, Z.: Rytmická výstavba prozaického textu. Praha, Academia 1973.

PALKOVÁ, Z.: Einige Beziehungen zwischen prosodischen Merkmalen im Tschechischen. In: Proc. of the XIVth International Congress of Linguists. Berlin 1987, s. 507–510.

PALKOVÁ, Z.: Lineární segmentace prózy a rytmus. Česká literatura, 40, 1992, s. 240–248.

PALKOVÁ, Z. – PTÁČEK, M.: Prosodic issues in Czech: an application in TTS. In: Proc. of the XIIIth ICPhS, Vol. 4. Stockholm 1995, pp. 380–383.

ZICH, O.: O rytmu české prózy. Živé slovo I., 1920/21, s. 63n.

(ICPhS = International Congress of Phonetic Science)

prof. PhDr. Zdena Palková, CSc.

(26. 4. 1996 – Prešov)

Počítačový korpus vlastných mien a automatický výslovnostný transkriptor

V rámci programu Európskej komisie Copernicus je Slovensko zapojené do projektu ONOMASTICA. Okrem Slovenska sú do projektu zapojené nasledovné štáty: Česká republika, Estónsko, Litva, Ukrajina, Poľsko a Slovinsko. Cieľom projektu je vytvoriť výslovnostný lexikón vlastných mien v jednotlivých krajinách. V rámci projektu treba vybudovať korpus vlastných mien, spracovať pravidlá výslovnosti, vytvoriť počítačový program na prácu s korpusom a na fonetickú transkripciu.

Na vytvorenie súborov mien, priezvisk, názvov ulíc a obcí (miestnych častí) na Slovensku boli využité údaje z existujúcich databáz Centrálnej evidencie pobytu obyvateľov (CEPO) Ministerstva vnútra SR so sídlom v Banskej Bystrici. Ide o najpresnejšie, najúplnejšie a najaktuálnejšie údaje, ktoré možno v súčasnosti na Slovensku získať.

Dáta možno ďalej triediť a získať presné údaje o výskyte priezvisk napr. podľa pohlavia alebo možno kvantitatívne špecifikovať výskyt variantných pravopisných podôb. Okrem toho program „kop.exe", vytvorený pre projekt ONOMASTICA, umožňuje vyhľadávanie výskytu priezviska podľa lokalít a umožňuje aj vyhľadávanie výskytu priezvisk v jednej lokalite.

Transkripčné pravidlá boli definované pre tento základný súbor grafém:

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z Á á Ä ä Č č Ď ď É é Ě ě Í í Ĺ Ľ ľ Ň ň Ó ó Ô ô Ö ö Ŕ ŕ Ř ř Š š Ť ť Ú ú Ů ů Ü ü Ý ý Ž ž

Súbor obsahuje aj grafémy z cudzích grafických sústav z dôvodu výskytu cudzích mien. Ide najmä o české, nemecké a maďarské mená. Pre každú definovanú grafému možno v programe „kop.exe" automaticky generovať základné pravidlo, tzv. graphem to phonem rule:

```
{*} A {*}
1
A
```

V prvej fáze sa upravia pravidlá ASCII znakmi do tzv. podoby MRPA (Machine Readable Phonetic Alphabet), záväznej pre všetkých partnerov projektu:

```
{*} A {*}
1
a
...
{*} C {*}
1
ts
...
{*} Ď {*}
1
dj
... atď.
```

ASCII znakom v MRPA je priradený symbol a číselný kód IPA (International Phonetic Alphabet):

IPA kód	Graféma	IPA symbol	MRPA symbol
304	A a	[a]	a
155, 421	Ľ ľ	[lj]	lj

Pri definovaní pravidiel sa využívajú nasledovné znaky:

*	=	akýkoľvek znak
#	=	žiaden znak (napr. začiatok, koniec reťazca znakov)
_	=	medzera (napr. medzi viacslovnými názvami)
a, b ...	=	metaznaky

Metaznaky obsahujú súbory grafém, ktoré sa využívajú pri globálnych pravidlách, napr. pri definovaní pravidiel o asimilácii, palatalizácii, redukcii a pod.:

```
6
a 9     B V D Z DZ Ž DŽ Ď G H   = znelé
b 10    P F T S C Š Č Ť K CH    = neznelé
atď.
```

Z dôvodu zložitých výslovnostných pomerov bolo treba súbor metaznakov rozšíriť o podčiarnik. Takto možno preddefinovať ľubovolné kombinácie pre metaznaky.

Pri definovaní transkripčných pravidiel dochádza ku konfliktu z troch dôvodov:

a) rozdielna výslovnosť jednej grafémy,

b) rozdielna výslovnosť rovnakých skupín hlások,

c) rozdielna funkcia grafémy.

Program „kop.exe" umožňuje zautomatizovaný prevod dát ako textových reťazcov zo súborov „*.txt" do konečného tvaru súboru pre LEXSTAT „*.00x". (Lexstat je program na obsluhu a editovanie súborov mien, vytvorený v CCIR na Univerzite v Edinburgu.) Program umožňuje okrem prevodu kompletného súboru aj rozdelenie veľkých súborov podľa začiatočných písmen, veľkosti súboru v bytoch, počtu záznamov v jednom adresári.

Automatický fonetický transkriptor má schopnosť spracovať texty zložené z akýchkoľvek znakov a program po ukončení automatickej transkripcie vytvorí súbor „error.txt", v ktorom sú všetky „problematické" záznamy. Je to zefektívnenie práce pri zdokonaľovaní transkripčných pravidiel a vyhľadávaní chýb.

Program „kop.exe" umožňuje vytvoriť i tzv. diferenčný súbor, ktorý obsahuje dvojice totožných mien, na ktoré bol aplikovaný iný súbor pravidiel. Diferenčný program vyberie a spáruje fonetický prepis len tých dvojíc totožných mien, ktorých sa zmena pravidiel dotkla. Takto možno overovať tzv. efektívnosť pravidla v automatickom režime.

V prostredí FOXPRO je možné vyvolať aj vlastné (používateľské) činnosti. Táto vlastnosť programu sa využila pri rozšírení programu o možnosť vyhľadávať výskyt konkrétneho priezviska podľa lokalít. To znamená, že program umožňuje vyhľadať, koľko nositeľov konkrétneho priezviska sa v tej-ktorej lokalite nachádza. Záznam obsahuje priezvisko, lokalitu, počet osôb a okres.

Doterajšie výsledky prekračujú pôvodné ciele projektu a otvárajú nové možnosti jazykovedného výskumu. Najdôležitejšie možnosti využitia výsledkov možno vidieť v týchto oblastiach:

a) Pre onomastický výskum sú k dispozícii:

– najúplnejšie a najpresnejšie údaje o vlastných menách v kategórii krstné meno, priezvisko, lokalita, ulica, inštitúcia, štát, firma. Tieto údaje možno vo veľmi krátkom čase aktualizovať (napr. triediť už aj podľa návrhu nového územno-správneho členenia v Slovenskej republike).

b) Pre fonetický výskum:

– údaje o špecifikách a odlišnostiach výslovnosti v oblasti propriálnej lexiky.

c) Prínos pre počítačovú lingvistiku:

– rozšírenie národného korpusu slovenského jazyka o propriálnu časť.

Výskum výslovnosti vlastných mien je zaujímavý aj zo sociolingvistického hľadiska a je dôležitý pri riešení otázok jazykovej kultúry, pretože v súčasnosti nemáme zmapovaný reálny stav a nevieme, aké kvalitatívne a kvantitatívne tendencie sú živé v súčasnom spisovnom jazyku.

Výsledky sa môžu stať v budúcnosti východiskom pre systémy na automatické rozpoznávanie reči, čo by sa dalo využiť v automatizovaných komu-

nikačných systémoch, v automatických systémoch text→reč, v automatických dialógových systémoch pre telekomunikačné operačné služby (automated operator services) atď.

doc. Peter Ďurčo, CSc.
(4. 6. 1996 – Bratislava)

Názvy Nitry a Bratislavy v historickom kontexte

Názvy Nitry a Bratislavy sú v písomnostiach doložené od 9. a 10. storočia (*Nitraua* 826, *Nitra* 880; *Wratisslaburgium* 905, *Braslavespurch* 907, *Brazalauspurc* 907, aj *Poson* 1002, *Bosenburg* 1045 a pod.). Najstaršie zápisy však nepredstavujú čas vzniku osídlenia alebo sídliska, ale čas, v ktorom už sídlo (osada, hrad) existovalo.

Názov *Nitra* podľa najstarších zápisov vznikol pravdepodobne podľa názvu rieky (doloženého iba od r. 1113). Podobne vznikli osadné názvy *Krupina, Orava* (hrad), *Trnava* a pod. Staršie výklady spájajú názov s ide. slovným základom **neid-* ‚tiecť', novší výklad s psl. **neit-* ‚rúbať, sekať', resp. ‚nietiť, zapaľovať'. Ak by sa prijal uvedený novší výklad, bolo by treba vychádzať z predpokladu, že prvotný bol názov osady (hradu) a podľa neho dostala pomenovanie rieka.

Názov Bratislava vznikol v minulom storočí ako výsledok rekonštrukcie P. J. Šafárika. Ako prvý sa pokúsil slovanský názov pre Prešporok (*Prešpurk, Prešpurek, Prešporek*) rekonštruovať J. Kollár (*Vratislava* 1830, *Tatranská Vratislava* 1832). Šafárik rekonštruoval podoby *Bracislav, Brecislav, Břetislav* r. 1837 v diele Slovanské starožitnosti podľa zápisu *Brecisburg* z r. 1042. Od r. 1838 používali štúrovci i Kollár podobu *Břetislava*, niektorí bernolákovci (Hamuliak, Petrovič a i.) podobu *Breťislava*. Po návšteve Ľ. Štúra, J. M. Hurbana a M. M. Hodžu u J. Hollého (r. 1843) štúrovci používali v listoch i v publikovaných textoch podobu *Braťislava*, po r. 1848 častejšie *Bretislava*. Staršie slovenské podoby názvu Bratislavy *Prešporok, Prešporek, Prešpurk* vznikli adaptáciou nemeckého názvu *Preßburg*, ten však, ako vidno z najstarších dokladov, vznikol zo slovanského osobného mena (*Braslav, Preslav, Vratislav?*).

Do r. 1919 bol úradným názvom Bratislavy maďarský názov *Pozsony*, vychádzajúci z druhého starobylého názvu Bratislavy *Požoň* (*Požun, Posonium*), ktorý sa tiež vykladá zo slovanského osobného mena, z mena *Božan* (i v súčasnosti existuje v Bratislave urbanonymum *Pošeň*).

Nitra i Bratislava patria medzi najstaršie známe slovenské sídla. Ich názvy však majú rozličnú históriu. Nitra má zachovaný svoj pôvodný historický

názov, súčasný názov Bratislavy vznikol filologickou rekonštrukciou starších zápisov názvu utvoreného zo slovanského osobného mena.

PhDr. Milan Majtán, DrSc.
(9. 10. 1996 – Nitra)

Roman Jakobson – iniciátor nových výskumných trás v jazykovede

1. Kniha Jakobsonových pamätí (*Dialogy*. Praha, Český spisovatel 1993. 155 s.; ďalej D) vydáva svedectvo o ceste k autorovmu kognitívnemu záberu aj precíznemu formulovaniu jeho výsledkov. Azda niet v našich disciplínach autora, ktorého záujmy, ale aj konkrétne výskumné dráhy by tak „všeobsiahlo" pokrývali oblasť umenia („interumenia") a vedy („intervedy").

1.1. Externolingvistické, ale aj umelecké stimuly a kontextové inšpirácie v Jakobsonovom diele sú evidentné.

Z umeleckej kreativity (boli tu aj pokusy o vlastnú umeleckú tvorbu) autor nasával podnety pre viaceré závažné teoretické pozorovania. Osobitnú pozornosť venoval úvahám o typoch spojenia medzi básnickým jazykom a fonologickou teóriou. Upútava ho tu najmä „názorná hierarchickosť" veršovej štruktúry, spätosť opozície silných a slabých dôb verša s jazykovými predpokladmi, spojitosť medzi rytmickým frázovaním verša a rozložením medzislovných a syntaktických predelov, funkcia prostriedkov rytmickej diferenciácie – to všetko ho vedie k úvahám o systematike zvukových prvkov reči. Už tu nevyhnutne vchádza do jedného z kardinálnych priestorov svojej tvorby: je to problematika „jazykového univerza" – vzťahu zvuku a významu.

Výskumom verša sa autor ďalej inšpiruje pri skúmaní foném a ich vzájomných vzťahov („každý lingvistický pojem v rámci poetiky nevyhnutne vyzdvihuje do popredia práve princíp vzájomných vzťahov" – D, s. 22), pri analýze párových opozícií vo fonologickej štruktúre, čo viedlo k použitiu logického pojmu **korelácia**, ktorým spochybnil nedeliteľnosť fonémy a vymedzil ju ako zväzok („trs") rozlišujúcich vlastností.

Štúdium verša nepriamo upozorňovalo R. Jakobsona aj na otázky výskumu gramatických kategórií, ktorých systém „je základom každého jazyka" (D, s. 91).

Kontakt s umelcami, pozorovanie výstavby a sémantiky rozličných umeleckých artefaktov, výskum konštituovania lingvistických syndrómov pre rozličné druhy afázie privádza R. Jakobsona k zásadnému definovaniu rozdielu medzi metaforou a metonymiou. Tieto protikladné umelecké trópy – metonymia ako „tvorivá transformácia priľahlosti" („styčnosti", čes. „soumeznosti") a metafora ako „tvorivá transformácia podobnosti" (D, s. 96) – sú v rozličných druhoch umenia rozlične organizované a usúvzťažnené. Rov-

nako sa ukázala súvislosť medzi základnými typmi afázie a poruchami viažucimi sa na metaforický (porucha výberu – paradigmatická os, defekt predovšetkým v procese vnímania, v dekódovacej činnosti poslucháča), či metonymický princíp (porucha kombinácie – syntagmatická os, defekt predovšetkým v procese emisie, v kódovaní reči hovoriacou osobou). V súvislosti s tým sa definuje aj jeden zo zákonov poézie: „básnická funkcia projektuje princíp ekvivalencie z osi výberu na os kombinácie" (D, s. 97).

R. Jakobson – ako hľadač invariantu aj v interdisciplinárnej zóne – nemohol obísť ani základné filozofické pojmy: čas a priestor. Bezprostredný podnet na úvahy o čase ponúkala fyzika – išlo o stupňujúcu sa diskusiu o čerstvej teórii relativity, ale aj Saussurovo učenie o antinómii stavu jazyka (synchrónie) a jeho dejín (diachrónie). Pripomeňme si niektoré autorove tézy: stotožňovanie dvoch reálnych protikladov „synchrónia – diachrónia" a „statika – dynamika" je fiktívne; „pokusy zaradiť zmeny do oblasti diachrónie hlboko odporujú jazykovej skúsenosti" (D, s. 46); „každá zmena najprv prebieha v synchrónnom pláne, a tým sa javí ako komponent systému, zatiaľ čo na diachróniu pripadajú iba výsledky zmien" (D, s. 50).

Faktor priestoru autor pripomína najmä prostredníctvom vzdialenosti medzi účastníkmi rozhovoru (ktorá sa mení podľa charakteru prijímateľov), pričom k priestorovým rozdielom pristupujú aj rozdiely kultúrneho a sociálneho charakteru.

1.2. O „intralingválnych", ale aj metajazykových, „intralingvistických" súvislostiach výskumov R. Jakobsona svedčia najmä jeho práce z fonológie.

Z výskumu zvukovej stavby jazyka upozorňujeme najmä na presvedčenie o analógii medzi vokalickým a konsonantickým podsystémom a o hláskovej symbolike. Podrobne sa rozpracúva pojem príznakovosti/bezpríznakovosti a podčiarkuje sa pojem binárnej opozície. Binárny princíp sa charakterizuje aj cez paralelizmus ako ekvivalenciu. Možno ho – ako prejav jednoty i rozmanitosti – pozorovať v rozličných priestoroch jazykovej stavby: v syntaktických konštrukciách, v gramatických formách a gramatických kategóriách, lexikálnych syntagmách a úplne totožných výrazoch, v hláskových skupinách i prozodických schémach.

2. Za jeden z uzlových bodov výskumného pohybu v prácach R. Jakobsona treba jednoznačne pokladať problém variantnosti a invariantnosti. Túto opozíciu autor vymedzuje v širokom rozpätí: od dištinktívnych príznakov foném po poéziu a mýtus („rozpor medzi oboma týmito živlami je daný zameraním poézie k variácii a mýtu naopak k invariantnosti" – D, s. 111). Ak si uvedomíme súžitie vedy – s jej smerovaním k invariantnosti – a umenia – s jeho pohybom k variantnosti, ale aj skutočnosť, že R. Jakobson objal svojím životom a dielom tieto vrcholne tvorivé činnosti človeka, pochopíme jeho súčinnostné „videnie" a „vedenie" i napríklad fakt, že on – predovšetkým vedec – bol svojimi zámermi i svojím hľadaním zavše bližšie – na prvý pohľad paradoxne – k umelcom než k vedeckým vrstovníkom. R. Jakobson svojím životom a dielom teda potvrdzuje bipolárnosť, ale aj kognitívno-ikonickú súčinnosť vedy a umenia.

prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.
(10. 10. 1996 – Prešov)

Roman Jakobson (1896–1982)

V životnom behu Romana Osipoviča Jakobsona sú tri obdobia, charakterizované troma lingvistickými krúžkami: moskovským, pražským a newyorským. S členstvom a prácou v týchto krúžkoch súvisí základná orientácia R. Jakobsona: v Moskve to bol formalizmus, v Prahe štrukturalizmus a v New Yorku teória komunikácie.

Vo svojom formalistickom období sa zaujímal o staroruskú literatúru, neskôr – v Prahe a Brne – aj o staročeskú literatúru. Z tohto obdobia boli publikované dve štúdie v Bakošovom zborníku Teória literatúry.

V štrukturalistickom období bola v strede jeho záujmu fonológia. V tomto období formuloval svoje chápanie fonémy ako člena ďalej nerozložiteľného protikladu, ale čoskoro sa dal do hľadania ďalších, menších jednotiek. Bol presvedčený, že ak možno vydeliť isté principium divisionis, ktoré je rovnaké vo všetkých korelačných dvojiciach, môže azda fungovať aj samostatne. Veď už aj archifonéma, v ktorej sa predpokladá spoločné jadro a isté diferenčné príznaky, poukazuje na možnosť členiť fonému na menšie zložky. V tomto smere je pozoruhodná Jakobsonova definícia fonémy v Ottovom slovníku naučnom z r. 1932: fonéma je množina zvukových vlastností používaných v danom jazyku na rozlišovanie slov s nerovnakým významom. Alebo ďalšia definícia v referáte na III. fonetickom kongrese r. 1938: fonéma je množina posledných zložiek.

K základným teoretickým princípom vo vtedajšej Jakobsonovej fonológii patrí princíp binárnosti, zásada, že každá vlastnosť sa vyskytuje v kladnej a zápornej podobe. Pri kritickom hodnotení tohto princípu sa, pravda, ukázalo, že popri privatívnych protikladoch jestvujú aj graduálne a ekvipolentné protiklady, ktoré nemožno rozložiť na základe binárnosti na kladné a záporné zložky. Treba však povedať, že v Jakobsonovom chápaní už nejde o protiklady foném, ale o protiklady jednotlivých dištinktívnych príznakov. Pri takomto chápaní prítomnosť jedného člena implikuje prítomnosť druhého člena. Kým fonéma nemá jediný, predpovedateľný protikladný člen, dištinktívny príznak ho má. Teda protikladnú hodnotu treba vidieť nie vo fonéme, ale v dištinktívnom príznaku.

Dištinktívne príznaky, ako je známe, sú budované na akustických a motorických vlastnostiach. Je tu zrejmá opora o elektronickú techniku, najmä o využitie sonagrafov a sonagramov.

Jakobsonova teória našla okamžite značný počet stúpencov, vyšlo takmer neprehľadné množstvo konkrétnych analýz v rozličných jazykoch. Nepreukázala sa však univerzálnosť týchto dištinktívnych príznakov v tom zmysle, že sú platné, resp. užitočné pre opis všetkých jazykov. Nepotvrdil sa ani predpoklad, že dištinktívne príznaky sú rovnaké pre vokalický a konsonantický systém. Ukázala sa však plodnosť binárneho, resp. dichotomického členenia prinajmenšom vo zvukovej stavbe jazykov, ako aj pri využití v algoritmoch a počítačoch.

S ohlasom sa stretla teória morfologických protikladov, kde Jakobson rozlíšil prípad signalizácie prvku A od signalizácie prvku non-A a až pri signalizácii prvku A odlíšil kladný a záporný príznak. Takýmto postupom možno napr. definovať významy pádov v latinčine.

Pri tejto príležitosti možno upozorniť na Jakobsonov záujem o slovenčinu. Vo vybraných spisoch je 29 citácií o slovenčine, prirodzene, najviac v jeho štúdii o fonologickom vývine ruštiny. Okrem toho je známa jeho osobitná štúdia o slovenčine, v ktorej porovnáva český a slovenský fonologický systém na základe poznatkov B. Hálu a informácií získaných osobne od J. Stanislava a Ľ. Nováka. Ide mu o slovenské diftongy, o vzťah i – j a o kvantitatívny systém.

Pokiaľ ide o nadväzovanie na Jakobsonove práce a teórie v slovenskej jazykovede, predovšetkým treba uviesť A. V. Isačenka, ktorý vo svojej Spektrografickej analýze vlastne uvádza elektroakustické metódy analýzy zvukov. E. Pauliny v 1. vydaní Slovenskej fonológie reprodukuje Jakobsonove riešenia, prinášajúc aj vlastné. J. Sabol pripája k systému dištinktívnych príznakov aj kvantitu a diftongickosť, J. Horecký tiež uvádza dištinktívne príznaky dĺžky a vokalickej výšky. F. Miko upozorňuje na Jakobsonove morfologické protiklady vo svojej práci o pádoch, J. Horecký sa opiera o teóriu morfologických protikladov v štúdii o latinských pádoch. Konkrétne zmienky o R. Jakobsonovi sú v recenzii Selected Writings od J. Horeckého a v štúdiách Š. Ondruša v Slavica Slovaca a E. Paulinyho v Literárnom týždenníku pri Jakobsonovej sedemdesiatke.

prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc.
(15. 10. 1996 – Bratislava)

Vývin zvukovej stavby slovenčiny a jej opis za ostatných 50 rokov

1. Vývin fonických jazykových prostriedkov – rovnako ako lingválnych prvkov vôbec – má svoje vnútrojazykové a mimojazykové impulzy, pravda, tie často variujú a dopĺňajú sa. Z intralingválnych podnetov pre jazykovú dynamiku treba spomenúť napr. organizáciu jazykových prvkov podľa ich funkčného uplatnenia (ortoepická prax reaguje zavše diferencovane na výskyt prvku v pozícii maximálnej fonologickej diferenciácie a minimálnej fonologickej diferenciácie; v postavení minimálneho fonologického rozlíšenia totiž nehrozí komununikačné riziko), a to v centrálnej či periférnej zóne (alebo v „prechodnom" priestore) – vrátane protikladu domáceho a cudzieho slova, „pohyb" prvkov vyvolaný syntagmatickou či paradigmatickou organizáciou zvukových jednotiek (s pripomenutím dialektického vzťahu, že paradigmatické zmeny foném majú svoj počiatočný impulz na syntagmatickej osi a syntagmatické zmeny fonických prvkov sú tak či onak ovplyvňované vzťahmi foném aj na paradigmatickej osi jazyka), reláciu synchronických a diachronických „síl" v jazyku, univerzálne vyznenie vzťahu zvuku a významu v štruktúre jazykového znaku (vzťah symetrie a asymetrie), dotyk a prienik viacerých jazykových rovín. Z mimojazykových činiteľov treba pripomenúť personálne charakteristiky reči, vzťah idiolektu a sociolektu, teritoriálne a sociálne rozvrstvenie národného jazyka, generačné aspekty v používaní jazyka, „podiel" kodifikácie na ovplyvňovaní a usmerňovaní vývinu normy, mieru prieniku prvkov paraverbálnej a nonverbálnej komunikácie do priestoru verbálnych znakových prostriedkov a i.

1.1. Dynamiku zvukových javov vyvoláva aj ich „rozptyl", variantnosť, ktorej pozadím je – okrem iného – dôsledok vzťahu expedienta a percipienta v komunikačnom kanáli reči: ide o kompromis medzi dvoma tendenciami pôsobiacimi v reči (Saporta, S.: Frequency of Consonant Clusters. Language, 31, 1955. s. 25–30; Sabol, J.: Teória komunikácie a výskum spisovnej slovenčiny. In: Z teórie spisovného jazyka. Bratislava, Veda 1979, s. 60–65 a i.) – snahou hovoriaceho, aby sa fonémy, ktoré vyslovuje, líšili čo najmenej (úsilie o najmenšiu námahu pri vyslovovaní), a snahou počúvajúceho, aby fonémy, ktoré vníma, boli čo najdiferencovanejšie (úsilie o najmenšiu námahu pri vnímaní). V pozadí týchto tendencií stoja aj objektívne vynútené rozdiely v tempe reči, v rýchlosti kódovania, prenosu, príjmu a dekódovania sémantickej informácie: čím je prejav sémanticky bohatší, náročnejší, tým pomalším tempom sa realizuje a naopak (Sabol, J.: O tempe reči. Kultúra slova, 10, 1976, s. 17–21; The Speed of Linguistic Communication. Recueil linguistique de Bratislava, 6, 1982, s. 237–244 a i.); s rýchlejším tempom reči sa zasa viac zjednodušuje artikulácia najmenších zvukových segmentov –

hlások aj ich konfigurácií v štruktúre slabiky (s pomalším tempom naopak). Na základe týchto konštatovaní možno rezumovať, že „napätie" medzi expedientom a percipientom jazyk rieši zázračne presne: v štýloch chudobných na sémantický obsah výpovede (rýchlejšie tempo) dostáva počúvajúci zjednodušenejšiu podobu zvukových jednotiek (teda – obrazne povedané – trochu sa musí „namáhať" pri percepcii zvukových prvkov), ale dešifrovanie sémantiky ho natoľko „nevyčerpáva", v štýloch sémanticky nasýtených a náročných dostáva „dokonalejšiu" podobu zvukových jednotiek (pomalšie tempo), ale nároky na percepciu zvyšuje sémantické pásmo komunikácie. Tým sa súčinnosť a protipôsobenie zvuku a významu vlastne jazykovo vyrovnáva vo všetkých oblastiach a potvrdzujú sa univerzálne zákonitosti jazykovej komunikácie. Ukazuje sa, že výslovnostné „štýly" majú svoje objektívne diferenciačné impulzy, ale treba ich vidieť najmä ako variantno-invariantné „vlnenie" (na úrovni designátora) ostatných jazykových zložiek tvoriacich – v špecifickej selekcii a kompozícii – osobitné štýly (či variety) spisovného jazyka. Za základný činiteľ ovplyvňujúci artikulačné, akustické, modulačné a percepčné charakteristiky zvukových prvkov (vrátane ich variantno-invariantnej „podoby") možno teda predpokladať rýchlosť ich realizácie v závislosti od sémantickej náplne informácie v osobitných komunikačno-kognitívnych sférach fungovania jazykového textu.

1.2. Zo všeobecnolingvistického poznatku, že čím je rozsah množiny prvkov systému nižší, tým je štruktúrovanosť systému vyššia, vyplýva, že dynamické zmeny vo fonickom podsystéme jazyka, ktorý obsahuje pomerne malý počet prvkov (pravda, pre dynamiku fonickej sústavy má význam aj relatívny rozsah prvkov vstupujúcich do pravidelných protikladov, korelačných vzťahov), neprebiehajú permanentne a s veľkou intenzitou. Aj vo vývine zvukovej stavby slovenčiny za posledných päťdesiat rokov možno hovoriť o pružnej stabilite systému, pričom oná „pružnosť" sa dotýka cizelovania niektorých vzťahov medzi fonickými jednotkami, napr. „vypracovaním" jemnejších hraníc medzi centrom a periférnou, výraznejším pohybom vo výslovnostnej adaptácii cudzích slov, iným frekvenčným a distribučným rozložením niektorých zvukových prvkov, a to aj pod tlakom iných rovín. Inventár fonických prvkov slovenčiny sa za ostatné desaťročia nezmenil (okrem náznaku kreovania „dvojhlásky" /io/ – Dvonč, L.: K systému dvojhlások v spisovnej slovenčine. Slovenská reč, 33, 1968, s. 187–190; tu však ide vlastne o „diftongoid", o prvok z úplnej periférie mikrosystému dvojhlások). „Spresnili" sa však hranice medzi centrálnymi a periférnymi prvkami. Za typickú črtu spisovnej slovenčiny treba pokladať tendenciu preferovať pri „montáži" významových jednotiek základné, centrálne zvukové prvky a vzťahy medzi nimi.

2. V starších charakteristikách zvukovej stavby slovenčiny možno pozorovať kríženie jednotiek z diferencovaných hladín vzťahu jednotlivého/variantného a všeobecného/invariantného (porov. napr. výklad o dvojhláskach a „trojhláskach" v Pravidlách slovenského pravopisu, 1940, s. 41–42, rovnako Bartek, H.: Správna výslovnosť slovenská – 1944, s. 83–91, v ktorom sa zmiešavajú prvky z I. a II. stupňa abstrakcie – fóny a fonémy). Fonologické výklady Ľ. Nováka a E. Paulinyho sa pohybujú „čisto" na úrovni fonémy (ide o postup typický pre koncepciu Pražskej školy) s „prienikom" na úroveň fóny. Úroveň fonémy sa zachytáva aj v pokuse J. Horeckého o generatívny opis fonologického systému spisovnej slovenčiny. Náš výskum vyústil do komplexného opisu zvukovej stavby jazyka (a osobitne slovenčiny) na základe syntetickej fonologickej teórie (najpodrobnejšie: Syntetická fonologická teória. 1989). Treba povedať, že rozvoj fonologického bádania v slovenskej jazykovede v ostatných desaťročiach úzko súvisí s fonetickým výskumom artikulačnej a akustickej zložky rečového signálu premietnutým aj do ortoepickej praxe.

3. Citlivé miesta slovenskej ortoepie vznikajú pod tlakom vnútrojazykových a mimojazykových činiteľov (pozri v 1). K jej špecifickým problémom, v ktorých sa najpreukaznejšie zrkadlí vývinová dynamika, patria: vokál [ä] /ä/, dvojhlásky, slabičné [r l r: l:], protiklad krátkych a dlhých sonánt, opozície /f/ – /v/, /x/ – /h/, /l/ – /ľ/, /i/ – /j/ a ich fónové pendanty, výslovnosť prvkov v periférnom systéme (vlastné mená, expresíva, cudzie slová), niektoré fonotaktilné javy (spoluhláskové skupiny, výsledná zvuková podoba prvkov zasahovaných neutralizačnými procesmi), niektoré suprasegmentálne javy (kvantitatívna korelácia a jej fónové stvárnenie – pozri vyššie; niektoré úkazy pri prízvuku – s osobitnou problematikou prízvukovania jednoslabičných predložiek; niektoré typy melódie, najmä melódie zisťovacích otázok – tu sa začínajú vytvárať aj regionálne variety). Ďalšie skúmanie týchto javov – aj z hľadiska ich dynamiky – patrí k aktuálnym úlohám slovenskej ortoepie, fonetiky, fonológie a morfonológie.

prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc.
(23. 10. 1996 – Banská Bystrica)

Eugen Pauliny ako sociolingvista

Eugen Pauliny, po mnoho rokov centrálna vedecká osobnosť na Slovensku, vo viacerých smeroch vybudoval alebo dobudoval slovakistiku ako modernú jazykovednú disciplínu. V niektorých ďalších oblastiach však otvoril celkom nové cesty a prístupy a anticipoval ich ďalší vývoj. Jednou z takýchto disciplín je nesporne aj sociolingvistika, vedná oblasť, ktorá sa u nás sústavnejšie (t. j. na inštitucionálnej báze) rozvíja síce až od 90. rokov, ale jej začiatočné štádium treba položiť už do predchádzajúcich desaťročí. Práve dielo

E. Paulinyho malo totiž oddávna výraznú sociolingvistickú dimenziu, keď navyše sám sa stal významným organizátorom prieskumných prác, ktoré priniesli mnohé pozoruhodné poznatky sociolingvistického charakteru a boli inšpiratívne pre rozvoj slovakistiky vôbec.

Sociolingvistické aktivity E. Paulinyho možno rozdeliť do štyroch okruhov:

1. organizátorská a autorská práca pri výskume jazykovej situácie na Slovensku,
2. otázky spisovného jazyka a jeho normy vo vzťahu k používateľom,
3. historická sociolingvistika,
4. kontakty slovenského jazyka s inými jazykmi, najmä s češtinou.

PhDr. Slavo Ondrejovič, CSc.
(29. 10. 1966 – Banská Bystrica)

Samo Cambel – najrozporuplnejší slovenský jazykovedec?

Tradovaná „rozporuplnosť" v hodnotení diela Sama Cambla (1856–1909) sa spája jednak s jeho hypotézou o tzv. južnoslovanskom pôvode slovenčiny, no najmä s jeho „uhorskou" orientáciou, ktoré však na druhej strane bezpochyby „vyvažuje" Camblovo najvýznamnejšie dielo Rukoväť spisovnej reči slovenskej (1902) – faktické východisko kodifikácie súčasnej slovenčiny. Už dávnejšie (r. 1934) sa bol dôrazne vyslovil Ľ. Novák, že pre nepochopenie a neoprávnené odsudzovanie istej časti Camblovej činnosti by sa nemalo odsudzovať celé Camblovo dielo.

Camblovej hypotéze o tzv. južnoslovanskom pôvode slovenčiny sa dostalo ostrej kritiky už pri jej zverejnení r. 1903. Nemožno však spochybniť cieľ, ktorý touto teóriou S. Cambel sledoval: udržať slovenčinu proti maďarčine a dokázať jej samobytnosť v rodine slovanských jazykov (R. Krajčovič).

Pokiaľ ide o údajné „maďarónstvo" S. Cambla, s odstupom času sa objektívnejšie ukázalo, že Camblova najviac odsudzovaná, po maďarsky napísaná brožúra o česko-slovenskej národnej jednote bola adresovaná uhorským vládnucim kruhom s cieľom získať ich priaznivý postoj k výskumu slovenčiny. Zároveň však sám v rozširovaní idey česko-slovenskej národnej jednoty videl nebezpečenstvo pre Slovákov v tom zmysle, že by sa ľahšie odnárodnili, keby zostali pri češtine, hoci len ako literárnom jazyku. Podľa Camblovho presvedčenia slovanskí filológovia a etnografi nebudú môcť pokladať slovenský ľud za súčasť českého národa a slovenský jazyk za český dialekt len vtedy, keď sa odhalí reč slovenského ľudu v Uhorsku, keď sa gramaticky a lexikálne spracuje a oddelí od češtiny.

Zreteľnejšie sa tiež dnes ukazuje, že S. Cambla so všetkými jeho chybami aj prednosťami sformovali vtedajšie politické pomery, naozaj mu nezostávalo

nič iné len „diplomatizovať" a taktizovať (J. Mihál); zostával v nevýhodnej štátnej službe na ministerstve len preto, aby mohol nerušene študovať slovenské nárečia (J. V. Ormis). Podľa J. Chovana (1981) „archívnymi dokumentmi možno dnes už potvrdiť všetko, čo sa dosiaľ akoby len logicky a čisto eticky uvádzalo na Czamblovu obranu".

Na činnosti a diele S. Cambla je pozoruhodné to, že napriek nevedeckým hypotézam vzťahujúcim sa na vývin slovenčiny, napriek tomu, že sa jazykovednému výskumu mohol venovať len popri náročnom zamestnaní a počas ťažko vybojovaných dovoleniek, že práve on dokázal zavŕšiť formovanie súčasnej slovenčiny, reagujúc na vtedajšiu jazykovú situáciu adekvátne sociolingvisticky: (1) Camblova kodifikácia bola prijatá (pravda, aj zásluhou redakčnej činnosti J. Škultétyho v Martine), používatelia slovenčiny sa s ňou identifikovali. (2) S. Cambel vychádzal z národného jazyka, normu hľadal v živom úze nositeľov slovenčiny. (3) Pridržal sa faktov, uvádzal stav vecí tak, ako sa zaužívali, nie ako by ich on osobne chcel mať; mal zmysel pre systémovosť, no nepresadzoval ju proti živému stavu; nikoho nenútil prijať takú kodifikáciu, v ktorej sám videl nedoriešené veci. Treba sa nám teda s odstupom času na Camblovo veľké, hoci ani zďaleka nezavŕšené dielo pozrieť bez predsudkov a zafixovaných predstáv: on iba „nebrúsil", „nepurifikoval", „nefolklorizoval", ale sa usiloval odhaliť systémovú podstatu slovenčiny; preto sa mohlo na jeho dielo nadväzovať a ďalej ho rozvíjať.

doc. PhDr. Ján Bosák, CSc.
(11. 11. 1996 – Banská Bystrica, 5. 12. 1996 – Nitra)

Sociolingvistický pohľad na názvy slovenských ulíc a námestí (Premeny jazykových štruktúr v závislosti od vývoja spoločnosti)

1. Urbanonymá vo všeobecnosti chápeme ako názvy častí sídel mestského typu, t. j. mestských/urbanistických častí, obvodov, sídlisk, názvy ulíc a námestí, názvy verejných priestranstiev a rozličných budov.

2. Vývinové tendencie, ktoré sa môžu uplatniť počas historického vývinu pri označovaní ulíc a námestí:

TRADICIONALIZÁCIA – NEOLOGIZÁCIA
TEIZÁCIA – ATEIZÁCIA
NACIONALIZÁCIA – INTERNACIONALIZÁCIA
PERSONALIZÁCIA – DEPERSONALIZÁCIA
HONORIFIKÁCIA – AHONORIFIKÁCIA
SCHEMATIZÁCIA – DESCHEMATIZÁCIA

3. Štúdie, ktoré sa zameriavajú na názvy ulíc a námestí, sú väčšinou orientované na sémanticko-motivačnú typológiu, menej na syntaktické a morfolo-

gicko-slovotvorné špecifiká názvov ulíc a námestí. Naším cieľom je preto poukázať prostredníctvom analýzy názvov ulíc a námestí dvoch stredoslovenských miest Banskej Bystrice a Zvolena práve na vývoj morfologicko-slovotvornej a syntaktickej stránky týchto urbanoným v 20. storočí, t. j. na premeny jazykových štruktúr v závislosti od vývoja spoločnosti.

Pri každom meste sme vybrali tri obdobia: obdobie Československej republiky (1918–1938), obdobie slovenského štátu (1939–1945) a obdobie Československa pred spoločenskými zmenami (1945–1989). Obdobie Československej republiky reprezentuje súbor názvov ulíc a námestí v Banskej Bystrici z roku 1921 (44 názvov) a zo Zvolena z roku 1926 (41 názvov). Obdobie slovenského štátu predstavujú ulice a námestia Banskej Bystrice z roku 1943 (61 názvov) a Zvolena z roku 1942 (45 názvov). Obdobie Československa po roku 1945 zastupuje korpus názvov ulíc a námestí Banskej Bystrice z roku 1987 (227 názvov) a Zvolena z roku 1986 (139 názvov). Názvy ulíc a námestí z 90. rokov v prednáške neanalyzujeme z dôvodu neuzavretosti zmien.

Tabuľka 1

Rok	1921	1926	1943	1942	1987	1986
Miesto	BB	ZV	BB	ZV	BB	ZV
Počet názvov	44	41	61	45	227	139
Typ A + S (ulica)	35	27	40	28	132	51
Percentá (%)	79,54	65,85	65,57	62,22	58,15	36,69
Typ S (ulica) + gen. S	–	5	5	15	63	68
Percentá (%)		12,20	8,20	33,34	27,75	48,92
Typ predložka + S	6	1	12	1	23	7
Percentá (%)	13,64	2,44	19,67	2,22	10,13	5,04
Typ S (ulica)	3	8	4	1	9	13
Percentá (%)	6,82	19,51	6,56	2,22	3,97	9,35

Tabuľka 2

Rok	1921	1926	1943	1942	1987	1986
Miesto	BB	ZV	BB	ZV	BB	ZV
Počet názvov	44	41	61	45	227	139
Typ det. syntagmy so zhodným prívlastkom	35	27	40	28	132	51
Percentá (%)	79,54	65,85	65,57	62,22	58,15	36,69
Typ det. syntagmy s nezhod. prívlastkom	–	5	5	15	63	68
Percentá (%)	–	12,20	8,20	33,34	27,75	48,92
Predložkové väzby	3	8	4	1	9	13
Percentá (%)	6,82	19,51	6,56	2,22	3,97	9,35
Jednoslovné názvy	6	1	12	1	23	7
Percentá (%)	13,64	2,44	19,67	2,22	10,13	5,04

PaedDr. Pavol Odaloš, CSc.
(26. 11. 1996 – Banská Bystrica)

Vstupné slovo na besede o zákone o štátnom jazyku SR

Vážení prítomní členovia Slovenskej jazykovednej spoločnosti, vážení a milí hostia!

Dňa 15. novembra 1995 bol Národnou radou Slovenskej republiky prijatý zákon o štátnom jazyku Slovenskej republiky (zákon č. 270/1995 zb., čiastka 89, s. 1999n). Zákon je teda už dlhší čas v platnosti. Z dennej tlače, prípadne odinakiaľ môžeme sledovať rozličné informácie aj ohlasy súvisiace s uvádzaním tohto zákona do života. Napríklad, že bola ustanovená Ústredná jazyková rada, zložená z popredných jazykovedcov, ako poradný orgán ministra kultúry (vymenúvacie dekréty 21. 3. 1996) s viacerými funkciami, medzi nimi s funkciou poskytovať odborné stanoviská v sporných otázkach používania štátneho jazyka, s funkciou byť garantom adekvátneho uplatňovania tohto zákona v praxi. V tlači sa stretáme s názormi laických používateľov slovenčiny aj s hlasmi odbornejšej časti našej kultúrnej verejnosti, ktoré sa tešia z prijatia tohto zákona, vyslovujú vieru či presvedčenie, že tento zákon prispeje k zvýšeniu jazykovej kultúry tým, že obmedzí používanie cudzích slov v slovenských jazykových prejavoch a pod. Dozvedeli sme sa ďalej, že v štyroch okresoch (vo vytypovaných lokalitách) sa uskutočnil experiment s prácou jazykových poradcov (funguje už aj ľudové označenie jazykoví inšpektori). Ďalej, že pracovníci Ministerstva kultúry SR vyzvali redakciu dvojjazyčného maďarsko-slovenského týždenníka Csallóköz – Žitný ostrov, aby dala vydávanie týchto novín do súladu so zákonom. Jeden z redaktorov v 48. čísle tohto týždenníka reagoval na výzvu MK SR tak, že obvinil samo Ministerstvo kultúry SR z porušenia jazykového zákona, a to pri pomenovaní inštitúcie Žitnoostrovné centrum (porov. Ľubo Navrátil, Kto porušuje zákon. Pravda 3. 12. 1996, s. 5; rovnako ako mnohí rodení Slováci si redaktor nebol vedomý toho, že norma v slovotvorbe sa často utvára na základe výberu z viacerých možností).

Z textu zákona o štátnom jazyku vieme, že paragraf číslo 10 o pokutách ukladaných za porušovanie ustanovení tohto zákona nadobúda účinnosť dňom 1. januára 1997. Zrejme až po tomto dátume sa bude v plnšej miere utvárať prax uplatňovania tohto zákona. Až postupne budeme môcť sledovať, aké želané, ale možno aj neželané účinky prináša uplatňovanie zákona o štátnom jazyku. Viacerí z nás, pracovníkov Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, sme podali pripomienky k návrhu zákona o štátnom jazyku SR ešte počas pripomienkového konania, niektoré pripomienky sa v dikcii zákona zohľadnili. Ak aj v tomto čase, v predvečer začiatku uplatňovania zákona v úplnosti (vrátane sankcií) pokladáme za potrebné a užitočné, aby sa o zákone o štátnom jazyku znovu hovorilo, robíme tak nie z dôvodov akéhosi ďalšieho spochybňovania tohto zákona, ale preto, že ako občania tejto republiky, ale aj zo stavovskej zodpoved-

nosti ako jazykovedci (verím, že hovorím nielen za seba) si želáme, aby sa tento zákon uplatňoval pokiaľ možno tak, aby jeho aplikovanie vyvolávalo čo najmenej nedorozumení, čo najmenej zbytočných konfliktných situácií. Príspevkom k tomu by mala byť aj táto naša beseda. Na nej si v diskusii, v prípade potreby aj polemickej, môžeme objasniť niektoré problémy, ktoré sa zdajú otvorené, resp. môžeme spoločne hľadať odpovede na otázky, ktoré sa vynárajú v súvise s uplatňovaním zákona o štátnom jazyku SR.

Žiada sa mi ešte v rámci tohto úvodu do besedy so súhlasom odcitovať názor J. Kořenského (vyslovený na konferencii Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy, Smolenice 1.–3. 5. 1996): „Sama existencia jazykového zákona nemusí byť chápaná iba ako limitatívny či dokonca diskriminačný faktor. Jazykový zákon je právny predpis, ktorý je schopný integratívne, explicitne, na vysokom stupni právnej sily pozitívne vymedzovať nielen povinnosti, ale aj rozsiahle práva v oblasti jazykových aktivít občanov aj cudzincov. Neexistencia jazykového zákona môže naopak viesť k tomu, že jednotlivé čiastkové problémy sa riešia nesústavne, izolovane, formou predpisov veľmi rozdielnej právnej sily, čo vytvára nekontrolovateľný priestor."

Môžeme diskutovať k obidvom hlavným cieľom, ktoré zákon o štátnom jazyku SR sleduje: používanie slovenčiny ako štátneho jazyka v úradnom styku, pričom týmito ustanoveniami sa reguluje toto používanie osobitne vo vzťahu k územiu, kde dochádza k stretaniu sa štátneho jazyka s jazykmi národnostných menšín. Druhý cieľ, ktorý zákon sleduje, je prispievať k zvyšovaniu jazykovej kultúry vo verejnom živote celej slovenskej spoločnosti. Navrhujem venovať pozornosť týmto otázkam:

1. V paragrafe 11 Spoločné a prechodné ustanovenia sa konštatuje: Používanie vžitých inojazyčných názvov, odborných pojmov alebo pomenovaní nových skutočností, na ktoré zatiaľ niet v štátnom jazyku vhodného rovnocenného výrazu, nie je týmto zákonom dotknuté. Ak sa aj zhodneme v tom, že táto formulácia je jednoznačná, predsa ju treba bližšie objasniť. Najmä laické hlasy v dnešnej publicistike (v denníkoch aj týždenníkoch) vnímajú zákon, o ktorom je reč, aj tak, že broja aj proti vžitým slovám, resp. neberú ohľad na potrebné diferencované používanie prevzatých slov v rozličných komunikačných sférach.

2. V teórii jazykovej kultúry sa pri zásadách istého regulovania používania cudzích, resp. prevzatých slov jazykovedci odvolávajú na argumentovanie z Téz o slovenčine: Do spisovnej slovnej zásoby slovenčiny sa natrvalo preberajú iba potrebné slová a výrazy, a začleňujú sa do stavby spisovnej slovenčiny tak, že nenarúšajú jej vnútorné zákonitosti. Zhodnú sa slovenskí jazykovedci nielen v teórii, ale aj v jednotlivých praktických riešeniach, kedy ide o potrebné prevzatie cudzieho slova?

3. Na slovotvornej rovine systém – norma – úzus fungujú tak, že slovotvorný systém poskytuje neraz viacero možností. Preto to časté váhanie, ktorú

možnosť uprednostniť. Ilustračným príkladom môže byť aj spomenuté utvorenie prídavného mena k (propriálnemu) názvu miesta Ostrov, ostrov – ostrovný, ostrovský. SSS aj nové Pravidlá slovenského pravopisu (1991) uvádzajú podobu ostrovský, ale možná je aj podoba ostrovný, žitnoostrovný (Žitnoostrovné centrum). Je správne pri odporúčaní jednej z týchto podôb použitie druhej formy kvalifikovať ako porušenie jazykového zákona? (Podotýkam, že táto otázka sa nevzťahuje iba na tento jednotlivý prípad, ale na mnohé iné prípady.)

Zatiaľ aspoň toľko, tém i problémov sa nám isto nazbiera viac.

PhDr. Klára Buzássyová, CSc.
(3. 12. 1996 – Bratislava)

Rusko-slovenská a slovensko-ruská dvojjazyčná lexikografia (osobné spomienky)

Mojím povolaním bola rusistika. Možno povedať, že moja cesta k tomuto povolaniu viedla priamo. Jej začiatok bol daný miestom môjho narodenia, ktorým bola Alma-Ata, hlavné mesto Kazachstanu. Moji rodičia vycestovali r. 1926 s družstvom Interhelpo do strednej Ázie, usadili sa v Alma-Ate, kde som sa narodila. Bývali sme v susedstve s ruskou rodinou, a tak som popri materinskej slovenčine v styku s rodičmi okolo seba počúvala a vnímala ruštinu. Mojimi prvými detskými priateľmi boli ruské deti. Keď sme sa po piatich rokoch vrátili domov do Brodského, kde som začala chodiť do školy, môj citový vzťah k ruštine vo mne zostal.

Po absolvovaní gymnázia v Skalici r. 1945, kde sa ruština nevyučovala, som si bez akéhokoľvek rozmýšľania zapísala na FF UK v Bratislave odbor slovenčina – ruština. Na slovenčine boli mojimi učiteľmi J. Stanislav, A. Mráz, E. Pauliny, M. Pišút a i., na ruštine nás od začiatku vzal do pevných rúk prof. A. V. Isačenko. V prvom povojnovom roku sa nás prihlásilo na ruštinu veľmi veľa, a väčšina z nás nevedela z ruštiny skoro nič. Museli sme začínať od začiatku, ale postupovať veľmi rýchlo. A tak postupne poslucháčov ubúdalo, zostali iba tí, ktorým išlo skutočne o ruštinu.

Po skončení vysokoškolského štúdia som krátky čas učila. R. 1951 organizoval prof. Isačenko tím na lexikografickú prácu, do ktorého ma prizval. Začali sa práce na Veľkom rusko-slovenskom slovníku. Neskôr viedol redakčné práce Ľ. Ďurovič a na redakcii spolupracovali J. Horecký a prekladateľ J. Ferenčík.

A tak som od 15. 1. 1951 až do odchodu do dôchodku r. 1991 pracovala v Slovenskej akadémii vied a externe spolupracujem až doteraz. Venovala

som 46 rokov rusko-slovenskej a slovensko-ruskej lexikografii, a teda prakticky i rozvíjaniu teórie dvojjazyčnej lexikografie. Praktické výsledky prezentuje spoluautorstvo na Veľkom rusko-slovenskom slovníku I–V (Vydavateľstvo SAV 1960–1970) a na ôsmich rusko-slovenských a slovensko-ruských slovníkoch pre praktické a školské potreby i redaktorstvo Veľkého slovensko-ruského slovníka I–VI (Veda 1979–1995). Ako vedúca oddelenia slovanských jazykov JÚĽŠ SAV som sa usilovala, aby sa v tomto oddelení popri včasnom a kvalitnom plnení pracovných úloh plnili aj požiadavky spoločenskej potreby. Externe som prednášala na katedre ruského jazyka a literatúry FF UK lexikológiu ruského jazyka.

Lexikografická práca sa často považuje za stereotypnú, nepríťažlivú a zdĺhavú, avšak keď ju robí človek so záujmom, vzťahom a láskou, pravdou je pravý opak. Lexikografické spracovanie východiskového jazyka v rovine lexikálno-sémantickej, syntaktickej a štylistickej a k tomu konfrontácia každého lexikálneho významu s lexikálnymi jednotkami cieľového jazyka cez prekladový ekvivalent poskytuje neobmedzený priestor na rozvinutie bádania v rozličných rovinách a z rozličných aspektov. Je to predovšetkým aspekt psycholingvistický, súvisiaci s teóriou jazykového znaku a nominácie v každom z porovnávaných jazykov a v konfrontácii osobitne. Ďalej aspekt sociolingvistický, budujúci na vzťahu jazyka a spoločnosti vo vývoji i v súčasnosti. Nemenej dôležitý je aspekt štylistický, poukazujúci na štylistické rozvrstvenie porovnávaných jazykov na osi diachrónie a synchrónie. Osobitný lexikografický problém tvoria lexikálno-sémantické otázky syntagmatiky, lexikálnej spájateľnosti, ako aj otázky frazeológie v konfrontačnom pohľade.

Skúsenosti a poznatky z práce na Veľkom rusko-slovenskom slovníku a Veľkom slovensko-ruskom slovníku som zovšeobecnila v monografii Dvojjazyčná lexikografia v teórii a praxi (Veda 1993).

Popri práci v oblasti dvojjazyčnej lexikografie sa mi stala srdcu blízkou rusko-slovenská verbálna prefixológia. Výsledky skúmania v tejto oblasti som publikovala v mnohých štúdiách a v monografii Sémantická analýza predponového slovesa v ruštine a slovenčine (Veda 1980).

Celkovo treba konštatovať, že naša rusistika dosiahla v mnohých oblastiach také výsledky, ktoré obstáli v medzinárodnom meradle. Cez Asociáciu rusistov Slovenska sme mali možnosť zúčastňovať sa na kongresoch Medzinárodnej asociácie učiteľov ruského jazyka a literatúry a zmerať si svoje sily. Na všetkých týchto kongresoch, ako aj na slavistických kongresoch som sa aktívne zúčastňovala.

Na záver chcem povedať toľko: povolanie, ktoré som si zvolila, sa mi stalo záľubou i životným poslaním.

doc. PhDr. Ella Sekaninová, DrSc.
(10. 12. 1996 – Bratislava)

Vedecké semináre organizované v spolupráci s vedeckou radou JÚĽŠ SAV

Koncom roka 1996 začala SJS pri SAV spolupracovať s vedeckou radou JÚĽŠ SAV pri organizovaní vedeckých seminárov na aktuálne témy. Zo seminárov plánovaných ako pravidelné podujatia sa uskutočnili dva – seminár o súčasných trendoch v lexikografii a seminár o kodifikačných zmenách v oblasti rytmického krátenia.

Nové trendy v lexikografii

V rámci štrukturalistickej paradigmy sa reforma v lexikografii prejavila vo zvýšenej pozornosti k definícii a v unifikácii výkladu jednotypových slov. Počítačová lingvistika mala v tomto období podobu kvantitatívnej analýzy textu a do lexikografie sa to premietlo ako obdobie tvorby frekvenčných slovníkov. Koncom 60. rokov sa počítače používali aj na automatizáciu jednotlivých mechanických operácií pri tvorbe veľkých akademických slovníkov (predovšetkým v románskych jazykoch).

V tomto období stimulovala lexikografiu aj teoretická platforma aktívnej (funkčnej) gramatiky a aktívneho slovníka (realizácia modelu „význam ↔ text"). Úsilie o uvádzanie bohatej synonymiky a spájateľnosti v heslovej stati. Generatívno-kognitívna paradigma a v jej rámci realizované formalizmy napomáhali uvedomenie si potreby integrálneho opisu jazyka, ktorý by spájal gramatiku a slovník. Rozpracúvali sa lingvistické komponenty pre informačné vyhľadávacie systémy. Slovník (index) ako jeden z takýchto komponentov. Počítačová analýza slovníkových definícií, systematizácia a tvorba konceptuálnych schém. Záujem o ideografické slovníky. Tendencia predstaviť vo forme slovníka výsledky výskumu všetkých rovín. Úsilie o čo najpodrobnejšiu parametrizáciu heslového slova (Karaulov).

„Komunikačno-pragmatický obrat" v jazykovede sa prejavil aj v záujme o lexikografické zachytenie pragmatických a komunikačných vlastností slova, v zdôrazňovaní úlohy kontextu slova a dôležitosti práce s reálnymi textami. Presadenie sa myšlienky užitočnosti automatizovaného korpusu textov. Vznik korpusovej lingvistiky ako empirickej odnože počítačovej lingvistiky. Od konca 70. rokov sa postupne rozšíril pohľad na slovník ako na databázu (elektronická verzia Longman Dictionary of Contemporary English) a začala sa zdôrazňovať potreba zapojiť počítače do celého procesu tvorby slovníka: od etapy zhromažďovania materiálu cez etapu koncipovania a redigovania a až po typografické operácie (príklad COBUILDU a dánskeho výkladového slovníka).

Vízia budúceho slovníka ako súboru lexikografických opisov (rozličného zacielenia a rozličnej úrovne podrobnosti) uložených na pamäťovom médiu (CD-ROM) a fungujúcich ako hypertextová databáza. Takáto databáza umožňuje

nelineárne vyhľadávanie lexikografických informácií vďaka prepojeniu jestvujúcemu medzi jednotlivými fragmentmi na základe kľúčových slov (Atkinsová).

Alexandra Jarošová, CSc.
(21. 11. 1996 – Bratislava)

Počítačová lingvistika v JÚĽŠ SAV

Vzhľadom na nedostatočné finančno-technické zabezpečenie ťažko môžeme u nás hovoriť o existencii počítačovej lingvistiky, ak vnímame jednotlivé trendy v tejto oblasti vo svete – od vysoko abstraktných analýz a formalizácií jazykových javov, prezentovaných napr. na medzinárodných Mathesiovských dňoch v Prahe, až po výraznú pragmatickosť (a komercionalizáciu) pri tvorbe lexikografických diel najmä v elektronickej podobe slúžiacej ako hypertextová databáza. V tomto rozpätí sa stretávajú aj výskumy v oblasti umelej inteligencie a komunikácie s počítačom na báze prirodzeného jazyka.

Súčasný stav „počítačovej lingvistiky" v JÚĽŠ SAV – začiatočná etapa korpusovej lingvistiky a dosiahnutá dobrá úroveň počítačovej podpory tvorby lexikografických diel, vyskúšaná a stále zdokonaľovaná pri rozličných typoch slovníkov a v rozličných etapách ich tvorby. Konštatujeme, že to málo, čo máme, využívame maximálne.

Predpokladaná štýlovo-žánrová štruktúra textov v korpuse sa zatiaľ modifikuje v závislosti od možností získať texty (otázky autorských práv a ekonomicko-prevádzkové náklady) v prijateľných elektronických verziách (problémy konverzie a techniky ďalšieho spracovania). Najväčší podiel má publicistika.

Korpus v terajšej podobe – texty spracované programom WordCruncher do podoby abecedného heslára slov (slov a tvarov) bez akejkoľvek lexikálnej, morfologickej, syntaktickej ... identifikácie – slúžia predovšetkým na lexikografické účely ako elektronická materiálová databáza, ktorá dopĺňa a postupne nahrádza klasickú lexikálnu kartotéku. WordCruncher s použitím špeciálnych prídavných programov (napr. konkordančných) možno do istej miery využiť aj pre potreby gramatických analýz. Etablovanie počítačovej lingvistiky v JÚĽŠ SAV však predpokladá aspoň základnú formalizáciu zhromaždených textov a existenciu potrebných programových nástrojov na prácu s nimi.

PhDr. Mária Šimková
(21. 11. 1996 – Bratislava)

Niekoľko lexikografických postrehov z ciest

V roku 1996 sa nám naskytlo niekoľko príležitostí zoznámiť sa s novými lexikografickými projektmi.

V apríli sa v Prahe konal 8. beh lingvistických kurzov Centra Viléma Mathesia, počas ktorého bol lexikografickej problematike venovaný ucelený blok prednášok prednesený tromi významnými lexikografmi. Patrick Hanks z vydavateľstva Oxford University Press sa zameral najmä na tvorbu korpusu a jeho využitie pri analýze polysémie lexikálnych jednotiek. Willem Meijs z Amsterdamskej univerzity prezentoval spôsob využitia monitorovacieho korpusu pri sledovaní slovotvorných postupov pri neologizmoch. Ole Norling-Christensen z Ústavu dánskeho slovníka Univerzity v Kodani referoval o projekte viaczväzkového slovníka súčasnej dánčiny, ktorý sa viacerými parametrami (plánovaným rozsahom, počtom zväzkov a aj termínom začatia) veľmi podobá nášmu projektu Slovníka súčasnej spisovnej slovenčiny.

Vrcholným medzinárodným odborným lexikografickým podujatím je kongres Európskej lexikografickej asociácie Euralex, ktorý sa koná v dvojročných intervaloch. Siedmy kongres Euralex '98 sa uskutočnil v auguste 1996 na pôde katedry švédskeho jazyka v Göteborgu. Za všetky prednesené príspevky treba spomenúť plenárnu prednášku Sue Atkinsovej o minulosti, súčasnosti a budúcnosti dvojjazyčných slovníkov, počas ktorej demonštrovala prototypové heslo z „inteligentného" počítačového slovníka budúcnosti. Veľmi zaujímavou myšlienkou je aj projekt kolektívu pracovníkov z Ústavu počítačovej lingvistike v Pise, v ktorom vytvorili počítačový slovník jadra slovnej zásoby taliančiny, ktorého definície jednotlivých lexikálnych jednotiek vytvorili deti. Slovenskí účastníci kongresu (Benko, Jarošová, Nábělková) predniesli na podujatí tri príspevky.

Na spiatočnej ceste z Göteborgu sme mali možnosť zastaviť sa na jeden deň v Kodani a aspoň v krátkosti navštíviť kolektív a pracovisko, na ktorom vzniká už spomínaný Dánsky slovník. Ústav dánskeho slovníka je síce organizačne začlenený do Kodanskej univerzity, ale jeho pracovníci nemajú žiadny povinný pedagogický úväzok a naplno sa venujú tvorbe slovníka. Z nášho hľadiska bolo najmä zaujímavé stretnúť sa s prakticky ideálnymi podmienkami na tvorbu takéhoto diela (priestory, knižnica, výpočtová technika) a zoznámiť sa programovým prostredím používaným na analýzu korpusu, koncipovanie heslových statí a riadenie projektu. Zámerom kolektívu je dokončiť tvorbu slovníka v priebehu desiatich rokov, na ktoré bol poskytnutý výskumný grant.

Ing. Vladimír Benko
(21. 11. 1996 – Bratislava)

O kodifikácii slov utvorených príponou *-ár, -áreň,* resp. *-ar, -areň*

V Pravidlách slovenského pravopisu (PSP) z r. 1991 sa okrem iných zmien vykonala zmena v uplatňovaní pravidla o rytmickom krátení. Táto zmena sa dotýka jednak príčastí typu *vládnuci,* resp. *striehnuci,* jednak slov

utvorených príponami *-ár, -áreň*. Pri podstatných menách utvorených príponami *-ár, -áreň* (a pri slovách od nich odvodených) podľa kodifikácie z r. 1991 po predchádzajúcej dlhej monoftongickej slabike nastupuje krátka prípona *-ar, -areň*, napr. *dráha – dráhar, prevádzka – prevádzkar – prevádzkareň, bábka – bábkar – bábkarský – bábkarstvo*. Zmena sa dotýkala týchto základových slov s príponou *-ar*, resp. *-areň* zachytených v PSP (*áčkar, bábkar, bájkar, béčkar, céčkar, dráhar, frézar, prekážkar, prevádzkar, rozprávkar, sánkar, silnoprúdar, slaboprúdar, stávkar, výškar; lúpareň, prevádzkareň, súkareň*). Pravda, uplatňovanie pravidla o rytmickom krátení pri príponách *-ár, -áreň* sa vzťahuje aj na ďalšie slová utvorené týmito príponami, ktoré sa používajú v jazykovej praxi. Rozšírenie platnosti pravidla o rytmickom krátení aj na prípony *-ár, -áreň* sa však neuskutočnilo dôsledne, lebo podľa kodifikácie z r. 1991 po dvojhláske nenastupujú krátke prípony *-ar, -areň*. A tak sa kodifikácia slov typu *mliekár, mliekáreň* nezmenila.

Riešenie PSP z r. 1991 vyvolalo v jazykovej praxi isté rozpaky a najmä učiteľská verejnosť vyslovovala nesúhlas s prijatým riešením a žiadala dotiahnutie kodifikácie. Rovnaké stanovisko zaujímala aj časť odbornej verejnosti (porov. recenzie PSP z r. 1991). V súvislosti s prípravou tretieho, doplneného a prepracovaného vydania Krátkeho slovníka slovenského jazyka (KSSJ) a nového vydania PSP je príležitosť vyrovnať sa s kritickými hlasmi o nedôslednej kodifikácii z r. 1991. Ponúkajú sa dve možnosti: vrátiť sa k stavu pred rokom 1991 (čo by bol vlastne krok späť) alebo dotiahnuť kodifikáciu v tom zmysle, aby prípony *-ar, -areň* nastupovali nielen po predchádzajúcej monoftongickej dlhej slabike, ale aj po slabike s dvojhláskou. Autori KSSJ pripravujúci tretie vydanie aj na základe rozkolísanej jazykovej praxe v tomto bode (mohli sme sa stretať s podobami *mliekar, mliekareň, zlievareň*) sa prikláňajú k druhej možnosti. Zmena kodifikácie by sa dotýkala týchto základových slov uvedených v PSP z r. 1991: *desiatar, diaľkar, lahôdkar, mliekar, omietkar, oštiepkar, pamiatkar, pasienkar, pochôdzkar, polievkar, poviedkar, sviečkar, škôlkar, voľnomyšlienkar; lahôdkareň, mliekareň, obliekareň, premietareň, prezliekareň, ulievareň, viazareň, zlievareň*, ale aj ďalších slov, ktoré sa v PSP neuvádzajú.

Zmeny kodifikácie sa nedotýkajú slov utvorených príponami *-iar, -iareň* bez ohľadu na to, či tieto prípony nasledujú po monoftongickej dlhej slabike, alebo po dlhej slabike s dvojhláskou, napr. *míliar, múčiar* (chrobák), *bieliareň, triediareň*, a, pravdaže, aj dávno utvorených slov typu *lekár, murár* a slov typu *košikár, betonár, diskotekár, hlinikáreň* (základové slovo je už odvodené) a pod., v ktorých sa pred príponami *-ár, -áreň* uplatnila, resp. uplatňuje kvantitatívna alternácia.

PaedDr. Matej Považaj
(10. 12. 1996 – Bratislava)

Register Zápisníka slovenského jazykovedca (1982–1996)

Adresár slovakistických a bohemistických inštitúcií a pracovísk. – 2, 1, 1982, s. 16–17.
Altmann, G.: Veda a jazykoveda. – 3–4, 10, 1991, s. 14–15.
Bajzíková, E.: Negácia z hľadiska výstavby textu. – 1, 6, 1987, s. 20–23.
Bajzíková, E.: Z textovej syntaxe. – 1–4, 14, 1995, s. 45–46.
Bajzíková, E.: Zámená z hľadiska textovej syntaxe. – 3, 2, 1983, s. 5–8.
Balážiková, K.: K metodike vyučovania jazyka. – 3, 4, 1985, s. 35–36.
Balážiková, K.: Nadvetná syntax v školskej praxi. – 2, 5, 1986, s. 6–8.
Balážiková, K.: Niektoré problémy vyučovania skladby v ZŠ a SŠ. – 3, 3, 1984, s. 10–11.
Bartko, L.: K problematike slovensko-maďarskej interferencie v abovských nárečiach. – 1, 2, 1983, s. 5–7.
Bartko, L.: O jednom prvenstve Nitry II. – 1–4, 13, 1994, s. 41–42.
Bázlik, M.: Slovenský akuzatív a jeho responzie v angličtine. – 3, 5, 1986, s. 3–6.
Benko, V.: Interpunkcia a štruktúra heslovej state vo výkladovom slovníku. – 1–4, 12, 1993, s. 30–31.
Benko, V.: Konferencia COMPLEX '92 v Budapešti. – 1–4, 11, 1992, s. 65–66.
Benko, V.: (Neskorá) počítačová podpora lexikografického projektu: Slovník slovenských nárečí. – 1–4, 11, 1992, s. 25–26.
Benko, V.: Niekoľko lexikografických postrehov z ciest. – 15, 1996, s. 50–51.
Benko, V.: O niektorých kvalifikátoroch v Krátkom slovníku slovenského jazyka. – 1–4, 14, 1995, s. 19.
Benko, V.: Počítače a lexikografia. – 1–4, 13, 1994, s. 45–46.
Betáková, V.: Inovácia vo vyučovaní materinského jazyka v základnej škole – súčasný stav a perspektívy. – 1, 5, 1986, s. 3–6.
Blanár, V.: 17. medzinárodný kongres v Helsinkách (13.–18. augusta 1990). – 1–2, 10, 1991, s. 27–28.
Blanár, V.: Členenie významovej stavby slova. – 1, 7, 1988, s. 1–3.
Blanár, V.: Jazykovedné dielo Ľ. Štúra v slovanskom kontexte. – 1–4, 11, 1992, s. 59–61.
Blanár, V.: K porovnávaniu lexiky slovanských jazykov z diachrónneho hľadiska. – 1–2, 10, 1991, s. 4–6.
Blanár, V.: Kartografické spracovanie apelatívnej a propriálnej slovnej zásoby. – 3, 7, 1988, s. 16–19.
Blanár, V.: Kontinuitný alebo diskontinuitný vývin slovenského jazyka. – 4, 4, 1985, s. 23–25.
Blanár, V.: Kyjevský slavistický kongres. – 3, 3, 1984, s. 1–3.
Blanár, V.: Metodologický príspevok k porovnávacej lexikológii (dravec – Dravce). – 4, 4, 1985, s. 19–23.

Blanár, V.: Niektoré teoretické otázky onomastiky. – 2, 6, 1987, s. 19–23.
Blanár, V.: Organizácia slovnej zásoby. – 3, 4, 1985, s. 26–29.
Blanár, V.: Osemnásty medzinárodný onomastický kongres (Trevír 12.–17. apríla 1993). – 1–4, 12, 1993, s. 20–22.
Blanár, V.: Výskum živých osobných mien na východnom Slovensku. – 2, 4, 1985, s. 20–23.
Blanár, V.: Významová zmena z diachronického a typologického hľadiska. – 4, 6, 1987, s. 1–2.
Blanár, V.: Vzťah slovenčiny a češtiny ako slavistický problém. – 1–4, 11, 1992, s. 61–63.
Blaszek, R.: Lexikálne a gramatické prostriedky náučného štýlu ruštiny a slovenčiny na textovej rovine. – 1, 2, 1983, s. 8–10.
Blicha, M.: Výskum urbanonymie (názvy ulíc) na východnom Slovensku. – 3, 4, 1985, s. 8–10.
Bosák, J.: Aktuálne otázky teórie spisovného jazyka. – 2, 9, 1990, s. 22–24.
Bosák, J.: Existuje hovorový štýl? – 2, 8, 1989, s. 6–8.
Bosák, J.: Hlavné smery a koncepcie slovenskej jazykovedy od vzniku ČSR. – 1, 8, 1989, s. 6–9.
Bosák, J.: Hovorovosť „verzus" knižnosť. – 1–4, 11, 1992, s. 41.
Bosák, J.: Ján Kollár po dvesto rokoch (1793–1993). – 1–4, 13, 1994, s. 31.
Bosák, J.: Jazyk a jazyková osobnosť. – 2, 8, 1989, s. 14–17.
Bosák, J.: Metamorfózy purizmu na Slovensku. – 1–4, 13, 1994, s. 40–41.
Bosák, J.: Nové prístupy v opise slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. – 4, 8, 1989, s. 11–13.
Bosák, J.: O potrebe sociolingvistického výskumu v slovenčine. – 1, 7, 1988, s. 3–5.
Bosák, J.: O sociolingvistickom prístupe v skúmaní súčasných slovanských jazykov. – 1–2, 10, 1991, s. 28–29.
Bosák, J.: Samo Cambel – najrozporuplnejší slovenský jazykovedec? – 15, 1996, s. 42–43.
Bosák, J.: Slang v súčasnej jazykovej situácii. – 4, 4, 1985, s. 10–12.
Bosák, J.: Stratifikácia jazyka ako sociolingvistický problém. – 2, 9, 1990, s. 4–5.
Bosák, J.: Stratifikácia jazyka ako sociolingvistický problém. – 4, 8, 1989, s. 8–10.
Bosák, J.: Stratifikácia slovenčiny (z hľadiska hovorenosti). – 3–4, 10, 1991, s. 5–6.
Bosák, J.: Súčasné názory na vznik a vývin slovenčiny. – 3–4, 10, 1991, s. 24–25.
Bosák, J.: Štylistika slovníka. – 3–4, 10, 1991, s. 18–20.
Bosák, J.: Variantnosť ako lingvistický princíp. – 1–2, 10, 1991, s. 16–17.
Bosák, J.: XI. medzinárodný zjazd slavistov. – 2, 9, 1990, s. 17–19.

Buffa, F.: O nárečovej slovotvornej synonymii. – 2, 5, 1986, s. 14–16.
Bugárová, M.: Rozvíjanie aktívnej slovnej zásoby na prvom stupni základných škôl. – 2, 5, 1986, s. 4–6.
Bujukliev, I.: Izokolné štruktúry v stredovekých bulharských textoch a časomiera v českej a slovenskej tradícii. – 2, 9, 1990, s. 11–13.
Bujukliev, I.: Preklad a jazyková kultúra stredoveku. – 1–2, 10, 1991, s. 24.
Bunganič, P.: K pravopisu zemepisných názvov v slovenčine a v ukrajinčine. – 3, 8, 1989, s. 18–20.
Burzan, M.: Teorijski i metodološki aspekti interferencije. (Srpskohrvatski jezik u kontaktu sa jezicima narodnosti u Vojvodini.) – 3, 6, 1987, s. 17–19.
Buzássyová, K.: 3. celoslovenské stretnutie jazykovedcov. Smolenice 5.–6. 12. 1990. Interdisciplinárny seminár Súčasný pohyb v toponymii. – 1–2, 10, 1991, s. 1–3.
Buzássyová, K.: Kategória posesívnosti z konfrontačného hľadiska. K problému posesívneho datívu. – 2, 3, 1984, s. 4–7.
Buzássyová, K.: Konkurenčné formanty ako prostriedky štylistickej a sémantickej diferenciácie. – 4, 5, 1986, s. 17–18.
Buzássyová, K.: Kontrapunkt výrazu a významu v esejistickom štýle. – 2, 3, 1984, s. 1–3.
Buzássyová, K.: Motivácia a jej vplyv na sémantickú a štylistickú hodnotu slova. – 4, 4, 1985, s. 6–10.
Buzássyová, K.: Nový výkladový slovník súčasnej slovenčiny. – 1–4, 13, 1994, s. 12–13.
Buzássyová, K.: Pokus o sociolingvistickú analýzu románu A. Bednára Ako sme sušili bielizeň. – 3, 7, 1988, s. 4–6.
Buzássyová, K.: Súvzťažnosť termínov transpozícia a nominalizácia ako reflex vzťahu slovotvorby a syntaxe. – 3, 8, 1989, s. 15–18.
Buzássyová, K.: Úlohy a ciele sociolingvistického výskumu na Slovensku. – 4, 9, 1990, s. 18–19.
Buzássyová, K.: Vstupné slovo na besede o zákone o štátnom jazyku SR. – 15, 1996, s. 45–47.
Čechová, M.: Dynamika tradiční frazeologie. – 1, 5, 1986, s. 11–13.
Čejka, M.: Komunikativní funkce záporu v tázacích větách. – 3, 4, 1985, s. 2–5.
Čejka, M.: Nostratická hypotéza a současná lingvistika. – 4, 7, 1988, s. 4–10.
Čermák, F.: Desatero slovníkářovo. – 3–4, 10, 1991, s. 2–3.
Čermák, F.: Systém českých předložek. – 1–4, 14, 1995, s. 29–30.
Daneš, F.: Třídy (typy) výpovědních struktur. – 2, 6, 1987, s. 8–11.
Darovec, M.: O predikácii. – 2, 8, 1989, s. 13–14.
Darovec, M.: Z teórie vety. – 3, 4, 1985, s. 41–43.
Do pozornosti členom jazykovednej obce. – 1–4, 11, 1992, s. 67.

Dolgan, M.: Projekt jednotného slovanského jazyka z 19. storočia. – 1–4, 11, 1992, s. 45–46.
Dolník, J.: Gnozeologické vymedzenie jazyka. – 1, 5, 1986, s. 15–17.
Dolník, J.: Lexéma ako znak. – 1–4, 12, 1993, s. 14–15.
Dolník, J.: O teórii prirodzenej morfológie. – 1–4, 12, 1993, s. 12.
Dolník, J.: Princíp motivácie v morfológii. – 1–4, 12, 1993, s. 13–14.
Dolník, J.: Prístupy k skúmaniu lexikálneho významu. – 2, 8, 1989, s. 10–13.
Doruľa, J.: Na 1100. výročie Metodovej smrti. – 4, 4, 1985, s. 25–27.
Doruľa, J.: O programe slavistického výskumu na Slovensku. – 4, 7, 1988, s. 14–15.
Doruľa, J.: O slovenskej jazykovej a etnickej jednote. – 1–2, 10, 1991, s. 31–33.
Doruľa, J.: O vývine pomenovania Slovákov. – 4, 2, 1983, s. 4–6.
Doruľa, J.: Príprava medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave. – 4, 9, 1990, s. 8–9.
Dressler, W. U.: Soziolinguistische Forschungen in Wien unter besonderer Berücksichtigung der Soziophonologie. – 4, 9, 1990, s. 20–21.
Dudášová-Krišśáková, J.: Slováci v Poľsku. – 1–4, 14, 1995, s. 40–41.
Dudášová-Krišśáková, J.: Východoslovenské nárečia z aspektu ukrajinsko-slovenských jazykových kontaktov. – 1–4, 11, 1992, s. 56–57.
Dudok, D.: Výskum slovenských nárečí vo Vojvodine a v Slavónii (na území bývalej Juhoslávie). – 1–4, 11, 1992, s. 23–25.
Ducháček, O.: Prostředky mezilidské komunikace a jejich vzájemné vztahy. – 1, 1, 1982, s. 7–9.
Ďurčo, P.: Frazeológia v dvojjazyčnom slovníku. – 3–4, 10, 1991, s. 33–35.
Ďurčo, P.: Počítačový korpus vlastných mien a automatický výslovnostný transkriptor. – 15, 1996, s. 31–34.
Ďurovič, Ľ.: Dielo sv. Cyrila a Metoda v európskom kontexte. – 1–4, 14, 1995, s. 38–39.
Ďurovič, Ľ.: Tobiáš Masnicius a začiatky slovenského spisovného jazyka. – 1–4, 11, 1992, s. 49–50.
Dvonč, L.: Koncepcia novej normatívnej pravopisnej príručky. – 4, 3, 1984, s. 1–4.
Dvonč, L.: O zmenách názvov ulíc a námestí. – 1–2, 10, 1991, s. 7–9.
Dvonč, L.: Pravopis vlastných mien. – 4, 3, 1984, s. 11–15.
Dvonč, L.: Z výskumu spisovnej slovenčiny. – 4, 5, 1986, s. 8–12.
Erhart, A.: Genetické aspekty slovanského slovesa. – 4, 8, 1989, s. 2–4.
Ferenčíková, A.: Možnosť spracovania syntaxe slovenských nárečí metódou lingvistickej geografie. – 1–4, 11, 1992, s. 16–18.
Ferenčíková, A.: Niektoré syntaktické osobitosti slovenských nárečí v slovensko-inojazykovom kontexte. – 1–4, 12, 1993, s. 28–29.
Ferenčíková, A.: Slovenská roľnícka terminológia z historického a sociolingvistického aspektu. – 15, 1996, s. 19–20.

Ferenčíková, A.: Spracovanie lexikálnych a slovotvorných javov v Slovanskom jazykovom atlase. – 1–4, 11, 1992, s. 19–21.
Filipec, J.: Semaziologicko-onomaziologická derivace jako úsek lexikologie. – 2, 2, 1983, s. 12–13.
Findra, J.: Dialektika vonkajšej a vnútornej stavby textu. – 2, 8, 1989, s. 8–10.
Findra, J.: K štylistike textov v Pravde chudoby. – 1, 6, 1987, s. 4–6.
Findra, J.: K vymedzeniu štylémy. – 2, 1, 1982, s. 7–9.
Findra, J.: Reprodukcia, interpretácia, umelecký prednes. – 4, 5, 1986, s. 3–5.
Findra, J.: Štruktúra prozaického textu a prednes. – 4, 4, 1985, s. 12–14.
Findra, J.: Štyléma a štylistická systematika. – 2, 3, 1984, s. 16–18.
Findra, J.: Štylistika rozprávania. – 4, 5, 1986, s. 14–16.
Findra, J.: Štylistika Timravinej prózy. – 2, 7, 1988, s. 14–17.
Findra, J.: Textové funkcie úvodzoviek. – 2, 6, 1987, s. 17–19.
Findra, J.: Umelecký prednes ako komunikácia. – 4, 3, 1984, s. 18–19.
Findra, J.: Významová stavba prozaického textu. – 3, 6, 1987, s. 11–13.
Furdal, A.: Aktuálne problémy jazykovej kultúry v Poľsku. – 3, 8, 1989, s. 5–7.
Furdík, J.: Bádateľské dimenzie sovietskej derivatológie. – 2, 2, 1983, s. 1–4.
Furdík, J.: Ku konfrontačnému výskumu slovotvorných systémov. – 4, 3, 1984, s. 15–18.
Furdík, J.: Metodologické problémy tvorby slovotvorného slovníka slovenčiny. – 1–4, 13, 1994, s. 16–17.
Furdík, J.: Metodologické problémy tvorby slovotvorného slovníka slovenčiny. – 1–4, 14, 1995, s. 32–33.
Furdík, J.: Metodologické východiská a prvé výsledky spracovania slovotvorného systému slovenčiny pomocou počítača. – 1, 8, 1989, s. 9–12.
Furdík, J.: Motivačná nasýtenosť textu v slovenčine a v nemčine. – 1, 5, 1986, s. 1–3.
Furdík, J.: Onomaziologické symetrie a asymetrie v lexike slovanských jazykov. – 1–2, 10, 1991, s. 21–23.
Furdík, J.: Poznatky z moskovskej konferencie o konfrontačnom výskume slovanskej slovotvorby. – 3, 4, 1985, s. 17–20.
Furdík, J.: Slovotvorná motivácia ako systémotvorný princíp v slovnej zásobe. – 4, 4, 1985, s. 29–31.
Furdík, J.: Slovotvorný slovník a problémy slovotvornej motivácie v sovietskej jazykovede. – 1, 7, 1988, s. 6–7.
Gajda, S.: Kultúra vedeckého jazyka. – 2, 9, 1990, s. 6–8.
Geletová, Ľ.: Pravopisné zmeny podľa nových Pravidiel slovenského pravopisu. – 3–4, 10, 1991, s. 20.
Habovštiak, A.: Lexikálna diferenciácia slovenských nárečí. – 4, 6, 1987, s. 5–7.
Habovštiak, A.: O lexikálnej členitosti slovenských nárečí. – 2, 4, 1985, s. 3–5.
Habovštiak, A.: O živote a diele Václava Vážneho. – 1–4, 11, 1992, s. 12–14.

Habovštiaková, K.: Cyrilometodovská tradícia na Slovensku. – 4, 4, 1985, s. 3–5.
Habovštiaková, K.: Neologizmy v súčasnej spisovnej slovenčine. – 4, 4, 1985, s. 15–17.
Habovštiaková, K.: Zmeny v onomaziologickej rovine slovenčiny a ich príčiny. – 4, 8, 1989, s. 6–8.
Hádek, K.: Text a textologie. – 3, 2, 1983, s. 13–15.
Hanudeľová, Z.: Vývoj československej lingvistickej ukrajinistiky za tridsaťpäť rokov (1948–1983). – 2, 2, 1983, s. 14–17.
Hečko, B.: Z prekladateľskej praxe. – 3, 2, 1983, s. 12–13.
Horák, E.: Metodologické otázky teórie jazykovednej komparatistiky. – 3, 8, 1989, s. 12–15.
Horák, E.: Paradoxy súčasnej slavistiky. – 1–4, 12, 1993, s. 31–32.
Horák, E.: Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník. – 3–4, 10, 1991, s. 32–33.
Horák, E.: Súčasný stav a perspektívy slovenskej jazykovednej slavistiky. – 1, 7, 1988, s. 16–18.
Horák, E.: Vuk Stefanović Karadžić a Ľudovít Štúr. – 4, 6, 1987, s. 14–16.
Horák, G.: Časové stupne kondicionálu v spisovnej slovenčine. – 1–4, 12, 1993, s. 25–26.
Horák, G.: Problematika čísloviek (so zreteľom na školskú prax a jazykovú kultúru). – 2, 1, 1982, s. 1–2.
Horák, G.: Syntaktická štruktúra tautológie a jej štylistická hodnota. – 4, 2, 1983, s. 6–9.
Horecký, J.: Aktuálne otázky semiotiky. – 1, 1, 1982, s. 2–3.
Horecký, J.: Analogická nominácia. – 3, 5, 1986, s. 18–20.
Horecký, J.: Cudzie výrazy v slovenskom texte. – 1–4, 11, 1992, s. 33.
Horecký, J.: Česko-slovenská diglosná komunikácia. – 3–4, 10, 1991, s. 17.
Horecký, J.: Dynamické procesy v jazyku. – 2, 7, 1988, s. 12–14.
Horecký, J.: Dynamika slovnej zásoby. – 1, 2, 1983, s. 1–3.
Horecký, J.: Gramatická kategória slovesnej intencie. – 2, 9, 1990, s. 15–17.
Horecký, J.: Gramatické kategórie. – 1, 6, 1987, s. 12–14.
Horecký, J.: Jazyk ako zložitý dynamický systém. – 2, 1, 1982, s. 2–4.
Horecký, J.: Jazyk ako zložitý systém. – 3, 2, 1983, s. 3–5.
Horecký, J.: Jazyková politika a jazyková kultúra. – 2, 5, 1986, s. 10–12.
Horecký, J.: Jazyková politika v r. 1948–1988. – 4, 9, 1990, s. 23–24.
Horecký, J.: Jazykové vedomie a jeho typy. – 2, 9, 1990, s. 13–15.
Horecký, J.: Jazykové vedomie. – 1, 9, 1990, s. 1–3.
Horecký, J.: Jazykové vedomie. – 4, 9, 1990, s. 12–13.
Horecký, J.: Kulturologické pramene medzijazykových vzťahov. – 1–4, 11, 1992, s. 36.
Horecký, J.: Marxistická filozofia jazyka. – 1, 7, 1988, s. 14–16.

Horecký, J.: Metodologické otázky bilingvizmu. – 3, 2, 1983, s. 1–3.
Horecký, J.: Modelovanie v jazykovede. – 3, 1, 1982, s. 15–17.
Horecký, J.: Morfematická podmienenosť rytmického krátenia. – 1–4, 12, 1993, s. 12–13.
Horecký, J.: Naratívne výpovedné akty. – 1–2, 10, 1991, s. 17–18.
Horecký, J.: Neologizácia v súčasnej slovenčine. – 4, 4, 1985, s. 27–29.
Horecký, J.: O hermeneutike v jazykovede. – 4, 1, 1982, s. 9–12.
Horecký, J.: Obsah a forma ako organizujúce princípy slovnej zásoby. – 3, 2, 1983, s. 8–10.
Horecký, J.: Obsah a forma v syntaxi. – 2, 7, 1988, s. 10–12.
Horecký, J.: Podnety sovietskej jazykovedy. – 3, 7, 19885, s. 5–7.
Horecký, J.: Pokus o typológiu slovníkov. – 3–4, 10, 1991, s. 27.
Horecký, J.: Rečnícky jazykový štýl. – 3, 5, 1986, s. 1–3.
Horecký, J.: Roman Jakobson (1896–1982). – 15, 1996, s. 37–38.
Horecký, J.: Sémantické vzťahy pri pomenovaní. – 4, 1, 1982, s. 7–9.
Horecký, J.: Slovná zásoba Jána Hollého. – 3, 3, 1984, s. 20–22.
Horecký, J.: Sociologické hľadiská v diele P. J. Šafárika. – 1–4, 14, 1995, s. 9–10.
Horecký, J.: Súčasná sovietska jazykoveda. – 1, 2, 1983, s. 18–19.
Horecký, J.: Súčasný stav jazykovedy vo svete. – 4, 6, 1987, s. 12–14.
Horecký, J.: Systém interpunkcie. – 4, 8, 1989, s. 4–5.
Horecký, J.: Systém interpunkčných znamienok. – 2, 8, 1989, s. 20–22.
Horecký, J.: Systém pádov. – 15, 1996, s. 21.
Horecký, J.: Systém pádov. – 1–4, 14, 1995, s. 21–23.
Horecký, J.: Systém slovnej zásoby. – 1, 8, 1989, s. 4–6.
Horecký, J.: Systém v slovnej zásobe. – 1, 8, 1989, s. 17–18.
Horecký, J.: Systém verbálneho správania. – 3, 4, 1985, s. 15–16.
Horecký, J.: Teória výpovedných aktov. – 1–2, 10, 1991, s. 19–20.
Horecký, J.: Terminologizácia v súčasnej slovenčine. – 3, 4, 1985, s. 29–31.
Horecký, J.: Typy odborného textu. – 1, 8, 1989, s. 19–20.
Horecký, J.: Veta ako znak. – 3, 6, 1987, s. 16–17.
Horecký, J.: Vzťah pomenovania k objektívnej realite. – 2, 3, 1984, s. 18–20.
Horecký, J.: Vzťah pomenovania k realite. – 2, 4, 1985, s. 1–3.
Horecký, J.: Zložky a dimenzie jazykového znaku. – 1, 5, 1986, s. 13–15.
Horecký, J.: Zložky a dimenzie jazykového znaku. – 2, 5, 1986, s. 12–14.
Horecký, J.: Zložky a dimenzie jazykového znaku. – 4, 4, 1985, s. 31–33.
Horňanský, I.: Príspevok k medzinárodnej regulácii používania dvojitých geografických názvov. – 1–2, 10, 1991, s. 10–12.
Horváth, Š.: Príčastie a slovesné prídavné meno. – 3, 3, 1984, s. 7–10.
Hubáček, J.: K aktuálnosti slangu. – 2, 7, 1988, s. 1–4.
Hůrková-Novotná, J.: Principy kodifikace výslovnostní normy. – 3, 7, 1988, s. 19–22.

Hůrková-Novotná, J.: Zvuková rovina při vyučování cizím jazykům. – 3, 7, 1988, s. 13–15.
Hutchins, J.: Machine Translation in the Eighties. – 1–2, 10, 1991, s. 13–16.
Chloupek, J.: Funkční styly dnes. – 1–4, 13, 1994, s. 32.
Chloupek, J.: Normování jazyka, též v rozvojových zemích. – 3, 5, 1986, s. 6–8.
Informácia o podujatiach SJS pri SAV v roku 1994. – 1–4, 12, 1993, s. 33.
Informácia o podujatiach SJS pri SAV v roku 1996. – 1–4, 14, 1995, s. 50.
Informácia. – 1, 2, 1983, s. 20.
Informácia. – 2, 2, 1983, s. 21.
Informácia. – 2, 4, 1985, s. 23.
Informácia. – 3, 2, 1983, s. 21.
Informácia. – 3, 5, 1986, s. 21.
Informácia. – 3, 8, 1989, s. 21.
Informácia. – 3–4, 10, 1991, s. 42.
Informácia. – 4, 6, 1987, s. 18.
Informácie. – 1, 1, 1982, s. 11–13.
Informácie. – 1, 4, 1985, s. 9–10.
Informácie. – 1, 7, 1988, s. 19.
Jabur, V.: Fungovanie indikatívu v ruštine a v slovenčine. – 2, 6, 1987, s. 1–4.
Jarošová, A.: Budovanie automatizovaného korpusu slovenských textov. – 1–4, 13, 1994, s. 26–27.
Jarošová, A.: Nové trendy v lexikografii. – 15, 1996, s. 49–50.
Jarošová, A.: Typológia ekvivalentov a štruktúra hesla v dvojjazyčnom slovníku. – 3–4, 10, 1991, s. 29–30.
Jarošová, A.: Typológia lexikálnej spájateľnosti. – 1–4, 12, 1993, s. 30.
Jazykovědné sdružení ČR – oznámenie. – 1–4, 12, 1993, s. 33.
Jedlička, A.: Cesty k vypracování systematiky stylů. – 4, 6, 1987, s. 10–12.
Jedlička, A.: Jazyková dynamika a esejistický text. – 3, 6, 1987, s. 6–8.
Jedlička, A.: K problematice norem v jazykové komunikaci. – 2, 3, 1984, s. 7–10.
Jerković, J.: Srpskohrvatski književni jezik – jezički procesi i standardizacija. – 3–4, 10, 1991, s. 22–24.
Jerković, J.: Vuk Karadžić a vojvodinská inteligencia. – 1, 8, 1989, s. 1–4.
Jóna, E.: Spisovná slovenčina a slovenská jazykoveda v Matici slovenskej. – 4, 7, 1988, s. 15–19.
Kačala, J.: K podstate aktualizácie. – 1–2, 10, 1991, s. 25–26.
Kačala, J.: K podstate synonymie v syntaxi. Derivačná synonymia. – 4, 5, 1986, s. 12–14.
Kačala, J.: Kodifikácia slovnej zásoby v Krátkom slovníku slovenského jazyka. – 2, 7, 1988, s. 17–20.
Kačala, J.: Sémantická derivácia ako východisko vzniku konverzných slovies. – 2, 6, 1987, s. 15–17.

Kačala, J.: Sémantická perspektíva vety a synonymia viet. – 3, 4, 1985, s. 13–14.
Kačala, J.: Slovnodruhové prechody v neurčitých slovesných tvaroch. – 2, 5, 1986, s. 8–9.
Kačala, J.: Súčasný stav a perspektívy slovakistiky. – 4, 7, 1988, s. 19–22.
Kačala, J.: Syntaktický systém jazyka. – 1–4, 11, 1992, s. 32–33.
Kačala, J.: Štyridsať rokov slovakistiky na Slovensku. – 3, 4, 1985, s. 36–38.
Kačala, J.: Východiská a ciele prípravy novej pravopisnej príručky. – 2, 3, 1984, s. 13–15.
Kačala, J.: Vzťahy medzi gramatickou a sémantickou štruktúrou vety. – 2, 2, 1983, s. 19–21.
Katičić, R.: Verfassungsterminologie der Slawenherrschaften im Frühmittelalter. – 1–4, 14, 1995, s. 31.
Király, P.: Atlas des slowakischen Mundarten in Ungarn. – 1–4, 11, 1992, s. 23.
Knižná novinka. – 2, 2, 1983, s. 21.
Knižné novinky. – 1, 4, 1985, s. 11.
Knižné novinky. – 1, 5, 1986, s. 24.
Knižné novinky. – 1, 8, 1989, s. 22.
Knižné novinky. – 1–2, 10, 1991, s. 40.
Knižné novinky. – 2, 1, 1982, s. 18.
Knižné novinky. – 2, 4, 1985, s. 23.
Knižné novinky. – 2, 5, 1986, s. 22.
Knižné novinky. – 2, 6, 1987, s. 23.
Knižné novinky. – 2, 7, 1988, s. 20.
Knižné novinky. – 3, 2, 1983, s. 21.
Knižné novinky. – 3, 5, 1986, s. 20.
Knižné novinky. – 3, 6, 1987, s. 19.
Knižné novinky. – 3, 7, 1988, s. 22.
Knižné novinky. – 4, 1, 1982, s. 18.
Knižné novinky. – 4, 2, 1983, s. 20.
Knižné novinky. – 4, 3, 1984, s. 23.
Knižné novinky. – 4, 4, 1985, s. 35.
Knižné novinky. – 4, 5, 1986, s. 21.
Knižné novinky. – 4, 7, 1988, s. 22.
Kočiš, F.: Aktuálne otázky jazykovej kultúry. (Škola a jazyková kultúra.) – 2, 7, 1988, s. 4–6.
Kočiš, F.: Členenie slovnej zásoby a kritériá jej členenia v lexikológii a štylistike. – 1–4, 12, 1993, s. 23.
Kočiš, F.: Jazyk a osobnosť v riadení spoločenských procesov. – 1, 6, 1987, s. 1–3.
Kočiš, F.: Nezhodný prívlastok vyjadrený vlastným menom vo funkcii podmetu a jeho zhoda s prísudkom. – 3–4, 10, 1991, s. 12.

Kočiš, F.: O viacnásobnom prísudku zo syntagmatického a sémantického hľadiska. – 1, 9, 1990, s. 11–13.
Kočiš, F.: Pravidlá slovenského pravopisu a jazyková kultúra. – 1, 4, 1985, s. 1–3.
Kočiš, F.: Synonymá v jazyku a ich spracovanie v slovníku. – 3, 6, 1987, s. 8–10.
Kočiš, F.: Štyridsať rokov rozvoja jazykovej kultúry na Slovensku. – 3, 4, 1985, s. 31–33.
Kočiš, F.: Zapájanie priraďovacích syntagiem do štruktúry vety. – 1–4, 12, 1993, s. 9–10.
Kollár, D.: K niektorým otázkam rusko-slovenskej frazeológie. – 3, 3, 1984, s. 12–14.
Kollár, D.: Pohyb v slovnej zásobe súčasnej spisovnej ruštiny. – 1–2, 10, 1991, s. 36–38.
Komárek, M.: K otázce tzv. prostě vidových prefixů. – 1, 1, 1982, s. 6–7.
Konferencia o jazykovej kultúre. – 1–4, 12, 1993, s. 34.
Kořenský, J.: Co je objektem současných věd o přirozeném jazyce? – 1, 5, 1986, s. 6–7.
Kořenský, J.: Současný stav a perspektivy bádání o řeči a jazyce. – 3–4, 10, 1991, s. 20–22.
Köhler, R.: Grundlagen der synergetischen Linguistik. – 3–4, 10, 1991, s. 16–17.
Krajčovič, R.: Jazyk na Veľkej Morave a jeho kultúrna forma. – 4, 4, 1985, s. 1–3.
Kráľ, Á.: Filozofické základy jazykovej kultúry. – 1–4, 11, 1992, s. 34.
Kralčák, Ľ.: K niektorým aspektom národného jazyka na západnom Slovensku. – 1–4, 14, 1995, s. 10–12.
Kraus, J.: Rétorika a jazyková kultura. (Poznámky k historickému vývoji oborů.) – 1–2, 10, 1991, s. 19.
Krišśáková, J.: K slovensko-poľským jazykovým kontaktom. – 2, 2, 1983, s. 9–11.
Krišśáková, J.: Z problematiky slovensko-poľských jazykových kontaktov. – 2, 6, 1987, s. 11–15.
Kronika. – 1, 1, 1982, s. 13.
Krošláková, E.: Život a dielo Konštantína a Metoda v cirkevnoslovanských literárnych pamiatkach. – 1–2, 10, 1991, s. 29–30.
Krupa, V.: Ikonické akustické prvky v slovnej zásobe. – 3–4, 10, 1991, s. 18.
Krupa, V.: K typológii jazykových situácií. – 3, 2, 1983, s. 10–11.
Kuchar, R.: Historický slovník slovenského jazyka. – 1–4, 13, 1994, s. 25–26.
Kundrátová, A.: Súčasný stav a problémy fungovania ukrajinského jazyka v Československu. – 2, 2, 1983, s. 6–9.
Ladević, M.: Metodologické problémy porovnávania neologizmov geneticky príbuzných jazykov. – 1–4, 11, 1992, s. 50–51.

Ladević, M.: O Srbochorvátsko-slovenskom a slovensko-srbochorvátskom slovníku z druhej strany. – 3–4, 10, 1991, s. 31–32.
Lanstyák, I.: K niektorým otázkam maďarsko-slovenského bilingvizmu. – 1–4, 14, 1995, s. 17–18.
Lotko, E.: O spojitelnosti sloves s infinitivem v polštině a češtině. – 3, 1, 1982, s. 17–20.
Majtán, M.: Genéza slovenčiny vo svetle vlastných mien. – 3–4, 10, 1991, s. 6–8.
Majtán, M.: Jazykovopolitické aspekty vlastných mien. – 3, 6, 1987, s. 3–6.
Majtán, M.: Kontinuita vývinu slovenčiny vo svetle historických vlastných mien. – 1–4, 12, 1993, s. 17–18.
Majtán, M.: Kontinuitný vývin slovenčiny vo svetle vlastných mien. – 1–4, 12, 1993, s. 10–12.
Majtán, M.: Literárna onomastika a vysoké školy. – 2, 4, 1985, s. 18–20.
Majtán, M.: Názvy Nitry a Bratislavy v historickom kontexte. – 15, 1996, s. 34–35.
Majtán, M.: O jazyku slovenských prekladov Biblie. – 15, 1996, s. 25–28.
Majtán, M.: Od prezývky a prímena k priezvisku. Vývin priezvisk na Slovensku. – 1–4, 14, 1995, s. 26–27.
Majtán, M.: Okrajové vrstvy slovnej zásoby v staršej slovenčine. – 2, 8, 1989, s. 3–6.
Majtán, M.: Perspektívy rozvoja súčasnej slovenskej onomastiky. – 1, 3, 1984, s. 6–8.
Majtán, M.: Projekt a zásady spracovania Hydronymie Slovenska. – 2, 4, 1985, s. 15–17.
Majtán, M.: Slovenská hydronymia v slovanskom kontexte. – 1, 6, 1987, s. 14–16.
Majtán, M.: Spracovanie lexiky slovenských terénnych názvov. – 1–4, 13, 1994, s. 19–21.
Majtán, M.: Súčasný pohyb v toponymii. – 1–2, 10, 1991, s. 6–7.
Majtán, M.: Súčasný stav a perspektívy slovenskej onomastiky. – 3, 1, 1982, s. 20–21.
Majtán, M.: Štruktúrne typy slovenskej hydronymie. – 4, 6, 1987, s. 16–18.
Majtán, M.: Vývin priezvisk na Slovensku. – 1–4, 12, 1993, s. 18–20.
Majtán, M.: Význam diela Mateja Bela pre slovenskú onomastiku. – 3, 3, 1984, s. 15–18.
Majtán, M.: Základné otázky zoonomastiky. – 1–4, 13, 1994, s. 37.
Majtánová, M.: Pamiatky lekárskeho a liečiteľského charakteru z predspisovného obdobia slovenčiny. – 1, 9, 1990, s. 3–5.
Majtánová, M.: Pražská škola v kritike súčasnej jazykovedy. – 3, 1, 1982, s. 11–13.
Malíková, M.: Súčasné tendencie lingvodidaktiky. – 3, 3, 1984, s. 3–7.

Marko, E.: Konfrontačný pohľad na menný prísudok v slovenčine a v nemčine. – 1, 1, 1982, s. 3–6.
Markowski A.: Kierunki we wspólczesnej polskiej semantyce leksykalnej (streszczenie referatu). – 3–4, 10, 1991, s. 1–2.
Matejčík, J.: Filozofické a metodologické otázky jazykovedy. – 1, 3, 1984, s. 8–11.
Mikluš, M.: Jazykovo-komunikačný štatút parentézy. – 1, 2, 1983, s. 14–17.
Mikluš, M.: Niekoľko slov o časticiach a o vyjadrovaní expresívno-emocionálneho obsahu a formy komunikácie. – 1–4, 11, 1992, s. 52–53.
Miko, F.: Z trendov súčasnej filológie. – 1–2, 10, 1991, s. 26–27.
Miko, F.: Znak: čo, kde, ako. – 4, 9, 1990, s. 22–23.
Mirosławska, W.: Stav výskumu v súčasnej poľskej antroponomastike. – 1–4, 11, 1992, s. 43–44.
Mistrík, J.: Ekonómia reči. – 15, 1996, s. 25.
Mistrík, J.: K otázkam pragmalingvistiky. – 3, 2, 1983, s. 15–17.
Mistrík, J.: K typológii mimojazykových textotvorných prvkov. – 2, 6, 1987, s. 4–6.
Mistrík, J.: K úprave nových pravidiel pravopisu v slovenčine. – 1, 4, 1985, s. 6–9.
Mistrík, J.: Korelácia medzi temporálnym významom slovesa s textom. – 2, 1, 1982, s. 12–15.
Mistrík, J.: Paradigmatický a syntagmatický aspekt pri konfrontácii systémových a textových štruktúr. – 4, 4, 1985, s. 33–34.
Mistrík, J.: Situácia v komunikácii. – 1–2, 10, 1991, s. 35–36.
Mistrík, J.: Sloveso a kategória času. – 3, 1, 1982, s. 9–11.
Mistrík, J.: Slovo na úvod. – 1, 1, 1982, s. 1.
Mistrík, J.: Školský dialekt a jazykové minimum. – 3, 1, 1982, s. 13–15.
Mistrík, J.: Tendencie vedúce k vývinu slovenského pravopisu. – 4, 3, 1984, s. 5–6.
Mistrík, J.: Vektory komunikácie. – 1–2, 10, 1991, s. 20–21.
Mistrík, J.: Vektory komunikácie. – 1–2, 10, 1991, s. 33–35.
Mistrík, J.: Verbálne a neverbálne prvky v reči. – 15, 1996, s. 24.
Mlacek, J.: Frazeológia v diele D. Sinapia Horčičku. – 1–4, 12, 1993, s. 26–27.
Mlacek, J.: K interferencii vo frazeológii vojvodinských Slovákov. – 3–4, 10, 1991, s. 8–9.
Mlacek, J.: K žánrovým a jazykovým otázkam prísloví a iných parémií. – 3, 4, 1985, s. 33–35.
Mlacek, J.: Polysémia a homonymia vo frazeológii. – 4, 5, 1986, s. 18–20.
Mlacek, J.: Príslovia, porekadlá, pranostiky a povrávky. – 2, 4, 1985, s. 14–15.
Moško, G.: Ku koncepcii morfematického slovníka slovenského jazyka. – 1–4, 13, 1994, s. 15–16.

Moško, G.: Teoretická a didaktická problematika polopredikatívnych konštrukcií. – 4, 5, 1986, s. 5–8.
Muránsky, J.: Východiská pravopisných princípov A. Bernoláka vo vývine pravopisu spisovnej slovenčiny. – 4, 8, 1989, s. 11–13.
Müllerová, O.: Komunikační normy v dialogu. – 1, 6, 1987, s. 6–8.
Myjavcová, M.: O situácii slovenského jazyka v Juhoslávii. – 4, 9, 1990, s. 24–26.
Myjavcová, M.: Slovenčina v Juhoslávii. – 1–2, 10, 1991, s. 12–13.
Nábělková, M.: 4. celoslovenské stretnutie jazykovedcov, Modra-Piesok 1.–2. 10. 1991. Súčasná slovensko-inojazyčná lexikografia. – 3–4, 10, 1991, s. 26–27.
Nábělková, M.: 5. celoslovenské stretnutie jazykovedcov. Banská Bystrica 3.–4. 9. 1992. 100 rokov areálovej lingvistiky. – 1–4, 11, 1992, s. 11.
Nábělková, M.: 6. celoslovenské stretnutie jazykovedcov. Bratislava 17.–18. 5. 1994. Lexikológia a lexikografia v synchronickom a diachronickom aspekte. – 1–4, 13, 1994, s. 11.
Nábělková, M.: 7. celoslovenské stretnutie jazykovedcov. Bratislava 19. októbra 1995. Teritoriálne a sociálne aspekty výskumu národného jazyka. – 1–4, 14, 1995, s. 7.
Nábělková, M.: II. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra-Piesok 26.–27. 11. 1992. – 1–4, 11, 1992, s. 27–28.
Nábělková, M.: III. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra-Piesok 2.–3. 12. 1993. – 1–4, 12, 1993, s. 6–8.
Nábělková, M.: IV. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra-Piesok 30. november–2. december 1994. – 1–4, 13, 1994, s. 29–30.
Nábělková, M.: V. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra-Piesok 29. november–1. december 1995. – 1–4, 14, 1995, s. 47–49.
Nábělková, M.: VI. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra-Piesok 27.–29. 11. 1996. – 15, 1996, s. 15–18.
Náběková, M.: Seminár o jazyku umeleckého diela. – 2, 9, 1990, s. 1–4.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za funkčné obdobie 8. 12. 1987–11. 4. 1990. – 3, 9, 1990, s. 1–8.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za obdobie od 11. 4. 1990 do 28. 5. 1992. – 1–4, 11, 1992, s. 1–4.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1990. – 4, 9, 1990, s. 1–5.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1991. – 3–4, 10, 1991, s. 37–38.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1992. – 1–4, 11, 1992, s. 6–8.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1994. – 1–4, 13, 1994, s. 7–9.

Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1995. – 1–4, 14, 1995, s. 3–4.
Nábělková, M.: Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1996. – 15, 1996, s. 11–13.
Nábělková, M.: Správa z valného zhromaždenia SJS pri SAV konaného 15. 10. 1996. – 15, 1996, s. 9–11.
Nábělková, M.: Správa z valného zhromaždenia SJS pri SAV konaného 17. 5. 1994. – 1–4, 13, 1994, s. 5–7.
Nábělková, M.: Správa z valného zhromaždenia SJS pri SAV konaného 28. 5. 1992. – 1–4, 11, 1992, s. 4–6.
Nábělková, M.: Správa z valného zhromaždenia SJS pri SAV. – 3, 9, 1990, s. 9–12.
Nábělková, M.: Správy o činnosti SJS pri SAV. Správa o činnosti SJS pri SAV za obdobie od 28. 5. 1992 do 17. 5. 1994. – 1–4, 13, 1994, s. 3–5.
Nábělková, M.: Správy o činnosti SJS pri SAV. Správa o činnosti SJS pri SAV za obdobie od 17. 5. 1994 do 15. 10. 1996. – 15, 1996, s. 5–8.
Nábělková, M.: Správy o činnosti SJS pri SAV. Správa o činnosti SJS pri SAV za rok 1993. – 1–4, 12, 1993, s. 3–4.
Návrh výskumnej činnosti na rok 1991. – 4, 9, 1990, s. 7.
Nižníková, J.: Komunikačné typy viet v slovenčine. – 1–4, 13, 1994, s. 32–34.
Nižníková, J.: Teoretické východiská a problémy valenčného slovníka slovenských slovies. – 1–4, 13, 1994, s. 14.
Nižníková, J.: Zdvorilostný princíp v tzv. rozkazovacích vetách v slovenčine. – 1–4, 12, 1993, s. 27–28.
Nolte, G.: K opisu gramatickej kategórie času v slovenčine. – 3, 5, 1986, s. 11–14.
Novák, Ľ.: Ako vznikla pred 50 rokmi Slovenská akadémia vied a umení a jej Jazykovedný ústav. – 1–4, 11, 1992, s. 44–45.
Novák, Ľ.: Cyrilometodská a veľkomoravská slovienčina. – 1, 5, 1986, s. 8–10.
Novák, Ľ.: Definícia slabiky a jej častí. – 3, 1, 1982, s. 6–9.
Novák, Ľ.: Jazyk ako semiotický útvar. – 4, 1, 1982, s. 5–7.
Novák, Ľ.: Matica slovenská a štúdium slovenčiny. – 4, 2, 1983, s. 17–20.
Novák, Ľ.: Miesto Pražskej školy v dejinách lingvistiky. – 4, 2, 1983, s. 1–4.
Novák, Ľ.: Model jazyka. – 1, 2, 1983, s. 3–5.
Novák, Ľ.: Význačné osobnosti Pražského lingvistického krúžku v tridsiatych rokoch. – 1, 3, 1984, s. 1–3.
Novák, Ľ.: Z dejín modernej jazykovedy a slovenskej historickej jazykovedy. – 3, 4, 1985, s. 39–41.
Novák, Ľ.: Začiatky úsilia o založenie SAVU. – 1–4, 11, 1992, s. 42–43.
Nové knihy. – 3, 3, 1984, s. 23.
Nové publikácie. – 4, 8, 1989, s. 21.

Odaloš, P.: Argot. – 1–4, 11, 1992, s. 58–59.
Odaloš, P.: Sociolingvistický pohľad na názvy slovenských ulíc a námestí (Premeny jazykových štruktúr v závislosti od vývoja spoločnosti). – 15, 1996, s. 43–44.
Odaloš, P.: Tradicionalizácia a internacionalizácia toponým. – 1–2, 10, 1991, s. 9–10.
Ondrejovič, S.: Eugen Pauliny ako sociolingvista. – 15, 1996, s. 41–42.
Ondrejovič, S.: K niektorým postulátom marxistickej jazykovedy. – 4, 7, 1988, s. 1–4.
Ondrejovič, S.: Kempelen a jeho Mechanizmus ľudskej reči. – 2, 4, 1985, s. 5–7.
Ondrejovič, S.: Metamorfózy sociolingvistického výskumu na Slovensku. – 1–4, 14, 1995, s. 8–9.
Ondrejovič, S.: Perspektívy slovenskej sociolingvistiky. – 1–4, 14, 1995, s. 35–36.
Ondrejovič, S.: Slovenská sociolingvistika 5 rokov po. – 1–4, 14, 1995, s. 34.
Ondrejovič, S.: Slovenský jazyk a sociolingvistika. – 1–2, 10, 1991, s. 38–39.
Ondrejovič, S.: Sociolingvistický výskum slovenčiny. – 1–4, 13, 1994, s. 34–35.
Ondrejovič, S.: Z výskumu jazykovej situácie na južnom Slovensku. – 1–4, 14, 1995, s. 18–19.
Ondrejovič, S.: Z výskumu Slovákov v Dolnom Rakúsku. – 1–4, 12, 1993, s. 28.
Ondruš, Š.: Čo dali starí Slováci starým Maďarom. – 2, 4, 1985, s. 9–14.
Ondruš, Š.: Deviaty slavistický kongres v Kyjeve 6.–14. 9. 1983 (jazykovedná časť). – 1, 3, 1984, s. 14–17.
Ondruš, Š.: Kúpno-predajné lexikálne pole u Slovanov a Germánov. – 2, 2, 1983, s. 17–19.
Ondruš, Š.: Počiatky literárnej kultúry na našom území. – 4, 8, 1989, s. 18–20.
Ondruš, Š.: Súčasná komparatistika a Schleicherova indoeurópska bájka. – 1, 2, 1983, s. 10–14.
Oprava. – 3, 4, 1985, s. 44.
Oravec, J.: Interpunkcia. – 1, 4, 1985, s. 4–6.
Oravec, J.: Lingvistické referáty na IX. slavistickom zjazde v Kyjeve. – 1, 3, 1984, s. 4–6.
Oravec, J.: Štruktúra príslovkových určení. – 2, 1, 1982, s. 10–12.
Oroženová, M.: Lexikálne dialektizmy v spisovnom jazyku (exemplifikácia na vývine spisovnej spoločnosti). – 3, 4, 1985, s. 1–2.
Osipova, M.: Informacija o rabote nad „Karpatskim areaľno-etimologičeskim slovarjom" (KAES). Institut slavjanovedenija i balkanistiki AN SSSR. – 3–4, 10, 1991, s. 9–10.
Oznámenie. – 1, 5, 1986, s. 25.
Oznámenie. – 1, 8, 1989, s. 21.

Oznámenie. – 2, 5, 1986, s. 23.
Oznamy o podujatiach SJS pri SAV v roku 1995. – 1–4, 13, 1994, s. 47.
Oznamy SJS pri SAV. – 1–2, 10, 1991, s. 39–40.
Oznamy SJS pri SAV. – 4, 9, 1990, s. 7–8.
Oznamy. – 1–4, 11, 1992, s. 67.
Oznamy. – 3–4, 10, 1991, s. 41.
Palková, Z.: Rytmická výstavba prózy. – 15, 1996, s. 28–31.
Palkovič, K.: Pastrnkov organizovaný výskum slovenských nárečí. – 1–4, 11, 1992, s. 11–12.
Pančíková, M.: Informácia o poľsko-slovenskom slovníku. – 3–4, 10, 1991, s. 30–31.
Pančíková, M.: Zradné slová v poľštine a slovenčine. – 1–4, 12, 1993, s. 22–23.
Papsonová, M.: Slová nemeckého pôvodu v slovenských nárečiach z diachrónneho aspektu. – 4, 8, 1989, s. 1–2.
Patráš, V.: Sociolingvistické kontexty školských prezývok. – 1–4, 14, 1995, s. 42–43.
Patráš, V.: Sociolingvistický vektor inojazyčných fragmentov a hovorená podoba slovenčiny v meste. – 1–4, 11, 1992, s. 37.
Pavlovič, J.: Teoretické problémy negácie v slovenčine. – 1–2, 10, 1991, s. 23–24.
Peciar, Š.: Niektoré aktuálne otázky slovenského pravopisu. – 4, 1, 1982, s. 16–18.
Pekarovičová, J.: Slovenčina ako cudzí jazyk a lexikografické aspekty. – 1–4, 13, 1994, s. 27–28.
Pekarovičová, J.: Sociolingvistické aspekty prezentácie slovenčiny cudzincom. – 1–4, 14, 1995, s. 13–14.
Petr, J.: K poznání zdrojů Marxovy a Engelsovy filozofie jazyka. – 2, 2, 1983, s. 4–6.
Petruchinová, J. V.: Onomaziologický aspekt konfrontačného štúdia slovanských aspektuálnych systémov. – 1–4, 14, 1995, s. 20–21.
Pisárčiková, M.: Synonymá a slovníky. – 1–4, 11, 1992, s. 30–32.
Pisárčiková, M.: Synonymický slovník slovenčiny. – 1–4, 13, 1994, s. 24–25.
Piťha, P.: Automatická syntaktická analýza. – 4, 3, 1984, s. 9–11.
Piťha, P.: Co je exaktní popis jazyka a aplikovaná lingvistika. – 4, 3, 1984, s. 7–9.
Piťha, P.: Historie, současnost a výhledy strojového překladu. – 3, 3, 1984, s. 18–20.
Piťha, P.: Koordinace a valence. – 4, 2, 1983, s. 9–11.
Piťha, P.: Lingvistické předpoklady strojového překladu. – 2, 4, 1985, s. 7–8.
Piťha, P.: O některých problémech syntaktického popisu koordinace. – 4, 1, 1982, s. 12–14.

Piťha, P.: Popis posesivity ve vícerovinné funkční gramatice. – 4, 1, 1982, s. 14–15.
Piťha, P.: Problém sociativu. – 4, 2, 1983, s. 11–12.
Piťha, P.: Valence u neslovesných slovních druhů. – 4, 2, 1983, s. 13–14.
Považaj, M.: O kodifikácii slov utvorených príponou -ár, -áreň, resp. -ar, -areň. – 15, 1996, s. 51–52.
Repka, R.: Lingvistické, sociolingvistické a psycholingvistické základy tvorby cieľov vyučovania cudzích jazykov. – 3, 5, 1986, s. 14–15.
Ripka, I.: Americkí Slováci. (Historicko-demografické a kultúrno-spoločenské súvislosti jazykovej situácie.) – 1, 9, 1990, s. 6–11.
Ripka, I.: Aspekty dialektológie. – 3, 8, 1989, s. 7–10.
Ripka, I.: Atlas slovenského jazyka ako reprezentatívne dielo areálovej lingvistiky. – 1–4, 11, 1992, s. 14–16.
Ripka, I.: Celokarpatský dialektologický atlas – základné dielo lingvistickej karpatológie. – 4, 6, 1987, s. 2–5.
Ripka, I.: Ďalšie smerovanie teritoriálne zameraných výskumov. – 1–4, 14, 1995, s. 15–17.
Ripka, I.: Jazyk amerických Slovákov. – 1–4, 11, 1992, s. 54–56.
Ripka, I.: Jazykovozemepisný výskum karpatského areálu. (Celokarpatský dialektologický atlas.) – 1–4, 11, 1992, s. 21–23.
Ripka, I.: Nárečia a jazyková kultúra. – 1–4, 13, 1994, s. 43–44.
Ripka, I.: O niektorých aspektoch realizácie projektu celonárodného náreč ového slovníka. – 1–4, 13, 1994, s. 21–24.
Ripka, I.: Úvodné slovo. – 1–4, 13, 1994, s. 11–12.
Ripka, I.: Úvodně slovo. – 1–4, 14, 1995, s. 7–8.
Rohárik, P.: K pôvodu, pravopisu a výslovnosti dolnozemského slovenského mestečka Nadlak. – 3, 4, 1985, s. 20–21.
Rohárik, P.: Remeselnícka terminológia slovenskej enklávy v Nadlaku (Rumunsko). – 1–4, 14, 1995, s. 42.
Rusnák, J.: Originalita a konvenčnosť. O tendenciách v štruktúre lexiky básnických textov slovenského klasicizmu. – 1–4, 12, 1993, s. 24–25.
Ruščák, F.: Projekcia mena literárnej postavy (apelatívum – proprium – literárna postava). – 3–4, 10, 1991, s. 13–14.
Ruščák, F.: Vlastné meno v štylistickom systéme jazykového prejavu. – *3, 4,* 1985, s. 7–8.
Ružička, J.: Eliptické vetné konštrukcie. – 2, 1, 1982, s. 5–7.
Rybár, L.: Inovácia obsahu a vyučovacích metód na základných školách. – 3, 1, 1982, s. 1–6.
Sabol, F.: Za zdômyselnenie gramatickej teórie. – 1–4, 11, 1992, s. 42.
Sabol, J.: Arbitrárnosť jazykového znaku. – 15, 1996, s. 21–23.
Sabol, J.: Čas v jazyku a jazyk v čase. – 3, 5, 1986, s. 8–11.
Sabol, J.: Dištinktívne príznaky slovenských foném. – 3, 6, 1987, s. 13–16.

Sabol, J.: Entropia a synergia v jazyku. – 1–4, 11, 1992, s. 29–30.
Sabol, J.: Fonetický a fonologický aspekt hodnotenia zvukových javov. – 1–4, 14, 1995, s. 36–38.
Sabol, J.: Gén ľudovosti slovenčiny. – 2, 8, 1989, s. 1–3.
Sabol, J.: Hodnoty v reči – hodnotná reč. – 4, 5, 1986, s. 1–3.
Sabol, J.: Jazyk ako hodnota. – 2, 5, 1986, s. 1–3.
Sabol, J.: Jazykové a mimojazykové prostriedky komunikácie. – 1–4, 13, 1994, s. 39–40.
Sabol, J.: Jazykové a mimojazykové prostriedky komunikácie. – 2, 5, 1986, s. 16–18.
Sabol, J.: Jednotlivé a všeobecné v syntaktickej rovine. – 2, 7, 1988, s. 6–10.
Sabol, J.: Metodické a metodologické otázky fonetického a fonologického výskumu (vzťah l – ľ v slovenčine). – 2, 9, 1990, s. 19–22.
Sabol, J.: Metodologické otázky výskumu intonácie. – 3, 4, 1985, s. 11–13.
Sabol, J.: Metodologické podnety sovietskej jazykovedy pre výskum slovenčiny. – 2, 3, 1984, s. 10–13.
Sabol, J.: Pravopisné princípy v slovenčine. – 2, 3, 1984, s. 20–23.
Sabol, J.: Pri prameňoch slovenčiny. – 3, 8, 1989, s. 1–5.
Sabol, J.: Prízvuk a kvantita v slovenčine. – 1–4, 14, 1995, s. 43–45.
Sabol, J.: Roman Jakobson – iniciátor nových výskumných trás v jazykovede. – 15, 1996, s. 35–37.
Sabol, J.: Segmentálny a suprasegmentálny podsystém. – 3, 7, 1988, s. 1–4.
Sabol, J.: Slabika – pokus o komplexnú charakteristiku. – 1–4, 13, 1994, s. 38–39.
Sabol, J.: Slabika v jazykoch sveta. – 1–4, 14, 1995, s. 23–25.
Sabol, J.: Syntetická fonologická teória a morfonológia. – 4, 6, 1987, s. 7–10.
Sabol, J.: Syntetická fonologická teória. – 1, 1, 1982, s. 9–11.
Sabol, J.: Teoretické otázky fonologického výskumu. – 2, 5, 1986, s. 19–22.
Sabol, J.: Teoretické otázky slovenskej fonológie. – 3, 8, 1989, s. 10–12.
Sabol, J.: Teoretické podnety IX. medzinárodného slavistického zjazdu v Kyjeve 1983. – 4, 2, 1983, s. 14–17.
Sabol, J.: Vývin zvukovej stavby slovenčiny a jej opis za ostatných 50 rokov. – 15, 1996, s. 39–41.
Sabol, J.: Zvukové variácie významových jednotiek. – 1–4, 11, 1992, s. 46–48.
Savić, S.: Problematika výskumu neologizmov. – 2, 9, 1990, s. 8–11.
Sekaninová, E.: Ekvivalenčné typy lexém v dvojjazyčnej lexikografii. – 3–4, 10, 1991, s. 27–28.
Sekaninová, E.: Miesto ekvivalentácie v rámci konfrontačného štúdia lexiky dvoch jazykov. – 1, 7, 1988, s. 11–14.
Sekaninová, E.: Rusko-slovenská a slovensko-ruská dvojjazyčná lexikografia (osobné spomienky). – 15, 1996, s. 47–48.
Sgall, P.: Sociolingvistika a čeština. – 4, 9, 1990, s. 11.

Short, D.: Prípad l a non-l: úvaha o rozličných osudoch jednej spoluhláskovej rodinky. – 4, 9, 1990, s. 14–16.
Schnek, R.: Voľné a tesné vzťahy. – 4, 3, 1984, s. 6–7.
Schulzová, O.: Slovakistika na pražskej Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. – 1–4, 14, 1995, s. 14–15.
Schwanzer, V.: Absolútne optimálny jazyk a jeho použiteľnosť pri konfrontácii prirodzených jazykov. – 1, 3, 1984, s. 17–19.
Skladaná, J.: Historický aspekt slovenskej frazeológie. – 1–4, 13, 1994, s. 35–36.
Skladaná, J.: Slovenská frazeológia z hľadiska diachrónie. – 1–2, 10, 1991, s. 30–31.
Skladaná, J.: Slovník z bernolákovského obdobia. – 1–4, 13, 1994, s. 17–19.
Sládková, M.: Pragmatická analýza textu. – 2, 6, 1987, s. 6–8.
Slovenský komitét slavistov. – 4, 9, 1990, s. 10.
Sokolová, M.: Didaktický pohľad na morfematickú analýzu. – 3–4, 10, 1991, s. 3–5.
Starý, Z.: Funkcionalismus – několik souvislostí, několik pochyb. – 3, 7, 1988, s. 7–9.
Starý, Z.: Ve jménu funkce, standardizace a intervence. – 3, 7, 1988, s. 9–10.
Stich, A.: Ján Botto a jeho úloha ve vývoji české literatury (lingvostylistické a motivické elementy literárního procesu). – 1–4, 11, 1992, s. 37–38.
Svobodová, J.: Jazyková specifika školního dialogu. – 1–4, 14, 1995, s. 25–26.
Šikra, J. – Ďurčo, P.: V. EURALEX kongres v Tampere. – 1–4, 11, 1992, s. 63–64.
Šikra, J.: Sémantika slovenských príslovíek. – 2, 8, 1989, s. 17–19.
Šikra, J.: Slovanská žup(-a) a jej praslovanské súvislosti. – 1–4, 12, 1993, s. 15–16.
Šikra, J.: Súčasná britská lexikografia. – 3–4, 10, 1991, s. 35–36.
Šima, P.: Exogenéza spisovného ruského jazyka. – 4, 4, 1985, s. 17–19.
Šimková, M.: Počítačová lingvistika v JÚĽŠ SAV. – 15, 1996, s. 50.
Škvareninová, O.: Reč mužov a žien. – 15, 1996, s. 23–24.
Škvareninová, O.: Špecifiká reči mužov a žien. – 1–4, 14, 1995, s. 12–13.
Šrámek, R.: Kategorie času a propriální systém. – 1, 3, 1984, s. 11–14.
Tematika XI. medzinárodného zjazdu slavistov v Bratislave. – 4, 9, 1990, s. 9–10.
Tibenská, E.: Sémantika subjektu vo vzťahu k sémantike vety. – 4, 9, 1990, s. 16–18.
Tibenská, E.: Systémový slovník slovenčiny. – 1–4, 13, 1994, s. 13–14.
Trošok, R.: Vzťah teórie valencie a intencie slovesného deja. – 4, 8, 1989, s. 16–18.
Tuguševa, R.: K internacionalizácii slovenského jazyka. – 1, 5, 1986, s. 10–11.

Tvrdoň, E.: Obecné kronikárstvo a spisovný jazyk. – 3, 7, 1988, s. 10–13.
Uhlár, V.: Liptov jazykovedne. – 1, 7, 1988, s. 8–11.
Urbanová, Ľ.: Zdvorilostný princíp v pragmatickej dimenzii konverzačného textu. – 1–4, 11, 1992, s. 48–49.
Valehrach-Schaefer, B.: K básnickému prekladu Goetheho do slovenčiny. – 3, 4, 1985, s. 21–26.
Vaňko, J.: Jazyky a národy Indie. – 1–4, 13, 1994, s. 44–45.
Vaňko, J.: Lingvistické a didaktické otázky vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka. – 1–4, 14, 1995, s. 27–29.
Vaňko, J.: O výsledkoch typologického výskumu slovanských jazykov. – 1, 6, 1987, s. 9–11.
Vašek, A.: Izolovaný jazyk a jazyková maintenance. – 1, 6, 1987, s. 16–20.
Vavroušek, P.: Nové teorie o pravlasti Indoevropanů a rekonstrukci prajazyka. – 4, 8, 1989, s. 10–11.
Večerka, R.: Asymetrický model řecko-staroslověnské překladové ekvivalence. – 4, 9, 1990, s. 13–14.
Večerka, R.: Význam Františka Trávníčka a Bohuslava Havránka pro vývoj československé jazykovědné slavistiky 20. století. – 1, 8, 1989, s. 15–17.
Vedecké semináre organizované v spolupráci s vedeckou radou JÚĽŠ SAV. – 15, 1996, s. 49.
Vidovič-Muha, A.: Transformacijski besedotvorni postopki. – 1–4, 11, 1992, s. 38–40.
Vuković, G.: Teoreticko-metodologický prístup k výskumu srbochorvátskej nárečovej lexiky. – 4, 8, 1989, s. 13–15.
Výpis zo Zbierky zákonov ČSSR, roč. 1980, čiastka 23, z 30. 7. 1980, štvrtá a piata časť, § 12–20, o štátnych rigoróznych skúškach absolventov vysokých škôl. – 4, 1, 1982, s. 1–5.
Z nových kníh. – 1–4, 12, 1993, s. 34.
Z nových kníh. – 1–4, 13, 1994, s. 47–48.
Závery prijaté účastníkmi seminára organizovaného SJS pri SAV na tému Súčasný pohyb v toponymii. – 1–2, 10, 1991, s. 3–4.
Zimek, R.: Pragmalingvistika – jej ciele a úlohy. – 1–2, 10, 1991, s. 24–25.
Zimmermann, J.: Matematické modelovanie zvukovej štruktúry reči. – 3–4, 10, 1991, s. 10–12.
Zmeny údajov. – 1–2, 10, 1991, s. 40.
Zoznam členov SJS pri SAV k 1. 1. 1982. – 1, 1, 1982, s. 14–26.
Zoznam členov SJS pri SAV k 1. 1. 1985. – 1, 4, 1985, s. 12–25.
Zoznam členov SJS pri SAV k 1. 1. 1988. – 1, 7, 1988, s. 19–34.
Zoznam členov SJS pri SAV k 1. 1. 1990. – 1, 9, 1990, s. 14–25.
Zoznam členov SJS pri SAV k 27. 11. 1990. – 3, 9, 1990, s. 13–28.
Zoznam členov SJS pri SAV. – 1–4, 12, 1993, s. 35–42.
Zoznam členov SJS pri SAV. – 1–4, 14, 1995, s. 51–58.

Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v r. 1990. – 4, 9, 1990, s. 5–7.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v r. 1991. – 3–4, 10, 1991, s. 38–40.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1982. – 3, 2, 1983, s. 18–21.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1983. – 4, 3, 1984, s. 20–23.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1985. – 1, 5, 1986, s. 20–24.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1992. – 1–4, 11, 1992, s. 8–9.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1993. – 1–4, 12, 1993, s. 4–5.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1994. – 1–4, 13, 1994, s. 9–10.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1995. – 1–4, 14, 1995, s. 4–6.
Zoznam prednášok SJS pri SAV uskutočnených v roku 1996. – 15, 1996, s. 13–14.
Žigo, P.: Časové vedľajšie vety v predspisovnej slovenčine. – 3, 5, 1986, s. 16–18.
Žigo, P.: Filozofický aspekt gramatickej kategórie času. – 1–4, 11, 1992, s. 53–54.
Žigo, P.: Niektoré tendencie v porovnávaní ibersko-kaukazských a slovenských slovies. – 1, 5, 1986, s. 18–20.
Žigo, P.: Slovanský jazykový atlas. – 1–4, 11, 1992, s. 18–19.
Žigo, P.: Šafárikov Slovenský národopis – prameň jazykovedného poznania. – 1–4, 14, 1995, s. 34–35.
Žigo, P.: Vyjadrovanie kvalitatívneho a kvantitatívneho aspektu času v súvetí z predspisovného obdobia slovenčiny. – 1–4, 11, 1992, s. 35–36.
Žigo, P.: Využitie počítačov v jazykovej praxi. – 1, 8, 1989, s. 13–14.